

МОНГОЛ УЛСЫН ХҮНИЙ ЭРХИЙН ҮНДЭСНИЙ КОМИССЫН БОЛОН ЭРҮҮ ШҮҮЛТЭЭС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ АСУУДАЛ ЭРХЭЛСЭН ГИШҮҮНД НЭР ДЭВШИГЧ С.ДОНДОВ, Я.ЦЭЛМЭН НАРТАЙ ХИЙСЭН НЭР ДЭВШИГЧИЙН СОНСГОЛЫН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

2022.05.04

Улсын Их Хурлын гишүүн Ц.Мөнхцэцэг сонсголын ирц, нийтийн сонсголын дэг, хуралдааны дарааллыг танилцуулж, хуралдааныг даргалав.

Нэр дэвшигчийн сонголд: УИХ-ын гишүүн, Хууль зүйн байнгын хорооны дарга С.Бямбацогт, УИХ-ын гишүүн Ш.Адъяаа, Н.Алтанхуяг, Д.Ганбат, С.Амарсайхан, Л.Мөнхбаатар, Ц.Мөнхцэцэг, Х.Нямбаатар, Б.Пүрэвдорж, Ц.Сандаг-Очир, Н.Учрал, Д.Цогтбаатар, Б.Энх-Амгалан, С.Одонтуяа нарын гишүүд оролцов.

Хуралдаан даргалагч Ц.Мөнхцэцэг: Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын гишүүнд нэр дэвшигч С.Дондовтой хийх томилгооны сонсгол эхэлж байна. Томилгооны сонсголд Хууль зүйн байнгын хорооны гишүүд болон Ажлын хэсгийн гишүүд орж ирсэн байгаа. Ажлын хэсгийн гишүүдийг танилцуулъя Ажлын хэсгийн ахлагч, Хууль зүйн байнгын хорооны ахлах зөвлөх М.Үнэнбат, Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн гишүүн Н.Мөнгөнцэцэг, Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Төрийн захиргааны удирдлагын газрын дарга П.Хадбаатар, Монголын Өмгөөлөгчдийн холбооны дэд ерөнхийлөгч М.Баасанбат, Улсын Их Хурал дахь Монгол Ардын намын бүлгийн Ажлын албаны хуулийн зөвлөх Б.Жамбал, “Нээлттэй Нийгэм Форум” ТББ-ын хуулийн хөтөлбөрийн менежер Б.Хишигсайхан, Хэвлэл мэдээллийн зөвлөлийн төлөөлөл, МУИС-ын Хууль зүйн сургуулийн профессор, хууль зүйн доктор О.Мөнхсайхан нар хүрэлцэн ирсэн байна.

Хуралдааны ирцийг танилцуулж дууслаа. Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын болон Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүнд нэр дэвшигчидтэй хийх томилгооны сонсголын дэгийг танилцуулъя.

Сонсголыг дараах дэгийн дагуу зохион байгуулна:

1. Сонсгол даргалагч сонсголоор хэлэлцэх асуудал болон сонсгол зарласан огноо, оролцогчдын талаарх танилцуулга болон сонсголын дэгийг 10 минутад багтаан танилцуулна.
2. Сонсгол даргалагч, эсхүл Байнгын хорооны гишүүн нэр дэвшигчийн талаарх танилцуулгыг 10 минутад багтаан танилцуулна.
3. Нэр дэвшигч нь тухайн албан тушаалд томилогдсон тохиолдолд хийх ажил, нэр дэвшсэн үндэслэл, боловсрол, ажлын туршлага, тухайн албан тушаалд тавих шаардлагыг хангаж байгаа тухайгаа 10 минутад багтаан танилцуулна.
4. Хараат бус шинжээчийн дүгнэлтийг, эсхүл сонгон шалгаруулах ажлын хэсгийн

тайланг 20 минутын дотор сонсоно. Сонсгол даргалагч болон Байнгын хорооны гишүүн дүгнэлт, тайлантай холбогдуулан асуулт асууж болно.

5. Дүгнэлт, тайлан сонссоны дараа сонсголд оролцогчид нэр дэвшигчээс асуулт асууна. Оролцогч дөрвөн минутад багтаан асуух бөгөөд даргалагчийн зөвшөөрлөөр сунгаж болно.

6. Нэр дэвшигчээс асуулт асуух Байнгын хорооны гишүүдийн дарааллыг тогтоохдоо олонх, цөөнхийн төлөөлөл ээлжлэн асуух боломж олгоно.

7. Байнгын хорооны гишүүн нэр дэвшигчээс асуулт асуух, хариулт авах хугацаа 20 хүртэл минут байх бөгөөд энэ хугацаанд багтаан хэдэн ч асуулт асууж, хариулт авч болно. Хариулт хангалтгүй гэж үзвэл нэмэлт хугацаа олгох эсэхийг сонсгол даргалагч шийдвэрлэнэ.

8. Үг хэлэх хугацаа тав хүртэл минут байх бөгөөд шаардлагатай бол хуралдаан даргалагч тав хүртэл минутаар сунгаж болно.

9. Үг хэлэх, асуулт асуухдаа бусдыг ялгаварлан гадуурхах, доромжлох, яриаг нь таслах, сонсгол даргалагчийн зөвшөөрөлгүйгээр үг хэлэх, хүч хэрэглэх зэрэг зохисгүй үйлдэл гаргасан, эсхүл даргалагчийн хууль ёсны шаардлагыг биелүүлэхээс татгалзсан бол даргалагч дэг сахихыг шаардах, шаардлагыг үл биелүүлбэл оролцогчийг танхимаас гаргах хүртэл арга хэмжээ авна.

10. Сонсголыг хэвлэл мэдээллийн болон нийгмийн сүлжээний хэрэгслээр бүрэн хэмжээгээр нийтэд шууд дамжуулна.

За Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын болон Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүнд нэр дэвшигчийн сонсголд хүрэлцэн ирсэн та бүхэнд энэ өглөөний мэнд хүргэе. Улсын Их Хурлын үндсэн зорилт бол төлөөллийн төв байгууллагын хувьд ард түмний засаглалын эрхийг хангах явдал юм. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн гуравдугаар зүйлийн нэг дэх хэсэгт Монгол Улсад засгийн эрх бүх ард түмний мэдэлд байна. Монголын ард түмэн төрийн үйл хэрэгт шууд оролцож, мөн сонгож байгуулсан эрх барих төлөөллийн байгууллагаар уламжлан энэхүү эрхээ эдэлнэ гэж заасан байдаг. Үндсэн хуулийн болон парламентын засаглалын энэ суурь зарчмыг хэрэгжүүлэх нэг чухал арга бол Улсын Их Хурлын шийдвэр гаргах, үйл ажиллагаа нээлттэй, ил тод байх, Улсын Их Хурлаас томилох албан тушаалд нэр дэвшигчийг иргэд, олон нийтийн оролцооны үндсэн дээр томилох явдал юм аа. Энэ нь нэг талдаа тухайн албан тушаалтны хүлээн зөвшөөрөгдөх байдлыг хангадаг, за мөн нөгөө талдаа иргэдийн төрд итгэх итгэлийг бий болгодог учиртай. Тийм учраас ажлын хэсгээс санал болгосон нэр дэвшигчид нь хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүний албан үүргийг гүйцэтгэх мэдлэг, ур чадвар, ёс зүйтэй, хүлээн зөвшөөрөгдсөн эсэхийг олон нийтэд таниулах болон улсын их хурлын гишүүдийг мэдээллээр хангах нь өнөөдрийн сонсголын зорилго юм аа. Ингээд юуны өмнө та бүхэнд нэг зүйлийг дахин сануулахыг хүсэж байна. Хүн бүр хүний эрхийн хамгаалагч байж, аливаа зөрчлийн дэргэдүүр нүдээ аниад

өнгөрдөг бус, мэдээлдэг байх мэдээлэгч нь хуулийн шүхэр дор бүрэн хамгаалагддаг улсад хүний эрх зөрчигдөхгүй, хүний эрх баталгаатай хангагдах үндэс суурь бүрддэг. Ажил мэргэжлээсээ үл хамааран аливаа шударга бус зүйлийн эсрэг, хүний эрх, эрх чөлөөг бодитойгоор эдлүүлэхийн төлөө тууштай тэмцдэг хүнийг үндэс, угсаа, хэл, арьсны өнгө, нас, хүйс, нийгмийн гарал, байдал, хөрөнгө чинээ, эрхэлсэн ажил, албан тушаал, шашин шүтлэг, үзэл бодол, боловсролоор нь ялгаварлан гадуурхаж үл болох зарчмыг баримтлан эрх чөлөөтэй амьдрах нийгмийг бий болгохын төлөө хууль тогтоох, гүйцэтгэх, шүүх эрх мэдлийг байгууллагууд ажиллах учиртай. Хүний эрхийг хамгаалах үйлдэл хийснийхээ төлөө амь нас, эрүүл мэнд, бие махбод нь аливаа хэлбэрээр заналхийлэх, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл, цахим орчинд доромжлон, гутаах, дарамтлах үзэгдэл гарсаар байгаа нь хүний эрхийн хамгаалагчийн эрх зүйн орчинг бий болгох бодит шаардлага тулгараад байгааг илэрхийлж байсан. Энэ асуудлыг таслан зогсоох зорилгоор Монгол Улсын Их Хурлаас хоёр 2021 оны 4 дүгээр сарын 2-ны өдөр Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийг баталснаар Монгол Улс азид анх удаагаа хүний эрхийн хамгаалагчийг хамгаалдаг хуультай болсон. Тус хуульд заасны дагуу хүний эрхийн үндэсний комисс нь хүний эрхийн хамгаалагчийн асуудал эрхэлсэн гишүүнтэй буюу нийт 6 гишүүнтэй байхаар тогтсон. Монгол улсын их хурлаас 2020 оны 1 дүгээр сарын 23-ны өдөр Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын тухай хуулийг хорин жилийн дараа шинэчлэн баталсан бөгөөд энэ шинэчлэлээр хүний эрхийг хамгаалах талаар зарчмын олон өөрчлөлт оруулсны нэг нь хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүнийг нээлттэй ил тод сонгон шалгаруулж, томилох асуудал байсан. Түүнчлэн монгол улсад анх удаагаа эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцооны эрх зүйн үндсийг хуульчилсан явдал юм аа. Энэ зохицуулалтын хүрээнд хүний эрхийн үндэсний комиссын таван гишүүнийг нээлттэй ид ил тод сонгон шалгаруулж, улсын их хурлаас томилсон бол эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүний сонгон шалгаруулалтыг дахин явуулах нөхцөл үүссэн гэдгийг та бүхэн сайн санаж байгаа. Сонгон шалгаруулалтыг хэн нэгнээс хараат бусаар явуулах зарчмыг хангах зорилгоор төрийн албаны зөвлөл, шүүхийн ерөнхий зөвлөл, хууль зүй, дотоод хэргийн яам, улсын их хурал дахь олон цөөнхийн төлөөлөл, монголын өмгөөлөгчдийн холбоо, хүний эрхийг хамгаалах төрийн бус байгууллагын төлөөлөл, хэвлэл мэдээллийн зөвлөлийн төлөөллийг оролцуулсан ажлын хэсгийг байгууллаа. Сонгон шалгаруулалтыг зохион байгуулдаг журамтай бөгөөд энэ удаагийн сонгон шалгаруулалтыг ч мөн эдгээр байгууллагын төлөөллөөс бүрдсэн ажлын хэсэг зохион байгуулж, хууль зүйн байнгын хороонд хоёр нэр дэвшигчийг санал болгоод байна. Монгол улсын их хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 124 дүгээр зүйлийн 124.1 дэх хэсэгт нэр дэвшигчийн сонсгол явуулахаар хуульд тусгайлан заасан бол энэ хуулийн 123.2-т заасан саналыг хүлээн авснаас хойш ажлын 5 өдрийн дотор байнгын хороо нэр дэвшигчээс сонсгол товлон зарлана гэж заасны дагуу Хууль зүйн байнгын хороо 2022 оны 4 дүгээр сарын 12-ны өдрийн 04-р тогтоолоор нэр дэвшигчийн сонсголыг өнөөдөр зохион байгуулахаар тогтсон болно. Олон нийтэд нэр дэвшихэд хандан асуулт асуух, санал хэлэх боломжоор хангаж, нэр дэвшигчийн сонсголын зарыг Улсын Их Хурлын албан ёсны цахим хуудас болон өдөр тутмын хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, цахим хуудсаар байнга мэдээлсэн

болно. Сонсголын үйл ажиллагаанд амжилт хүсье. За Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын гишүүнд нэр дэвшигчтэй их томилгооны сонсголыг ингээд нээлээ.

Одоо энэ хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүн, нэр дэвшигчийг танилцуулъя.

Д/д	Шалгуур үзүүлэлт	Мэдээлэл
1	Нэр Овог, эцэг, эхийн нэр, өөрийн нэр,	Найман овогт Сангишаравын Дондов
3	Төрсөн огноо Төрсөн газар	1964 онд Баянхонгор аймагт төрсөн
4	Боловсрол Дээд боловсрол эзэмшсэн сургууль тус бүрийг сүүлд төгссөн сургуулиас нь эхлэн жагсаан бичнэ. Сургууль тус бүрд суралцсан хугацаа, авсан зэрэг, огноог бичнэ.	<ul style="list-style-type: none"> • 1984-1989 онд Монгол Улсын Их сургууль, Хууль зүйн сургуульд эрх зүйч /Бакалавр/
5	Ажил эрхлэлт Их дээд сургууль төгссөнөөс хойш ажилласан төрийн байгууллага, аж ахуйн нэгж, төрийн бус байгууллага болон бусад байгууллагыг хамгийн сүүлийнхээс нь эхлэн жагсаан бичнэ.	<ul style="list-style-type: none"> • 1989-1991 онд Баянхонгор аймгийн өмгөөлөгчдийн зөвлөлд Өмгөөлөгч • 1991-1996 онд Баянхонгор аймгийн өмгөөлөгчдийн зөвлөлийн Дарга • 1996-2002 онд Нийслэлийн өмгөөлөгчдийн зөвлөлд Өмгөөлөгч • 2002-2010 онд Хүний эрх хөгжил төв ТББ-д Хүний эрхийн хөтөлбөрийн Зохицуулагч • 2010 оноос Нийслэлийн өмгөөлөгчдийн холбоонд Өмгөөлөгч

Ц.Мөнхцэцэг: Нэр дэвшигч Сангишарав овогтой Дондов Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын гишүүнд нэр дэвших болсон үндэслэл, эзэмшсэн боловсрол, ажлын туршлагаа танилцуулна.

С.Дондов: Та бүхэнд өглөөний мэнд хүргэе. Намайг Дондов гэдэг. Би МУИС-ийг төгссөн, миний товч танилцуулгыг сая хэллээ. За энэ хугацаанд бол би хүний эрхийг хамгаалах, за мөн өмгөөлөгчөөр ажиллах ажлуудыг болбол хийж ирлээ. За энэ хугацаанд болбол хүний эрхийн зөрчилтэй асуудалд дүн шинжилгээ хийх, хүний зөрчигдсэн эрхийг хамгаалах асуудлаар 2000 он хүртэл эрүү, иргэний чиглэлээр бол одоо ажилладаг өмгөөлөгчөөр ажилладаг байлаа. 2000 оноос хойш

үндсэндээ хүний эрхийн чиглэлийн төрийн бус байгууллагууд байгуулагдаж эхэлсэн. Энэ цаг үеэс эхлэн өмгөөлөгчийн хажуугаар хүний эрхийг хамгаалах, хүний эрхийг хүндлэх, хүний эрхийг дээдлэх, энэ чиглэлээр одоо сургалт судалгаануудыг хийх, за мөн хүн худалдаалах гэмт хэргийн судалгааг хийх, хүн худалдаалах гэмт хэрэг болон жендер хүчирхийллийн асуудлын өнөөгийн одоо хууль тогтоомжуудыг боловсронгуй болгох үед одоо тодорхой мэдлэг мэргэжлээ одоо зориулж ирсэн. 2010 оноос хойш бол үндсэндээ хүний эрхийн, хүний эрхийн чиглэлийн үйл ажиллагаанууд хийхийн хажуугаар өмгөөлөгчийнхөө ажлыг үргэлжлүүлэн хийсэн. За ингээд сүүлийн үеүдэд хохирогчийн эрх ашгийг хамгаалах, за мөн нийтийн эрх ашгийг нэхэмжлэн хамгаалах асуудлаар бол сүүлийн таван жил түлхүү ажилласан гэж хэлж болох үндэстэй. За хохирогчийн эрх ашгийг хамгаалах асуудал дээр бол монгол улсад өнөөдөр хараахан өмгөөлөх эрх эрхийн асуудлыг одоо зохицуулсан хууль эрх зүйн тогтолцоо хараахан бүрдээгүй байгаа энэ үед бол хохирогчийн эрх ашиг болбол зөрчигдөх асуудал түгээмэл. За тэндээ эрх нь зөрчигдсэн хохирогчид бол хүний эрхийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус байгууллагуудад хандах нь түгээмэл байлаа. За мөн хоёр мянга найман оноос эхлэн хүний эрхийн аа чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулах үедээ хохирогчийн зөрчигдсэн эрхийн талуудад одоо холбогдол бүхий хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгоход өөрийн санал дүгнэлтүүдийг гаргах, мөн одоо хүний эрхийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг хүний эрхийн форумын гишүүд, мөн одоо хүний эрхийн чиглэлийн ижил төрлийн үйл ажиллагаа явуулдаг монфомнэт үндэсний сүлжээ иргэдэд туслах хүний эрхийн төв, хүний эрх, хөгжил төв гэх мэтийн төрийн бус байгууллагуудтай хамтран ажиллаж тэдэнд хууль зүйн зөвлөгөө өгөх хууль зүйн асуудлаар ирж зөвлөгөө хүсэж ирсэн хүмүүст хууль зүйн зөвлөгч өмгөөлөгчийн ажлыг хийж гүйцэтгэсэн. За энэ хугацаанд энэ миний хийж гүйцэтгэсэн ажлын хүрээнд мөн одоо тодорхой судалгаанууд бас энд орно. За энэ бол миний танилцуулга учраас би цагт багтахгүй болов уу гэдэг агуулгаар нэмж хэлэхийг хүссэнгүй ээ. За ингээд миний хийсэн судалгаа тодорхой хэмжээнд хүний эрхийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулсан өмгөөлөгчийн ажил үүрэг гүйцэтгэж байсан. Энэ явдал маань хүний эрхийн үндэсний комиссын комиссын гишүүнээр ажиллаж аа мөн цаашид монгол улсын хүний эрхийн байдлыг сайжруулахад өөрийн санаачилга, өөрийн идэвх зүтгэл олсон энэ мэдлэг туршлага тодорхой хэмжээнд хувь нэмэр оруулна байх аа гэсэн. Энэ үндэслэлээр нэгдүгээрт, би хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүнд нэрийг нь дэвшүүлсэн, за хоёрдугаарт болбол мөн одоо олон жил хүний эрхийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулсан төрийн бус байгууллагууд, за мөн хүний эрхийн форумын гишүүдийн одоо санал хүсэлт бол надад ирж байсан хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүнд нэрээ дэвшүүлээч ээ гэсэн хоёр гурван удаагийн хүсэлт байсан. За эхний удаад бол би аа олон хүний эрхийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж явуулж байгаа, за мөн энэ чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулах сонирхолтой олон залуу хүмүүс байгаа. Энэ хүмүүс бас мэргэжил мэдлэгээ дээшлүүлээд үндэсний байгууллагад ажиллах нь одоо бас их зохимжтой гэсэн агуулгаар эхний хоёр удаад бол би нэрээ дэвшүүлээгүй сүүлийн гурав дахь удаад нь болбол форумын гишүүд маань надад санал тавиад байсан юм. Би надад хамтран ажилладаг, миний одоо үйлчлүүлэгч мөн одоо хүний эрхийн чиглэлийн талаар үйл ажиллагаа хамтран явуулж байсан нөхдөө би бас хүндлэх ёстой. Аа мөн өөрийнхөө мэдлэг туршлага, энэ бүхнийг улс орныхоо

хөгжилд одоо хувь нэмэр болох ийм ёстой гэдэг агуулгаар энэ удаа би хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүнд нэрээ дэвшүүлсэн. За ингээд хүний эрхийн үндэсний комиссын хэрвээ гишүүн болох юм бол би ямар цаашид ямар үйл ажиллагаа хийх вэ гэдэг ажил хийх вэ гэдэг дээр би товчхон мэдээлэл өгье өө гэж бодож байна. Хэрвээ хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүн болох юм бол би хүний эрхийн үндэсний комиссын тухай хуульд заасан комиссын одоо үндсэн үйл ажиллагааны зарчим комиссын гишүүний одоо бүрэн эрхийн хүрээнд бол хуулийн дагуу үндсэн хуулийг дээдэлж үйл ажиллагаа явуулна. За мөн хүний эрхийн хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль батлагдан гарсан аа явдал нь одоо хүний эрхийн хамгаалагчийн эрх зүйн байдлыг хариуцсан бие даасан нэг ийм гишүүн байх. Энэ шаардлагыг бол хуулиар зохицуулсан учраас хүний эрхийн хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуульд зохицуулсан хүний эрхийн хамгаалагчийн хороог байгуулах, за мөн энэ хорооны үйл ажиллагааг явуулах журмыг одоо бий болгох. За мөн хүний эрхийн хамгаалагчийн хамгаалагч гэж хэн юм? Хамгаалагчийн одоо эрсдэлийг үнэлэх энэ аа үнэлгээг одоо гаргах, за мөн одоо хүний эрхийн хамгаалагчид гэж эрх нь зөрчигдсөн хүмүүсийн эрх ашгийг хамгаалахад, одоо өөрөө процессын үйл явцад оролцож байсан хуульчийн хувьд болбол процессын үйл ажиллагаа хийхэд бол тодорхой хэмжээний хувь нэмэр оруулж чадна аа гэж бодож байна аа. За гуравдугаарт болбол хүний эрхийн үндэсний комиссын стратеги болон мөн тэдний одоо явуулж байгаа үйл ажиллагааны төлөвлөгөө сар, жилээр төлөвлөсөн энэ төлөвлөгөөнүүд өөрийн хариуцах ажлын хүрээнд бас нэмэгдэл оруулж, энэ хүний эрхийн үндэсний комиссын үйл ажиллагаанд идэвхтэй, санаачлагатай, хариуцлагатай хуулийн хүрээнд ажиллана гэж бодож байна, баярлалаа.

Ц.Мөнхцэцэг: За. Нэр дэвшигчийн сонголд оролцохоор манай иргэдийн төлөөлөл ирсэн байна. Та бүхэнд танилцуулъя, Лхамжав овогтой Пүрэвсүрэн, Батбуян овогтой Уянга, Сүхбаатар овогтой Мөнхнаран. Одоо нэр дэвшигч Сангишарав овогтой Дондовын талаарх сонгон шалгаруулах ажлын хэсгийн тайланг ажлын хэсгийн ахлагч, Хууль зүйн байнгын хорооны ахлах зөвлөх Үнэнбат танилцуулна. За ингээд ажлын хэсгийн микрофоныг нээж өгөөрэй.

М.Үнэнбат: Байнгын хорооны дарга, гишүүддээ Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын гишүүнд нэр дэвшүүлэх сонгон шалгаруулалтыг зохион байгуулсан ажлын хэсгийн тайланг танилцуулья.

Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын 12 дугаар зүйлийн 12.12 дахь хэсэгт “Комиссын гишүүнийг сонгон шалгаруулах журмыг Хууль зүйн байнгын хороо батална.” гэж заасны дагуу Хууль зүйн байнгын хорооны 2020 оны 04 дүгээр сарын 15-ны өдрийн 02 дугаар тогтоолоор “Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын болон Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүнийг сонгон шалгаруулах журам”-ыг баталсан.

Тус журмын 3 дугаар зүйлд заасны дагуу сонгон шалгаруулалтыг дараах 7 үе шатын хүрээнд зохион байгуулах зохицуулалттай. Үүнд:

1. Сонгон шалгаруулалтын зарыг нийтэд мэдээлэх;
2. Ажлын хэсэг байгуулах;
3. Нэр дэвших тухай хүсэлт гаргах;
4. Оролцогчоор бүртгэх, нийтэд мэдээлэх;
5. Оролцогчийн талаар мэдээлэл цуглуулах;
6. Томилгооны сонсгол зохион байгуулах;
7. Гишүүнд нэр дэвшүүлэх.

Нэг. Сонгон шалгаруулалтын зарыг нийтэд мэдээлэх

Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.12, 32 дугаар зүйлийн 32.7 дахь хэсэг, Хууль зүйн байнгын хорооны 2020 оны 02 дугаар тогтоолоор баталсан “Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын болон Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүнийг сонгон шалгаруулах журам”-ын 7.1 дэх хэсгийг үндэслэн Хууль зүйн байнгын хорооны 2021 оны 12 дугаар сарын 15-ний өдрийн 27 дугаар тогтоолоор Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын гишүүний сонгон шалгаруулалтын хүсэлтийг 2021 оны 12 дугаар сарын 15-ны өдрөөс 2022 оны 01 дүгээр сарын 15-ны өдрийн хооронд хүлээн авахаар тогтож, нийтэд зарласан.

Хоёр. Ажлын хэсэг байгуулах

“Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын болон Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүнийг сонгон шалгаруулах журам”-д заасны дагуу Ажлын хэсгийг Хууль зүйн байнгын хорооноос санал болгосон нэг төлөөлөл, Монгол Улсын Их Хурал дахь олонхын бүлгээс санал болгосон нэг төлөөлөл, Монгол Улсын Их Хурал дахь цөөнхийн бүлгээс санал болгосон нэг төлөөлөл, хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнээс санал болгосон нэг төлөөлөл, Төрийн албаны зөвлөлөөс санал болгосон нэг төлөөлөл, Шүүхийн ерөнхий зөвлөлөөс санал болгосон нэг төлөөлөл, хүний эрхийн форумас санал болгосон нэг төлөөлөл, Монголын хэвлэл, мэдээллийн зөвлөлөөс санал болгосон нэг төлөөлөл, Монголын Өмгөөлөгчдийн Холбооноос санал болгосон нэг төлөөллөөс бүрдүүлэх ёстой.

Хууль зүйн байнгын хорооны 2021 оны 01 дүгээр сарын 22-ны өдрийн 01 дүгээр тогтоолоор Төрийн албаны зөвлөлийн гишүүн Д.Зүмбэрэллхам, Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн Гүйцэтгэх гарийн бичгийн дарга О.Амгаланбаатар, Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Б.Баасандорж, Улсын Их Хурал дахь Монгол Ардын намын бүлгийн Ажлын албаны хуулийн зөвлөх Б.Жамбал, Улсын Их Хурал дахь Ардчилсан намын бүлгийн зөвлөх Д.Батдорж, Монголын Өмгөөлөгчдийн холбооны дэд ерөнхийлөгч М.Баасанбат, “Нээлттэй Нийгэм Форум” ТББ-ын хуулийн хөтөлбөрийн менежер Б.Хишигсайхан, Хэвлэл мэдээллийн зөвлөлийн төлөөлөл, МУИС-ын Хууль зүйн сургуулийн профессор, хууль зүйн доктор О.Мөнхсайхан нарын бүрэлдэхүүнтэй Ажлын хэсгийг байгуулж Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүний сонгон шалгаруулалтыг явуулж байсан бөгөөд уг ажлын хэсэг Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын гишүүний сонгон шалгаруулалтыг зохион байгуулсан.

Сонгон шалгаруулалтын явцад Төрийн албаны зөвлөлийн гишүүн Д.Зүмбэрэлхам, Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн Гүйцэтгэх нарийн бичгийн дарга О.Амгаланбаатар, Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Б.Баасандорж нарын ажил албан тушаал өөрчлөгдсөн тул уг асуудлыг Хууль зүйн байнгын хорооны хуралдаанд танилцуулж, Хууль зүйн байнгын хорооны 2022 оны 01 дүгээр сарын 29-ний өдрийн 01 дугаар тогтоолоор Төрийн албаны зөвлөлийн гишүүн Б.Идэрчулуун, Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн гишүүн Н.Мөнгөнцэцэг, Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Төрийн захиргааны удирдлагын газрын дарга П.Хадбаатар нарыг ажлын хэсгийн гишүүнээр томилсон.

Гурав. Нэр дэвших тухай хүсэлт гаргах

Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын гишүүний сонгон шалгаруулалтад оролцох хүсэлтийг 2021 оны 12 дугаар сарын 15-ны өдрөөс 2022 оны 01 дүгээр сарын 15-ны өдрийн хооронд хүлээн авсан.

Уг хугацаанд сонгон шалгаруулалтад оролцох хүсэлт, материалыг 3 хүн ирүүлсэн.

Дөрөв.Оролцогчоор бүртгэх нийтэд мэдээлэх /хийгдсэн/

Хүсэлт гаргасан 3 иргэнийг сонгон шалгаруулалтын оролцогчоор бүртгэх, эсэх асуудлаар Ажлын хэсгийн хуралдааныг 2022 оны 01 дүгээр сарын 31-ний өдөр зохион байгуулсан.

Тус хуралдаанаар сонгон шалгаруулалтад оролцох хүсэлт ирүүлсэн 3 хүнийг нэг бүрчлэн хэлэлцсэн бөгөөд Хууль зүйн байнгын хорооны 2020 оны 04 дүгээр сарын 15-ны өдрийн 02 дугаар тогтоолоор баталсан “Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын болон Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүнийг сонгон шалгаруулах журам”-д заасан шаардлагыг хангаж байна гэж үзэн С.Дондов, Т.Саруул нарыг сонгон шалгаруулалтын оролцогчоор бүртгэх тухай, З.Батбаярыг хуулийн болон журмын шаардлага хангаагүй гэж үзэн сонгон шалгаруулалтын оролцогчоор бүртгэхээс татгалзах тухай Ажлын хэсгийн тогтоолыг баталсан болно.

Тав.Оролцогчийн талаар мэдээлэл цуглуулах /хийгдсэн/

Сонгон шалгаруулалтын оролцогчоор бүртгэсэн 2 хүний мэдээллийг www.parliament.mn цахим хуудсанд байршуулсан бөгөөд журамд заасны дагуу Илтгэгч гишүүнийг томилж, оролцогчийн талаар мэдээлэл цуглуулах ажлыг зохион байгуулсан.

Илтгэгч гишүүн нь оролцогчтой ярилцлага хийх, нэмэлт мэдээлэл цуглуулах, үнэлгээ өгөхөд зайлшгүй шаардлагатай гэж үзвэл тодорхойлолт өгсөн хүнтэй биечлэн, эсхүл бусад хэлбэрээр ярилцлага хийх, олон нийтээс ирүүлсэн мэдээлэл, хийсэн томилгооны сонсголын дүн, оролцогчийн талаарх холбогдох бусад эх

сурвалжаас авсан мэдээлэлд үндэслэн өөрт хуваарилагдсан оролцогч холбогдох шаардлагыг хангасан эсэх талаар мэдээлэл цуглуулж, тайлан бэлтгэх ажлыг хуульд заасан арга хэрэгсэл ашиглан бэлтгэн ажлын хэсэгт танилцуулсан болно.

Зургаа.Томилгооны сонсгол

Сонгон шалгаруулалтын оролцогч нь тухайн албан тушаалд хамгийн сайн хангах эсэхийг тодруулах зорилгоор томилгооны сонсголыг ажлын хэсгийн таваас доошгүй тооны гишүүний ирцтэйгээр зохион байгуулах журмын зохицуулалттай.

Иймд 2022 оны 02 дугаар сарын 16-ны өдөр Ажлын хэсгийн гишүүдийн 100 хувийн ирцтэй, олон нийтийн оролцоог ханган нэр дэвшигч тус бүртэй хийх нээлттэй сонсголыг зохион байгуулсан бөгөөд 14 оролцогч 2 ажиглагч оролцож асуулт асууж, санал хэлсэн болно.

Долоо.Нэр дэвшигчийг Хууль зүйн байнгын хороонд санал болгох

Ажлын хэсэг 2022 оны 04 дүгээр сарын 08-ны өдөр хуралдаж Хүний эрхийн Үндэсний гишүүний сонгон шалгаруулалтын 2 оролцогчийн илтгэгч гишүүний тайланг сонсон оролцогч тус бүрээр хэлэлцсэн.

“Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын болон Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүнийг сонгон шалгаруулах журам”-ын 10.4-д “Ажлын хэсгийн гишүүд журмын хууль болон журмын шаардлагыг хамгийн сайн хангасан нэг оролцогчийг нэр дэвшигчээр санал болгох тухай шийдвэрийг санал нэгтгэйгээр гаргана. Санал нэгтгэйгээр шийдвэрлэж чадаагүй бол хуралдаанд оролцсон гишүүний дийлэнх олонхын саналаар шийдвэрлэнэ” гэж заасныг баримтлан оролцогч С.Дондовыг хуулийн болон журмын шаардлагыг хамгийн сайн хангасан гэж үзэн Хууль зүйн байнгын хорооны хуралдаанд танилцуулсан болно.

Сонгон шалгаруулалтыг зохион байгуулсан ажлын хэсгийн тайланг танилцууллаа.

Ц.Мөнхцэцэг: За одоо нэр дэвшигчтэй холбогдуулан асуулт асуух байнгын хорооны гишүүд нэрсээ өгнө үү. За Цогтбаатар гишүүнээр тасаллаа.

Б.Энх-Амгалан: Би болбол энэ Сангишаравын Дондов гэж нэр дэвшигчийн талаар хэлээд байх юм алга? эзэмшсэн мэргэжил, сурсан сургууль, мэргэжил дээшлүүлсэн байдал тэр Америк, Тайланд, Норвеги, Солонгос гээд олон газар явсан. Хийсэн судалгаа, бүтээл, сургалт гээд зөндөө олон юм байх шиг байна. Зүгээр би сонгон шалгаруулалтын ажлын хэсгээс л юм асуух гээд байгаа юм л даа. Ингээд бид нарт бол ингээд харьцуулах юмгүй л нэг хүн ороод ирж байна л даа. Бид нарт одоо яаж ч үзсэн зүгээр л тэр хүнийг л сонгохоос өөр ямар ч харьцуулах юм байхгүйгээр та нар маань ороод ирж байна л даа. Аа тэгээд бид нар яг одоо яах ёстой юм? Жишээлбэл Хууль зүйн байнгын хороон дээр ингээд ороод энэ асуудал ингээд хүний эрхийн үндсэн комиссын гишүүнээр энийг л сонго гэдэг

ганцхан юм руу орж ирж байна шүү дээ. Тэгээд энийг та нар яагаад ингэж гаргаж ирсэн юм? Өмнө нь тэр цуг орж ирсэн Саруул гэж хүнтэйгээ цуг оруулж ирж харьцуулсан ийм яриа хөөрөө хийж болохгүй байсан юм уу? Эсвэл тэд нарыгаа бүгдийг нь хасчихаад та нар зөвхөн энийг сонго гэдэг юмаар орж ирж байгаа юм уу? гэж нэгдүгээрт асуух гээд байгаа юм. За хоёрдугаарт энд би зүгээр нөгөө харьцуулалт ярьж байгаа шүү. Түүнээс хүнийх нь тухай яриагүй. За хоёрдугаарт энэ хийсэн энэ сургалт, судалгаа бүтээл, хэвлүүлсэн бүтээл энэ тэр нь хараад байхаар би энэ Дондов нэр дэвшигчээс нэг хоёр юм асуух гээд байгаа юм. Та энэ хүн худалдаалах гэмт хэргийн эрх чөлөө, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох, хүн худалдаалах гэмт хэргийн талаар ажилладаг хуучны энэ мэдлэгийг дээшлүүлэх, гарын авлага гаргах, хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогч болсон хүмүүст үнэ төлбөргүй хууль зүйн зөвлөгөө өгөх, хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй холбоотой зохицуулалт, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн байдалд олон улсын үнэлгээ дүгнэлт хийх гээд ингээд зөндөө явжээ. Монголд хүн худалдаалах гэмт хэрэг хэд бүртгэгдсэн юм, яг одоо энэ энэ асуудлаар хохирогч хэр олон байдаг юм, цаашдаа энийг яаж таслан зогсоох юм? Энэ энэ нь ямархуу байдлаар илэрдэг юм гэсэн асуудлыг би нэгдүгээрт асууя. Хоёрдугаарт та энэ төр сүм хийдийн харилцааны тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийсэн юм байна. Энэ сүр төр, сүм хийдийн харилцааны асуудлаар та нэг саналаа хэлээч. Одоо энэ манайд чинь одоо хэчнээн ч олон шашин бий болчхов оо. Зарим нь бүр тийм бас хатуу урсгалын шашин хүртэл байна шүү дээ. Тийм ээ, тэгээд одоо бол нийслэлийн иргэдийн хурал дээр ингээд зөвшөөрлийг авах гэсэн асар олон зөвшөөрлийн юмнууд байж байгаа юм. Тэгээд энэ цөөхөн гуравхан сая хүн амтай монгол улсад ингэж энэ олон шашны урсгал бий болгох зөв зүйтэй юм уу, үгүй юм уу. Цаашдаа бид тэрнийгээ яах юм. Одоо гаднын нэг их маш олон, пастораас авхуулаад л янз янзын. Ингээд л үүргэвч үүрээд явдаг хүмүүс монголоор дүүрэн байж байдаг. Тэгээд энэ бид нар шашин шүтэх чөлөөтэй эрхтэй гээд энийг сул тавиад ингээд явуулах юм уу, эсвэл цаашдаа энийг хууль эрх зүйн хувьд нь бас жоохон боловсронгуй болгох ёстой юм уу гэдэг талаас нь та нэг хариулж өгөөч.

Ц.Мөнхцэцэг: За нэгдүгээр асуултад ажлын хэсэг гэж хариулна за ажлын хэсгийн микрофоныг нээж өгөөрэй.

М.Үнэнбат: За Энх-Амгалан гишүүний асуултад хариулъя. Хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүний оролцогчоор бол хоёр хүнийг бүртгэсэн 2021 оны 01 сарын 31-ний өдөр бүртгээд тухайн хоёр хүний материалыг ба parliament.mn сайтад ил байршуулсан тэн дээр бол бүх яг тухайн ажил, албан тушаал юу эрхэлж яасан гэдэг нь бол тодорхой харагдана. Хоёрдугаарт яагаад нэг хүн оруулж ирж байгаа гэхээр Хүний эрхийн үндэсний комиссын тухай хуулийн 12.5 дээр ерөөсөө сул орон тоо хэд байна, тэрүүгээр л оруулж ирэх ёстой гэсэн зохицуулалттай. Тэгэхээр нэг сул орон тоо байгаа. Хүний эрхийн хамгаалагчийн асуудал, эрхэлсэн гишүүний орон тоо гэж орон тоо шинээр хүний эрхийн хамгаалагчийн хууль баталсантай холбоотой гарсан. Тийм болохоор бид ажлын хэсэг бол хоёр хүн оруулах бололцоогүй. Тэгэхээр аль нэгэн дээр нь сонголт хийж оруулах л тийм нэг ажлын хэсгийн үүрэг нь тийм учраас нэг хүнийг бол ажлын хэсэг дээр хуралдаад тэгээд хамгийн олонхын санал авсан Дондов гуайг бол оруулж ирж байгаа юм. Тэгэхээр

хуулийн зохицуулалт нь тийм болохоор бид нар бол хоёуланг нь оруулж ирэх бололцоо байхгүй гэсэн хариултыг арван хоёрын тав дээр тийм зохицуулалт байдаг юм. Тэгэхээр тийм л учиртай нэг хүн оруулж ирж байгаа.

С.Дондов: Энх-Амгалан гишүүний асуусан асуултад хариулъя. За хүн худалдаалах гэмт хэрэг гэдэг бол манай монгол улсад хоёр мянган оны үеэс эхлээд ер нь хүн худалдах гэж үйл явдал байдаг юм байна гэдэг энэ үйл явц бол монголд нэлээн түгээмэл яригдаад, тэгээд энэ асуудлыг бид нар хүний эрх хөгжил төвийн ажлын багийнхан, хүн худалдах гэж ер нь юу юм бэ? Гэсэн анхны судалгааг бол хүний эрхийн үндэсний комиссыг байгуулагдахаас өмнө энэ санал санаачилгуудыг гаргаад ингээд ажиллаж байсан, за ингээд хүн худалдаах гэдэг нь ер нь юу юм бэ? Хүнийг бүхэлд нь худалдчихдаг юм уу яадаг юм бэ гэдэг энэ асуудлыг бид нар хийгээд ер нь хүн худалдаалах гэдэг бол ингээд үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай үйлддэг ийм одоо ярвигтай улс орны одоо үндэсний аюулгүй байдалд аюул учруулах хүртэл ийм төвөгтэй асуудал байдаг юм байна аа гэдгийг бид нар судалгаагаар гаргаж ирсэн. За энэ үндсэн дээрээс бид нар манай монгол улсын хууль тогтоомжид хэрхэн хуульчилсан юм бэ гэдэг асуудлыг бас мөн судалж ирсэн. Тухайн үед бол манай эрүүгийн хуульд бол хүн худалдах, худалдаалах гэсэн ийм агуулга бүхий заалт бол байгаагүй. За ингээд бид ер нь бол хүн худалдах, худалдаалах энэ гэмт хэргийн асуудлыг бид нар зохицуулах асуудал дээр яавал илүү зохимжтой юм бэ, олон улсын стандартууд нь юу юм бэ гэдгийг судалж эхэлсэн. За ингэхэд болбол үндэстэн замнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн хэсэг, нүбын конвенцийн нэмэлт болох палермогийн, португал гээд бай италийн палермо хотод батлагдсан хоёр мянган оны ийм протокол байсан. Энэ протокол дор бол үндсэндээ хүн худалдаалах гэж юу юм, хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогч гэж хэн юм, түүнийг нөхөн сэргээх, нийгэмшүүлэх хэвийн амьдралд нь оруулах энэ боломжуудыг бол одоо өнөөгийн нөхцөлд байгаа хамгийн боломжит, сайн дэлхийн жишгээ гэсэн энэ агуулгаар нь бид нар судалсан. Ингээд хүн худалдаалах гэмт хэргийн асуудлыг бол монголд зайлшгүй одоо хуульчлах шаардлагатай юм байна. Энэ асуудлаар бид нар хүмүүсийнхээ ойлголт мэдлэгийг нэмэгдүүлэх ёстой юм байна. За хүн худалдаалах гэмт хэргийн төрөл хэлбэрүүдийг одоо бас хуульд нарийн оруулах шаардлагатай юм байна гэж ингэж үзсэн. Ингээд үндсэндээ эрүүгийн хуульд бол хоёр мянга хоёр онд бол хүн худалдах, худалдан авах гэсэн ийм зүйл заалт бол эрүүгийн хуульд оруулсан. За гэтэл худалдах, худалдан авах гэсэн энэ зүйл заалтаар эрүүгийн хуульд заасан. Энэ заалтаар шүүхийн процесст асуудлыг шийдвэрлээд ингээд явахад худалдаж авсан хүнээ олж ирсэн цагт шүүхээр шийдэх боломжтой гэсэн. Энэ асуудлаас болоод олон хэргүүд бас ингээд шийдэгдэж чадаагүй. Тийм учраас олон улсын стандартыг дахин одоо сайтар ойлгож одоо эрүүгийн хуульдаа сайн оруулах шаардлагатай юм байна. Ингэж үзээд хоёр мянга, найман онд л хүн худалдаалах гэсэн энэ өргөн агуулгаар бол оруулсан. За ингэхдээ тэр үндэстэн дамжсан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн хэсэг, нүб ын конвенцын нэмэлт болох палема поротоколын гуравдугаар зүйлд заасан мхна олон улсын хэл байдаг . За за ер нь бол хүн худалдаалах гэмт хэрэг бол сүүлийн үед бол дандаа байнга жилд өсөлттэй гардаг. За мөн эрүүгийн шийдэгдсэн хэргүүдийг ингээд харахад ер нь буурсан ийм юу бол гардаггүй. Сүүлийн таван жилийн байдлаар бол манайд хүн

худалдаалах гэмт хэргийн өсөлт бол байнга өсөлттэй. Сүүлийн нэг жилийн байдлаар бол үндсэндээ одоо дөчин найман ийм хохирогч бол байна гэсэн ийм судалгаа бол байгаа. За түүн дээр бол би арван найман хохирогчийн эрх ашгийг бол хамгаалж өмгөөлөгчөөр бол оролцсон. За энд бол хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчийн асуудлыг өмгөөлөхөд төвөгтэй байдаг. Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчид яах вэ? Энэ чиглэлийн үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус байгууллагууд дээр очиж туслалцаа авдаг, за нийгэмшүүлэх эргэж хэвийн амьдралд нь ороход нь бас хүний эрхийн чиглэлийн төрийн бус байгууллага, хүйсийн тэгш эрхийн төв, за мөн одоо азийн сан, олон улсын шилжилт хөдөлгөөний байгууллага гэх мэтийн ийм байгууллагууд бол тусалдаг. За ингээд хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчдын асуудлын эрх ашгийг хамгаалахад бол төрөөс зайлшгүй анхаарах шаардлагатай. За мөн эрх ашиг нь хохирсон хохирогчид болбол тэднийг нийгэмшүүлэх, эргэж хэвийн амьдралд нь орох явдал өнөөдөр хүртэл ярвигтай төвөгтэй асуудал нь шийдэгдэхгүй. Ингээд байж байгаа. За гэрч хохирогчийг хамгаалах тухай хууль, хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хууль гарахад бол бас өөрийн тодорхой саналуудаа бол өгч ажиллаж оролцож байсан. За хоёр дахь асуудал төр сүм хийдийн тухай асуудлын судалгааг бол хийсэн. За төр сүм хийдийн талаарх судал судалгааг хийхдээ бол бид нар хууль зүй, дотоод хэргийн яаманд хүсэлтээ өгсний дагуу энэ шийдэгдэж ингэж төр сүм хийдийн талаарх судалгааг хийлгэсэн, хийсэн. За төр сүм хийдийн асуудал бол өнөөдөр манайд тун ярвигтай байгаа олон төр сүм хийдүүд байдаг. За мөн энэ сүм хийдүүдийн одоо нэгдсэн ийм улсын бүртгэл бол тодорхой хангалтгүй байдаг. За мөн төрийн бус байгууллагын чиглэлээр бүртгэгдчихсэн байдаг учраас энэ дандаа төрийн бус байгууллагын чиглэлээр үйл ажиллагаа ингэж явуулж байдаг нь бол бас их төвөгтэй. За мөн олон төрлийн янз бүрийн шашны асуудлууд бол байгаа. Энэ шаша ирсэн энэ олон төрлийн бүлэг юмнуудыг бол одоо бүгд бас л өөрсдийн сонирхлоор өөрсдийн шүтдэг ийм хүмүүс байгаа учраас энэ хүний эрхийн байдал, хүний эрхийн хүмүүсийн хүний эрхийн байдлыг дордуулахгүйн тулд бол өнөөдөр бол манайд яалт ч үгүй төр, сүм хийдийн асуудлыг зохицуулж буй хуулийн заалтыг хуулийг тодорхой, одоо нарийвчлан зохицуулах шаардлагатай. Зөвхөн энэ хууль дээр бол зөвхөн буддын шашныг түлхүү одоо анхаарч одоо нөгөө бүти одоо хурал хурах гэх мэтийн энэ асуудлуудыг л нарийн зохицуулснаас биш. Бусад нөгөө нэг одоо сүүлийн үед орж ирж байгаа төрөл бүрийн энэ шашны одоо тэдний хийдэг цуглаан одоо янз бүр. За нэр дэвшигчээ микрофоныг нээж өгнө үү? Хоёр хоёр номерын микрофоноос нарийвчлах шаардлагатай гэж ингэж үзэж байна аа, баярлалаа за.

Б.Энх-Амгалан: Би таныг дэмжиж байна аа, зүгээр. Тэгэхдээ та одоо тийм судалгаа хийгээд ийм хууль үзээд ингээд тэгээд гэхээсээ илүүтэйгээр үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн хохирогч нь монголын хэдэн иргэн байгааг, мөн тэд нарынхаа эрх ашгийг ингэж хамгаална аа? Цаашдаа болбол ийм ийм байдлаар бид нар одоо хүмүүстээ мэдээлэл өгнө өө. Ер нь бол хүний эрхийг ингэж хамгаалахгүй бол монголчууд зохион байгуулалттай гэмт хэргийн хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогч болох магадлал өндөр байна гэдэг ийм юмнуудыг та нас сүүлд нь сайн судлаарай, тэгэхгүй бол, тэрийг нөгөө гарцыг нь хаахгүй бол бид нар онол яриад бол нэмэргүй ээ. Хоёрдугаарт нь та бас дахиад л

ярилаа, үгүй ээ энэ тэр янз янзын шашны чинь шүтдэг хүмүүс байдаг юм л даа гэж шүтдэг хүмүүс байдаггүй юм л даа. Тэд нарыг чинь амьжиргааны түвшин доогуур байгаагийн хоол унд хэрэгтэй байгааг нь, ингээд, орон байр хэрэгтэй байгааг нь далимдуулж цуглуулж ирж байгаад хүчээр тэр одоо юугаа сургах, одоо ойлгуулах, тэгээд сүүндээ тэндээ татан оролцуулах ийм юмнууд хийгээд байгаа байхгүй юу. Тэгэхээс, монголчуудын суурь хүмүүжилд бол тийм, одоо янз янзын, гаднын шашны тийм юмнууд байхгүй шүү дээ. Тэгэхээр энийг бол бид нар цаашдаа яах ёстой вэ? гэдэг гарцыг сайн олж ажиллаарай л гэж ингэж хүсэх гээд байгаа юм. Тийм за баярлалаа.

Ц.Мөнхцэцэг: За байнгын хорооны гишүүд маань 20 хүртэл минутын хугацаанд нэр дэвшигчээс хэдэн ч удаа асуулт асууж хариулт авах боломжтой гэдгийг бас дахин тод хэлье. За ингээд Одонтуяа гишүүн за баярлалаа.

С.Одонтуяа: Тэгэхээр ер нь энэ сүүлийн үед нэр дэвшигчдийг ийм нээлттэй сонсгол хийгээд байгаа нь бас их дэвшилттэй хэлбэр санагдаж байна. Аа энэ хүний талаар нэлээд мэдээллүүд авч байна. За мөн шинжээчид бас өөрсдийнхөө дүгнэлтийг өгдөг. Тэгэхээр өмнөх практикаас энэ бол бас их дэвшилттэй хэлбэр байна. За нэр дэвшигч донодын хувьд нэг хэдэн дүгнэлт хэлээд нэг хоёр асуулт асууя. За ер нь манай улсад энэ хүний эрхийн чиглэлээр за хүүхэд хамгааллын чиглэлээр ажилладагаа яах вэ? Чиг үүргийнхээ хувьд олон хүн байдаг. Гэхдээ энэ талаар бол мэргэшсэн. За бүр ингээд чиг үүрэгт нь зарим үед байхгүй ч гэсэн амьдрал одоо тухайн үед нөгөө хүн тусламж хэрэгтэй үед бүр нэг зүрх сэтгэлээрээ тэмцдэг, ирээд туслалцаа үзүүлдэг, үнэгүй зөвлөгөө өгдөг, тэр хүний араас явдаг хэдхэн нэг хүмүүс байдаг юм аа

Тэрний нэг нь бол энэ. Одоо яах аргагүй Дондов байгаа. Тэгэхээр би Дондовыг энэ бас хүний эрхийн үндэсний комисст ингээд нэр дэвшээд орж ирж байгаад бол их талархаж байна. Яагаад гэхлээр хоёр мянга, долоон оноос хойш л энэ хүн худалдаалах гэмт хэрэг, хүүхдийн эрхийн асуудал, энэ хүчирхийллийн асуудал гээд маш олон. Энэ асуудал дээр бол нэг хэдхэн хүн л бүр албатай юм шиг л ажилладаг юм. Судалгаа хийж өгдөг, ирээд ажлын хэсгийн хуралд суугаад ингээд санал дүгнэлтээ бичээд өгдөг. Тэгэхээр би бол энэ дээр бол их талархалтай хандаж байна. Тэгээд анх бол би санаж байна. Хоёр мянга, долоон онд монгол улсад нэг эмэгтэй хүн худалдаалах гэмт хэргийн золиос болоод нийгэм бол маш эсрэгээр хүлээж авч байсан. Өөрөөр хэлбэл наад хүн чинь өөрөө биеэ үнэлэгч шүү дээ гэдэг. Ийм асуудал яригдаж, бараг тэр хүмүүсийг өмгөөлж байсан хүмүүс бараг хэрэгт орох шахах юм болсон. Нэг ийм аюултай юмнуудаар бол эхэлж байсан юм. Аа гэтэл ер нь энэ асуудлыг зөв голдрил руу нь оруулаад монгол улсын иргэн хэн ч бай энэ хүн худалдаалах гэмт хэргийн золиос болсон л бол энийг бид нар энэ олон улсын гэрээ конвенц заасны дагуу, хуулийн дагуу одоо шалгах ёстой, хамгаалах ёстой гэдэг энэ бүх зүйлүүд бол бас нэлээд зөв замруугаа орж ирсэн, тэгэхээр энд бол бүх одоо хийсэн ажлууд байгаа учраас би энийг дахиж нуршаад яах вэ? За ер нь энэ хөдөлмөрийн тухай хуулийн орсон заалтууд манай гэр бүлийн хүчирхийллийн хууль батлагдахад, хүүхдийн эрх хамгааллын хууль батлахад бол Дондов нэр дэвшигчийн оруулсан хувь нэмэр бол үнэхээр маш өндөр гэдгийг бол би одоо цохон тэмдэглэмээр байна. Тэгээд хоёр зүйлийг асууя нэгдүгээрт одоо

өнөөдөр манайд яг энэ дундуур шиг ингээд яг нэг ажлаа мэддэг судалгаа нотолгоон дээр суурилчихсан ийм нэг одоо хэсэг хүмүүс байна. За мөн одоо ингээд гадаадад сургууль соёл төгсөөд ирчихсэн, одоо энэ олон улсын яг практикаар олон улсын стандартаар, бас энэ монголд энэ зүйлээ нэвтрүүлэх гээд байгаа энэ хэсгүүдийг одоо аль болохоор энэ сайн туршлагыг нэгтгэсэн ийм, одоо ажлыг хүний эрхийн үндэсний комисс дээр хийх гэж нэлээд оролдох ёстой. Өөрөөр хэлбэл шинэ үеийг сургалтад хамруулах хэрэгтэй, бэлтгэх хэрэгтэй. Энэ хоёр нэг нь бол амьдралаас заримдаа тасарчих гээд байдаг, нэг нь хэтэрхий нэг бүх юмаа нэг монголчлох гээд байдаг. Тэгэхээр энэ бүх сайн туршлагауудыг нэгтгэсэн, энэ зүйлийг одоо сайн хийгээсэй гэж хүсэж байгаа. За гол асуух гээд байгаа асуулт бол энэ. Гадаадад байгаа монголчуудын, ялангуяа энэ сая Энх-амгалан гишүүн хэллээ шүү дээ. Хүн худалдаалах гэмт хэргийн золиос болоод байгаа хүмүүс байна. Энэ дээр бол тэр малайзад амиа алдсан Алтантуяагийн аав, шарibu айн дээр маш их ажилладаг юм. Өөрөөр хэлбэл хөөрхий өөрийнх нь охин нь ингээд харамсалтайгаар амь насаа алдсан, энэ хэргийн талаар ёстой хөлөө хүрэх газар явсан, тэгээд надад бол маш аймшигтай тийм кэйсүүдийг ярьдаг. За одоо Одонтуяа би тэнд улсад очиход тэнд нэг тийм хүмүүс байна, ийм хүмүүс байна, энийг төр монголын төр хамгаалах ёстой, ингэх ёстой гээд. Тэгэхээр энэ чиглэлээр одоо танд төлөвлөсөн энэ чиглэлээр одоо судалсан, хийе гэсэн, одоо ажлууд байна уу.

Ц.Мөнхцэцэг: Дондов хоёрдугаар микрофон.

С.Дондов: За баярлалаа. Одонтуяа гишүүний асуултад хариулъя. За ер нь бол хүний эрхийн үндэсний байгууллага гэдэг бол олон талын олон янз байдал, монгол улсад байгаа олон янз байдлын хүмүүсийн эрхийг хамгаалах тэдний эрхийн байдлыг монгол улсын хэмжээнд, одоо сайжруулах энэ үйл явцад бол оролцох ёстой үүргээ биелүүлэх ёстой хуулийн дагуу энэ хүрээнд бол би хэрвээ хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүн болвол миний адил туршлагатай хүмүүс бол бас тэнд байгаа бас мөн онолыг бас өндөр хэмжээнд эзэмшсэн залуучууд бас байгаа. За тэгэхээр зэрэг энд комиссын гишүүдээс гадна ажлын алба бүхэлдээ, одоо бид хамтарч аа өөрсдийнхөө мэдлэг туршлага, тэр хүмүүсийн өндөр мэдлэг онол энэ бүхнийг харьцуулж монгол улсын хүний эрхийн байдлыг хэрхэн яаж сайжруулах вэ гэдэг дээр бол хамтарч ажиллах нь зүй ёсны хамгийн чухал асуудал. За ингэхийн тулд бол бид нар оролцооны аргад бүх зүйлийг тод тулгуурлаж, аливаа зүйлийг бие биеэсээ хамтран суралцаж, хүний эрхийн олон улсын нэгдэн орсон гэрээ, конвенцуудыг удирдлага болгож тэндээс өгсөн зөвлөмжүүдийг одоо хэрэгжүүлэх үйл явц дээр илүү түлхүү анхаарах нь энэ асуудалд илүү чухал түлхэц болно оо гэж ингэж бодож байна. Баярлалаа за. Одонтуяа гишүүн нь дахиад асуулт байгаа юу? За эрхэм эр номерын микрофон гадаадад байгаа монголчуудын эрхийн асуудал бол үнэхээр их зөрчигдөж байдаг. Энэ дээр бол тэр дундаа хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчид бол одоо сүүлийн жилүүдэд бол харьцангуй одоо Монгол Улс Одоо эрх нь зөрчигдсөн иргэдийн асуудал яригдаж байсан. За мөн ковидын дараач өмнө нь ч тэр, мөн хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчид бол байнга одоо бүгд найрамдах хятад ард улсын, тэр дундаа эрээн хот, за мөн одоо хятадын томоохон хотуудад бол маш их хэмжээгээр эрх нь зөрчигдөж,

тэднийг эргүүлж эх оронд нь авчрах, эргэж нийгэмшүүлэх, хэвийн амьдралд нь оруулах асуудлыг бол төдийлөн төрөөс анхааралтай хандаж ажиллаж чаддаггүй, энэ чиглэлээр ажилладаг хүйсийн тэгш эрхийн төв, бусад нөгөө олон улсын байгууллагуудын дэмжлэгээр тэднийг одоо авчрах тагнуул, цагдаагийн байгууллагуудтай хамтарч ажиллах тэгээд тэр эмэгтэйчүүдийн эрхийн асуудлыг бол тухайн оронд хэрвээ ирж авч чадахгүй байгаа бол тухайн улс оронд консулын газруудтай нь хамтарч ажиллах нэг ийм аргыг л одоо хэрэглэж байна. Хятадын хувьд бол бусад улс орнуудад өөрсдийнхөө одоо тэнд байгаа өргөмжит консул болоод бусад гадаад хэргийн яамны харьяа, энэ байгууллагад ажиллаж байгаа энэ хүмүүстэй л хамтарч авчрах ийм асуудлыг бол хийдэг. Гэхдээ цаашид анхаарах асуудал бол яалт ч үгүй тэнд байгаа хүмүүсийн судалгааг нарийн гаргах ёстой. Тэнд одоо хэдий хэмжээний хүн очоод эрх ашиг нь зөрчигдөөд эх орондоо ирж чадахгүй, эсвэл тэндээ байгаа ч гэсэн асуудал нь бүрэн шийдэгдэж чадаагүй ийм хүмүүсийн эрх ашгийг хамгаалах асуудал дээр хүний эрхийн үндэсний комисс бол нэн тэргүүнд бас анхаарах ёстой, тэнд байгаа эрх зүйн орчин ямар байгаа юм, хоёр улс орны хооронд байгуулсан гэрээ ямар байна вэ? Тэн дээр нь тулгуурлаж хүмүүсээ авчрах, эргэж нийгэмшүүлэх, хэвийн амьдралд оруулах асуудал дээр түлхүү анхаарах ёстой гэж бодож байна аа, баярлалаа.

Ц.Мөнхцэцэг: за дараагийн гишүүн маань Учрал гишүүн.

Н.Учрал: за хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүд нэр дэвшиж байгаа Дондов нэр дэвшигчийг дэмжиж байгаа. Тэгээд хоёр мянга хорин хоёр оны тавдугаар сарын нэгнээс нийтийн мэдээллийн хууль, хувь хүний мэдээлэл хамгаалах хууль, цахим гарын үсгийн хөл, кибер аюулгүй байдлын хууль гээд хуулиуд хэрэгжиж эхэллээ. Тэгээд энэ цаг үед бас та хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүнд нэр дэвшиж байна. Тэгэхээр хүний эрхийн үндэсний комисст бол энэ хуулиар маш олон хүн тийм үүрэг оногдуулсан юм аа, тэгээд би энэ хуулийг бас ахалсны хувьд, ялангуяа одоо энэ хувь хүний халдашгүй байдал алдагдаж байгаа. Одоо энэ дуу, дүрсний бичлэгийн төхөөрөмж, дууны бичлэгийн төхөөрөмж, дүрсний бичлэгийн төхөөрөмжүүд хаана байрлах юм бэ гэдгийг бол хүний эрхийн үндэсний комиссоос саналыг аваад төрийн захиргааны төв байгууллага нь шийддэг болсон. Дээрээс нь одоо тэр нөгөө байршуулсан төхөөрөмжүүдийг хянах үүрэг бол хүний эрхийн үндэсний комисст ирж байгаа. Тэр хянан шалгах хаана зөв байршсан бэ, үнэхээр одоо хүний халдашгүй байдал хэрхэн алдаж байгаа юм бэ гэдгийг. Тэгэхээр хуулиар чинь бид нар энэ ариун цэврийн өрөө, хувцас солих өрөө, нийтийн зориулалттай газрын тусгай зориулалтын үйлчилгээний өрөө, нөгөө караокены өрөө, зочид буудлын өрөө, эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ үзүүлэн үзүүлэх, одоо хэвтэн эмчлүүлж байгаа өрөөнд бол энэ дуу, дүрсний бичлэгийн төхөөрөмжийг байршуулахыг хориглочихоод байгаа шүү дээ. Тэр хаана байрлуулах вэ гэдгийг хүний эрхийн үндэсний комиссын саналыг үндэслэнэ гэж байгаа юм. Тэгэхээр энэ хуулиудтай холбогдуулаад одоо төсөв мөнгөний хувьд санхүүгийн хувьд хараат бус байх боломж ер нь хүний эрхийн үндэсний комисст байгаа юу? Бид бас өнгөрсөн хугацаанд асуулаа л даа. Тэр хууль хэрэгжээд эхлэхээр бол төсөв мөнгөний хувьд хүрэлцээтэй биш ээ. Хүний эрхийн үндэсний комисс өөрөө яг ийм нэгжийн зохион байгуулалтад ороогүй гэдэг тайлбарыг бол хэлж байна. Энэ

бол шууд төсөв, мөнгөтэй холбоотой. Хүний эрхийн үндэсний комисс бол чи таван жил тутамд одоо магадлан итгэмжлэлд ордог олон улсын байгууллагын. Тэгэхээр магадлан итгэмжлэх байгууллагаас танайд өгсөн зөвлөмж дээр бол санхүүгийн хувьд хараат бус байх боломж байхгүй байна. Тийм учраас санхүүгийн хувьд хараат бус байх, асуудлаа бэхжүүл гэдэг ийм зөвлөмжийг өгөөд байгаа шүү дээ. Тэгэхээр бид эргээд хүний эрхийн үндэсний комиссоос шаардлага тавиад та нар одоо ажиллаж чадахгүй байна ч гэдэг юм уу, та нар одоо ажлаа явуул аа гэдэг ийм шаардлага тавихад бол асар их бэрхшээлтэй. Хууль хэрэгжээд эхэлчихсэн. Улс орон даяар энэ хуулийг хэрэгжүүлэх үүргийг хүлээгээд эхэлчихлээ шүү дээ. Хувь хувьсгалгүй. Тэгээд одоо та өнөөдөр хүний эрхийн үндэсний комиссын энэ хүний эрхийг хамгаалагчийн мандат дээр бас нэр дэвшиж байгаа юм. Тэгэхээр мэдээж хүний эрхийн чиглэлээр мэргэшсэн хүний хувьд танд бол ядаж бүтэц зохион байгуулалт, нэгжийн хувьд нэгдсэн байх ёстой шүү дээ. Энэ чинь мэргэжлийн асуудал байхгүй юу. Нийтийн мэдээллийн хуулийг энэ хувь хүний нууцын хуулийн шинэчилсэн найруулга, хувь хүний мэдээллийг хамгаалах, хуулийг хэрэгжүүлэх гэхэд танд мэргэжил арга зүйн зөвлөгөө өгч, хамтарч ажиллах бүтэц зохион байгуулалт нь нэгж хэрэгтэй. Тэгэхээр манай их хурлын гишүүд ч гэсэн энэ хүний эрхийн үндэсний комиссоос их зүйлийг шаардана байх. Мэдээж энэ хуулиудтай холбогдуулаад тэгээд танай хүний эрхийн үндэсний комисс санхүүгийн хувьд хараат бус байж чадаж байна уу, энэ хуулиудыг хэрэгжүүлэхэд бэлэн байна уу гэдгийг л би асуумаар байгаа юм. Та бас мөн. Одоо нэр дэвшигчийн зүгээс ер нь энэ хувь хүний мэдээллийг хамгаалах чиглэлээр бид нар чинь бас харьцангуй шинэ эрх зүйн орчинг бүрдүүлчихлээ шүү дээ. Хувь хүний нууцыг иргэн өөрөө хамгаалдаг болчихлоо. Мэдээлэл цуглуулж боловсруулж ашиглах гэж байгаа бол мэдээллийн эзнээс нь заавал зөвшөөрлийг нь авдаг болчихсон тийм шинэ эрх зүйн орчин бүрдчихэж байгаа байхгүй юу. Тэгээд маш олон үүргийг комисс хүлээгээд авчхаж байгаа байхгүй юу. Тэгэхээр хүний эрхийг хамгаалагчийн мандат дээр дэвшээд та гишүүн болох юм бол энэ хувь хүний мэдээллийг хамгаалах чиглэлээр ер нь хэрхэн ажиллах вэ гэдэг асуултыг асуумаар байна.

Ц.Мөнхцэцэг: За нэр дэвшигч Дондов хоёр номерын микрофоныг нээж өгнө өө.

С.Дондов: За баярлалаа. Учрал гишүүний асуултад хариулъя. За хүний эрхийн үндэсний комисст таван сарын нэгнээс эхлээд одоо үйлчилж байгаа хүний хувийн мэдээллийг хамгаалах тухай хуулийг одоо хэрэгжүүлэх энэ чиг үүрэг бол хүний эрхийн үндэсний комисст оногдож байгаа. За энд бол нэгж байгуулагдаж ажиллах юм байна лээ. За нэгж байгуулагдаад жил болгоны хүний эрхийн үндэсний комиссын хүний эрхийн төлөв байдлын тайлан илтгэлд жилдээ хийсэн энэ хүний эрхийн хүний мэдээллийн тухай хуулийн талаарх энэ мэдээллийг бас оруулахаар ингэж хуульчилсан байгаа. Тийм учраас энд нэгж байгуулагдаад, бас шинэ хүний хувийн мэдээллийг одоо хэрхэн яаж авах вэ? Яаж одоо түүнийг хэрхэн боловсруулах вэ? Энэ бүх үйл явц дээр бол хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүнээр хэрвээ орвол тийм ээ, батлагдан орох юм бол энэ дээр бас өөрийн туршлага, за мөн одоо хүний эрх хүний хувь хүний одоо нууцын асуудлыг одоо хэрхэн хамгаалбал олон улсын стандартад нийцэх юм. Бидний монгол уламжлалд хэрхэн нийцэх юм, за өнөөгийн нөхцөл байдалд тавигдаж байгаа шаардлага аа

нөхцөлийн хүрээнд хэрхэн байх юм гэдэг дээр, бас гишүүний хувьд бол санаачилгатай ажиллана, анхаарч ажиллана аа гэж бодож байгаа. За төсвийн хувьд ярих юм бол хүний эрхийн үндэсний комисс бол төрөөс нэгэнт ч хараат үйл ажиллагаагаа явуулах ёстой. Ийм хараат бус, бие даасан хүний эрхийн үндэсний байгууллагын хувьд төсөв мөнгө бол хангалттай байх. Ийм шаардлагыг бол олон улсын удаа дараагийн зөвлөмжүүдэд бас дурдсан байдаг. Тийм учраас энэ асуудлыг хангах, хэрэгжүүлэх төсвийн, энэ хүрэлцээтэй байдлыг одоо хангах асуудал дээр бол бас илүү анхааралтай хандана гэж бодож байна. За гуравдугаарт бол мэдээж энэ ковидын үед бол бүх л байгууллагууд хэмнэлттэй. Одоо өөрсдийнх нь төсвийг танасан ийм нөхцөл байгаа юм байна лээ. Хүний эрхийн үндэсний комисс ч гэсэн одоо 9 орчим төгрөгийг бол хэмнэхээр болж ингэж танууллаа гэсэн ийм мэдээллийг би өчигдөр мэдээний сайтаас бол авсан тийм, тэгэхээр зэрэг ер нь хүний эрхийн үндэсний комиссын энэ хараат бусаар үйл ажиллагаа явуулах энэ үйл явцад бол төсвийн хангалттай байдал бол хамгийн чухал гэдгийг би анхаарч ажиллана гэж бодож байна.

Ц.Мөнхцэцэг: Баярлалаа за Учрал гишүүн.

Н.Учрал: за би ажлын хэсгээс бас асуумаар байгаа юм аа. Ер нь энэ хувь хүний мэдээлэл хамгаалах хуулийг хэрэгжүүлэх бололцоо бүрдсэн юм уу? Одоо тавдугаар сарын нэгнээс хэрэгжээд эхэлчихлээ шүү дээ. Тэгээд бүтэц зохион байгуулалт нэгж байгуулах ёстой, дээрээс нь энэ таван жил тутамд хийгдэж байгаа магадлан итгэмжлэгдэж чинь та нарыг мэдээж энэ хүний эрхийн комиссыг санхүүгийн хараат бус байдлаа бэхжүүлье ээ гээд зөвлөмж өгчхөөд байдаг. Тэгээд их хурал дээр хэмнэлт яриад байдаг. Тэгээд хүний эрхийн үндэсний комисс тоо нэг таван төгрөг тавьж чадахгүй байж байгаа. Тэгээд хүний эрхийн мэдрэмжтэй улс байна гэж ярихад чинь одоо зохимжтой биш байх л даа, хэмнэж болно. Тэгэхдээ хүний эрхийг хамгаалах чиглэлд бол хэмнэлт байх нь зохимжгүй л дээ. Тэгэхээр ажлын хэсэг бас ажиллахдаа юу гэж дүгнэж байна?

Ц.Мөнхцэцэг: За тэгэхээр энэ Учрал гишүүний энэ асуулт бол асар чухал асуулт байгаа. За энэ яг хууль тогтоомжийнхоо нэг гол заалт нь бол энэ хүний эрхийн үндэсний комиссын тухай хуулийн зургаагийн нэг дээр монгол улсын хүний эрхийн үндэсний комисс улсын төсөв санхүүжинэ комиссын дарга жилийн төсвийн төслийг төлөвлөн улсын их хурлын даргад хүргүүлэх бөгөөд төслийг хууль зүйн байнгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцүүлнэ. Комиссын дарга байнгын хорооноос зөвшөөрөгдсөн төсвийн төслийг улсын нэгдсэн төсвийн төсөлд нэгтгүүлэхээр төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргаан нэгжээ байгууллагад хуульд заасан хугацаанд хүргүүлнэ ээ гэж заасан байгаа. За гэвч удаа дараагийн төсвийн тодотголоор хүний эрхийн үндэсний комиссын төсөв ямагт танагдаж орж ирсэн. За үүн дээр манай хууль зүйн байнгын хорооны гишүүд нэлээд асуудал тавьж төсвийн, сангийн яамны ажлын хэсэгтэй хамтран ажиллаж байж төсвийг тодорхой хэмжээнд танагдахгүй байдлаар тэмцэж байгаа. Тэгэхдээ энэ дээр асуудал их байгаа. За энэ дээр ажлын хэсгийн гишүүдээс төсөвтэй холбогдуулан хариулт өгөх нь байна. За ажлын хэсгийн гишүүн Мөнхсайханы. Микрофоныг нээж өгнө үү дөрвөн номерын микрофон.

О.Мөнхсайхан: За та бүхэнд энэ өдрийн мэнд хүргэе ээ за Учрал гишүүн маш чухал асуудал хөндөж байна. Тэгээд хүний эрхийн үндэсний комисс бол өнгөрсөн жил хорин жилийн ойгоо тэмдэглэсэн. Аа тэр үед бол комиссын хууль шинэчлэгдэж гарсан. За ингэхдээ бол хууль зүйн байнгын хороо бас хэлэлцэж их хурал бол комиссын хуулийг нэлээн сайн, одоо боловсруулж баталсан. Ингэхдээ хорин жилд үүссэн комисстой холбоотой асуудлуудыг ер нь хуулиар шийдэх олон ийм зохицуулалт орсон. Нэг талаасаа бол яг өнөөдөр явагдаж байгаа энэ мэргэжлийн бүрэлдэхүүнтэй ажлын хэсгээр сонгон шалгаруулалтыг явуулаад бас хууль зүйн байнгын хороон дээр ингээд томилгооны сонсгол хийдэг, ийм ил тодоор явдаг энэ процесс бол одоо хоёр дахь цикл рүүгээ ингээд хоёр дахь удаагаа ингээд хэрэгжээд явж байгаа. Тэгэхээр энэ бол өмнө нь ерөөсөө комиссын гишүүний томилгоо ер нь гурав дөрвөн өдрийн дотор шийдэгддэг. Гэнэт нэр дэвшигч нь орж ирээд л одоо байнгын хороогоор ороод л, нэгдсэн хуралдаанаар бол томилогддог. Ийм асуудал бол нүб ын хүний эрхийн хороо, нүб ын хүний эрхийн зөвлөл, эрүү шүүлтийн эсрэг хороо гэх зэрэг байгууллагуудаас монголд өгч байсан зөвлөмж дээр удаа дараа энийгээ зас гэсэн ийм шаардлага ирснийг зассан. За хоёр дахь асуудал бол бас л сая нүб ын бүтцийн байгууллагуудаас монголд энэ хүний эрхийн үндэсний комиссоо одоо эдийн засгийн хараат бус, бие даасан байдлыг нь ханга аа. Маш том чиг үүргүүдийг өгчхөөд байдаг. Улсын хэмжээнд хүний эрхийн хэрэгжилт дээр хяналт тавьж ажиллах одоо чиг үүрэг өгчихсөн боловч төсвөөр нь бол ингээд ерөөсөө хангаж өгдөггүй байдал маш ноцтой байна. Ялангуяа хүний эрхийн асуудал биш. Нөгөө гүйцэтгэх эрх мэдэлтэй холбоотой нэлээн гардаг, тэгэхээр энэ өөрөө эргээд засгийн газар, сангийн яамтай холбоотой, энэ дээр хүний эрхийн асуудлууд шийдэгдэхгүй байна аа гэсэн ийм зөвлөмжийг нүб ээс удаа дараа ирсэн. Тэгээд энийг яг одоо анхаарах дээр хуулийн зохицуулалт бол байгаа. За хууль зүйн байнгын хороо бол өнгөрсөн жилийн энэ хорин хоёр оны төсөв дээр өмнө нь хүний эрхийн үндэсний комиссын нийт төсөв нэг аравны дөрвөн тэрбум байсныг одоо гурав аравны хоёр тэрбум болгож батлуулахад маш их чармайлттай ажилласан. Хууль зүйн байнгын хороо саналаа одоо засгийн газарт хүргүүлсэн. Засгийн газар буцаагаад байнгын хорооны саналыг одоо ахиад хасахаар нь ахиад байнгын хороо санал шаардлагаа тавьж байгаад батлагдсан төсөв нь гурав аравны хоёр тэрбум болж уг нь бол нэмэгдсэн юм. Аа гэтэл сая төсвийн тодотголоор буцаагаад долоон зуун тэрбумыг нь одоо хасчихаж байгаа нь өөрөө эргээд энэ байдал ахиад яг бодит байдал дээр дээшлээгүйг харуулж байгаа. Тэгэхээр энэ дээр байнгын хорооны гишүүд маань анхаарч байгаад ажлын хэсгийн гишүүний хувьд талархаж хүлээж авч байна. Тэгээд комисс өнгөрсөн хугацаанд ингээд харахаар хүний эрхийн үндэсний комисс бол хүний эрхийн хэрэгжилтэд тавих ерөнхий хяналтыг хэрэгжүүлж эхэлсэн. Гэхдээ тусгайлсан хуулиудаар маш олон чиг үүргүүдийг нэмж өгсөн. Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуулиар энэнтэй холбоотой тайлан гаргах, хяналт тавих, тэгээд сая бол бас ахиад л хүний эрхийг хамгаалагчийн одоо эрх зүйн байдлын хуулиар бас чиг үүрэг өгчхөж байгаа юм. За ингээд сая хувь хүний мэдээллийг хамгаалах хуулиар бас ахиад комисс тэр чиг үүрэг нь нэмэгдээд л байгаа. Гэтэл төсвийг нь энэтэй холбоотой нэмж өгдөггүй, дээрээс нь ажлын албаны орон тоо нь бол маш цомхон цөөн. За дээрээс нь монгол улсын хэмжээнд ажиллаж байгаа учраас монгол улсын хэмжээнд хүрч ажиллах

боломжтой тоног төхөөрөмж, машин техник хэрэгтэй. Жишээлбэл хил дээр цэргийн алба хааж байгаа, албан хаагчийн эрхэд халдсан ноцтой зөрчил гарлаа гэхэд л яг одоо комисс бэлэн. Тэр монгол улсын хил дээр яваад очих чадвартай ийм машинтай байх хэрэгтэй байгаа байхгүй юу. Энэ бол зүгээр нэг тэнд ажиллаж байгаа хүмүүсийн эрх ямбын асуудал биш нэн даруй очиж хүний эрхийн зөрчил юу байна вэ гэдгийг нь баримтжуулах эргээд тайлагнах, дараа нь тэрийг засахад иймэрхүү юмнууд хэрэгтэй.

Н.Алтанхуяг: За нэг орон тоон дээр нь шалгаруулаад оруулаад ирж байгаа юм байна. Би одоо бас Энх-Амгалан гишүүн шиг л нэг байр суурь л дахин дахин хэлэх гээд энэ чинь бид нар уг нь шалгаруулаад л тавих ёстой байхгүй юу. Тэгээд нэг хэдэн хүн томилж тавьчихаад дэлгээр байна гэж одоо дэлгээс өөрийнхөө эрх мэдлийг өөр хүмүүс рүү шилжүүлчихээд. Тэгээд тэд нарын оруулж ирсэн хүнийг сайн муу гэж одоо хэлэхэд хэцүү процесст нь оролцоогүй учраас. Тэгээд анкет болоод асуулт хариултынх нь байдлаар хүнийг үнэлэх болбол их түвэгтэй. Дээр нь тэгээд сонголт байхгүй нэг хүн. Би энэ хоёр хүний нь муу гэж байгаа юм биш л дээ. Тэгээд бид нарын процедур нэг сонин болчихоод одоо кнопдохоос өөр арга байхгүй. Кноптохгүй гэхээр энэ энэ чинь яалаа? нэлээн удаан үргэлжилж байгаа биз дээ. Энэ нэг тав тийм зөндөө удаан ингээд нөгөө ажил төрөл нь болохгүй, тэгээд бид нар нэг хүн гацаагаад байгаа ч юм шиг ийм нэг байдалд орчихоод байгааг л биш гэнэ ээ. Тэр саяын нөгөө хэн билээ? Мөнхсайхан, нөгөө бид нарын ярьсан шүү дээ. Нэг барууны орны жишээг хийгээд өг л дөө, та нар. Тэгээд бид нар одоо ингээд л хоорондоо нэг хэрэлдээд л, тэгээд л одоо цөөнхийн төлөөлөл орсон. Тэд хэн гэнэ вэ, нэг нэг бүлгийн даргын зөвлөх ч гэнэ үү нэг нөхөр орчихсон тэр юу ч хийдэг юм, яадаг ч юм бүү мэд. Тэгээд энэ чинь дэндүү формалны хэтэрхий хэлбэрийн болоод байна аа. Ер нь энэ хууль гараад энийг нээлттэй болгох гэж байгаа оролдлого бол их сайн зүйл болж байгаа. Зөв зүйтэй зүйл болж байгаа, тэгэхдээ дэндүү хэлбэрийн болоод байна. Би нөгөө нэр дэвшигч гэхээсээ илүүтэй энэ процерын хаа юм нэг хэлчихье хоёр дахь зүйл нь бол би энэ дондов гээд хүн дээр бол надад нэг их хэлээд байх юм алга л даа. Би таныг одоо ингээд өмгөөллийн чиглэлээр нэлээн ажиллачихсан, бас хүний эрхийн талаар ажиллачихсан болохоор нь за одоо хурдхан шиг л дэмжиж өгөөд л хурдхан тэр ажлыг нь хийлгэ л гэж бодож байна. Жаахан л тийм юутай ажиллаад өгөөч? Энэ гарч ирж байгаа хүмүүс тийм зориг зүрхтэй, яг одоо тийм хүний эрхийн мэдрэмжтэй ажиллаад өгөөч ээ л гэж гээд бид нар энэ чинь байгуулаад бараг жил гаруй ийм процедураар явуулаад нэлээн олон хүнийг гаргаад л, тэгээд л ингэлээ дээрдэж байгаа юм нэг их алга л харагдах юм байна шүү дээ. За би хамтруулаад хэлчихье ээ уучлаарай Мөнхцэцэг гишүүн ээ би тэгэхээр энэ нөгөө нэг эрүүдэн шүүхтэй холбоотой асуудлаар нь бас давхар нэг юм хэлчихье гэсэн юм. Өө миний за тэр нь дараачийн хүн байлаа шүү дээ. Цэлмэн, тэр тусдаа орон тэ. Тэгэхдээ би энэ цагаа ашиглаад нэг юм хэлчихмээр байдаг. Энэ эрүүдэн шүүх гэдэг юмыг бид нар их тийм махан утгаар нь ойлгоод болохгүй байна аа. Одоо тэр нөгөө нэг чимгээ хэн энэ тэр гээд л нэг хэдэн хүмүүсийг эрүүдэн шүүж байгаа. Тэрнээс хойш ерөөсөө ингээд л нэг ярганы ажлыг л эрүүдэх гээд ойлгочиход байна. Гэтэл энэ ярганаас аа гадна энэ чинь болбол нөгөө аа өргөн ойлголт юм байна лээ шүү дээ. Маш өргөн ойлголт, өргөн ойлголт гэдэг чинь одоо ингээд янз бүрийн байдлаар аа хүнийг дарамтлах, сэтгэл санааны

хохирол учруулах чинь өөрөө бас эрүүдэн шүүж байгаа хэлбэр биз дээ. Одоо сонин хэвлэлээр ингээд л нөгөө баахан ингээд л компани ажил өрнүүлээд л хэн нэгнийгээ монгол улсын үндсэн хуулиар чинь хэн нэгэн хувь ингээд шүүхээр орж эцэслэн одоо гэмтэн буруутай нь тогтоогдоогүй байхад л ерөөсөө улс орон даяараа л гэмтэн буруутан болгоод л энэ бол сэтгэл санааны асар том эрүүдэн шүүлт гэж ойлгож байгаа. Тэр хүний хувьд тэр хүний хавь ойр байдаг хүмүүсийн хувьд гэр бүл, үр хүүхэд, алтанхуяг гишүүний микрофоныг нээж өгнө үү, байна уу? Аа за тэгэхээр миний энэ нэг юм гарч өгөхгүй байна. Тэгэхээр энэ эрүүдэн шүүх гэдгийг зүгээр нэг бие махбод гэдэг агуулгаас нь салгаад биш тэрнээс нь гадна тэр хүний сэтгэл санаа тэгээд одоо зориуд хэрэг үүсгэх гэж дарамтлах нэг ийм агуулгуудыг нь нэлээн нэг өргөн болгож өгөөрэй. Би тэр дараачийн хүнд нь хэлж байгаа нь Цэлмэн гэдэг хүнд энэ хүнийг гаргаж ирэх гэж бид нар бас л жил болж байна уу гээд хүн гарч өгдөггүй. Одоо нэг ирсэн хүнийг нь одоо нэг юм гаргаад тэгээд нэг ажлыг нь хийлгээд энэ чиглэлээр нэг жаахан дэвшил гаргая аа л гэж бодож байна. Би тэгээд товчиллоо надад асуулт бол алга. Амжилт хүсье.

Ц.Мөнхцэцэг: За Алтанхуяг гишүүний эхний одоо асуулт дээр нэр дэвшигчийг сонгон шалгаруулах үйл ажиллагаа хараат бус ажиллах. Одоо зарчмын талаар ажлын хэсгийн гишүүн Мөнхсайхан 4 номерын микрофон дээр хариулт өгнө өө. За баярлалаа.

О.Мөнхсайхан: Түрүүн бас дурдагдсан асуулт дахиж гарч байгаа учраас нэмэлт тайлбар хийе ээ. Үнэнбат ахлах бол одоогийн журмын зохицуулалт дээр үндэслэж явагдаж байгаа гэдэг тайлбарыг Энх-Амгалан гишүүний асуултад хариулахдаа хийсэн байгаа. Өөрөөр хэлэх юм бол энэ ажлын хэсгийг байнгын хороо одоо байгуулж байгаа. Ингэхдээ яг хүний эрхийн чиглэлээр хуулийн чиглэлээр ажиллаж байгаа төрийн болон бусад одоо иргэний нийгмийн байгууллагуудын тэнцвэртэй оролцоотойгоор энэ ажлын хэсэг байгуулагдаад тэгээд тухайн нэр дэвшсэн хүмүүсийг бүртгэж судалж, тэгээд бичгээр ингээд та бүхэнд тараагдсан байгаа байх. Сайт дээр тавигдсан маш дэлгэрэнгүй тайлан гаргаад яаж гаргасан бэ гэдгээ ингээд үндэслээд гарч ирсэн. Энэ бол яг одоогийн хууль журмаараа явж байгаа. За цаашаа бол бас Алтанхуяг гишүүн бол бодлогын асуудлыг хөндөж, бас өмнөх сонгон шалгаруулалт дээр энийг сөхөж тавиад дараа нь шүүхийн хууль дээр бол гишүүний саналууд тодорхой хэмжээнд бас тусаж орж ирсэн. Тэгээд энэ сүүлийн нэг хоёр жилийн практик за бас гаднын улсын туршлагуудыг бол Алтанхуяг гишүүн энэ асуудлыг нэлээн чухалчилж тавьж байгаа учраас судлаад явж байгаа юм. За ингээд харахаар одоогийн яг энэ комиссын явуулж байгаа энэ процедур бол олон улсын сайн туршлагад тооцогддог юм байна лээ. Яагаад вэ гэхээр ажлын хэсгээ бол одоо жишээ нь парламент дахь олонх цөөнхийн төлөөллийг засгийн газрын болон эсвэл шүүхийн ерөнхий зөвлөл, төрийн албаны зөвлөл гэсэн бие даасан байгууллагуудын төлөөлөл, иргэний нийгмийн байгууллагуудын төлөөллийг оролцуулсан тэнцвэртэй ийм мэргэжлийн ажлын хэсэг нь яг тэр сонгон шалгаруулалтыг хийх нь бол сайн туршлага. Энэ бол венецийн, комисс гээд яг энэ чиглэлийн дагнаж ажилладаг одоо ази, европ, америкийн ингээд бүх чиглэлийн экспертүүд ажилладаг ийм том форум байдаг, эндээс гарсан зөвлөмжүүд дээр гарч ирж байгаа юм. Тэгэхээр яагаад энэний цаад учир шалтгаан юу вэ гэхээр энэ

мэргэжлийн ажлын хэсэг мэргэжлийн үүднээс энэ дээр үнэлж дүгнэж байгаа юм. За хоёрдугаарт одоогийн манай журамд байгаачлан энэ нэр дэвшсэн хүмүүсийг хэлбэрийн шаардлага хангаж байвал бүртгэж аваад маш нарийн судалж байгаа юм. Одоо жишээлбэл энэ дээр ингээд сонгон шалгаруулах нэрээр дэвшсэн хүн тус бүр дээр тэр хүнийг аа мэдлэг чадвар, ёс зүйн хандлага нь юу вэ, хүний эрхийн мэдрэмжтэй юу, үгүй юу гэдгийг нь гаргаж ирэхийн тулд хүн тус бүр дээр тэр хүнийг өмнө нь таньдаг, хамт ажиллаж байсан, удирдаж удирдуулж ажиллаж байсан арваас хорин хүнтэй одоо ажлын хэсгийн илтгэгч гэж үү? Ярилцлага хийж байгаа байхгүй юу. Тэгэхээр энэ чинь тавиас зуун хүнтэй дунджаар тооцоход ярилцлага хийж байгаа юм. За дээрээс нь бичсэн хэвлүүлсэн материалыг нь бүгдийг нь уншиж байгаа. Одоо жишээлбэл доктор хүнийх нь докторын ажлыг нь уншиж байх юм. Номыг нь унших хэвлэлээр ярьсан юмнууд би хийж байгаа юм. Тэгээд энэ бүхнээ бол тэр илтгэгч гишүүн судалж тайлагнаад ажлын хэсгийг нь гишүүн болгон хуваарилж аваад ийм ажлуудыг хийгээд дотроо дэлгэрэнгүй тайланг бас бичгээр гаргаад амаар танилцуулаад тэгээд хоорондоо зөвлөлдөөд бас энэнийхээ өмнө ахиад сонсгол юм уу ярилцлагыг нэр дэвшигчдээ хийчхээд. Тэгэхээр энэ өөрөө маш их цаг шаардсан тэгээд одоо мэргэжлийн ийм ажил байгаа байхгүй юу. Тэгэхээр энэ дотроосоо ерөөсөө одоогийн хууль журамд байж байгаа. Хүний эрхийн энэ үндэсний комиссын гишүүнд ажиллах өндөр мэдлэг чадвар, туршлага, ёс зүйтэй буюу хууль зүйн өндөр мэргэшилтэй гэсэн хамгийн сайн хүнээ зарчмаар гаргаж ирэх тэгэхээр энэ Дондов нэр дэвшигчийн хувьд жишээлэх юм бол ажлын хэсгийн есөн гишүүний есүүлэнг нь буюу зуун хувийн саналаар гарч ирж байгаа юм. За тэгэхээр энийгээ ингээд танилцуулаад сая Үнэнбат ахлах болбол нөгөө процедур яаж явсныг ярьсан. Энэ хүнийх нь хувьд бид нар ярьж байна. Байнгын хороо бол энийг нь хянаад нягтлаад үнэхээр сайн ажиллаж байвал тэр нь гарч ирж үү гэдгийг бол хэлэлцэж, тэгээд сонсохлоор авч үзээд татгалзах ийм бүрэн эрх нь бол байнгын хороон дээр байж байгаа юм. Хэрвээ хоёр гурав дахь хүнийг нь оруулж ирье, бүр олонхын саналаар, за энэ ажлын хэсгийн дөрвөн номерын микрофоныг нээж өгнө үү. Эсвэл одоо зуун хувийн нэр дэвшигч санал авчихсан эсвэл нэг жаран хувийн санал авсан тавин нэгэн хувь нь санал авсан бүгдийг нь оруулаад ирье. Тэгэхээр нөхцөл байдал яах вэ? Энэ нөгөө зүй бус нөлөөлөл орж, нөгөө мерит зарчим алдагдах хамгийн бага оноо санал авсан хүн нь орох ч байдаг юм уу иймэрхүү байдлууд гардаг. Одоо гашуун түүхтэй гэдгийг энэ олон улсын сайн туршлагууд хэлээд байгаа юм. Тэгэхээр мэргэжлийн ажлын хэсгээ тэнцвэртэй сайн байгаа бол цөөнхийн төлөөлөл орох нь чухал. Тэгэхээр цөөнх харин хэнийг оруулах вэ гэдгийг өөрсдөө анхаарч яг цөөнхийнхөө хувьд цөөнхийн бүлгийн, жишээлбэл хувьд бол хүлээн зөвшөөрөгдсөн тэр хүнээ оруулж ирэх нь цөөнхийн эрхийн асуудал, одоогийн их хурлын хууль тогтоомж, журам нь байгаа юм. Тэгээд энэ байдлаар ажлын хэсгээ тэнцвэртэй бүрдүүлээд процедурыг нь сайн хийж өгөөд тэгээд одоо шахаж ажиллуулаад гарч ирсэн хамгийн сайн хүнийг нь харин хүлээн зөвшөөрөх эсэхээ ил тодоор ингээд сонсохлоор яриад явах нь энэ бол бэст практик юм. Энэ бол өмнө ч бас судалгаа хийгдэж байж энэ журам гарсан гэж ойлгож байгаа. Дараагийн судалгаанууд бас энийг бол харуулж байгаа. Тэгэхээр энэ дээр бол нэг ийм юм байгаа. Түүнээс биш энэ бол гишүүдийнхээ бүрэн эрхийг нь одоо авсан ч юм уу, ийшээ хуваалцаж орсон юм бол ерөөсөө одоо байхгүй ээ гэсэн ийм тайлбарыг хэлье ээ.

Н.Алтанхуяг: Баярлалаа за баярлалаа. Мөнхсайхан нэг жаахан чөлөөтэй сэтгээд өгөөч. Би болохоор ингээд дэлгэрэнгүй хийгээд бид нар тодорхой эрх мэдлийг шилжүүлчхэж болно л доо. Эсвэл тэгвэл процесс дунд нь бид нар танилцуулдаг ч юм уу, ямар нэгэн юм дутаад байна аа гэж байгаа юм дутаад байна. Тэгээд явж явж , мухарлаж байгаад л нэг хүн оруулж ирчхээд. Тэгээд л нэг хүн дээр ярьдаг чинь биш байна аа. Энэ бол илүү хэлбэрдээд байна аа. За одоо тэгээд хүсэл байвал янзалж болох л байх л даа. За би энэ эрүүдэн шүүх дээрээ дахин хэлчихье. Энэ манай нийгэмд ерөөсөө энэ эрүүдэн шүүхийг чинь нөгөө нэг хэрцгий хандах гэдэг агуулгаар л ойлгоод л ингээд л хэвшчихсэн. Одоо энэ дээр би энэ зориуд орж ирээд энийг асуугаад байгаа юм. Хүний нэр төрийг гутаан доромжлох гэдэг энэ асуудал чинь өөрөө эрүүдэн шүүж байгаа хэлбэр болж байгаа юм. За эрүүдэн шүүх хийгээд шүүхийн хэрцгий хандах гэдэг дотор нь хэлснээр хэрэг хүлээлгэх гэж оролдож байгаа явдал бол орж байна. Албадаж мэдүүлэг авах орж байна. Эрүүдэн шүүхээр заналхийлнэ, тохуурхан, даажигнах, доромжлох, зодох, бие махбодод нь ямар нэгэн төрлийн гэмтэл санаатай учруулах, тарчлаан зовоох зэрэг үйлдлүүд хамаарч байгаа. Гэтэл одоо манай нийгэмд манай мэргэжлийнхэн ч гэсэн олигтой ярьж өгөхгүй байгаа хүний нэр төрийг гутаан доромжлох гэдэг чинь одоо эрүү шүүлтийн нэг хэлбэр болж, энэ дотор ор үндэсгүй мэдээ мэдээлэл цуглуулах, тараах, мэдээлэл хийх, хуурамч баримт цуг цуглуулах, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр нэр төр гутаасан мэдээ мэдээллийг цацаж олон нийтийн хүртээл болгох зэрэг үйлүүд хамаарна . Тэгээд би одоо энэ шинээр гарах гэж байгаа хүнд хэлэх гэж байгаа юм. Ажлынхаа хүрээг жаахан өргөн болгоод тэгээд яах вэ,юу хийх вэ гэдэг дээр бас ярилцаад монголын нийгмийг эрүүл саруул болгоход бас нэг хувь нэмрээ оруулаад өгөөч ээ л гэж хүсэж байгаа юм. Би энэ зориуд энэ хүний нэр төрийг гутаан доромжлох энэ нэг бие махбодод нь одоо дээр үеийн есөн эрүү тулгана гэдэг шиг юмнаас гадна хүний сэтгэл санаатай холбоотой энэ асуудал дээр нь бол эрүүдэн шүүлтийн энэ явж байгаа хүн маань нэлээн анхаарч ажиллаж өгөөч ээ гэж ингэж хэлэх гэсэн юм.

Ц.Мөнхцэцэг: Баярлалаа за. Алтанхуяг гишүүний асуултад сонгон шалгаруулах ажлын хэсгийн ахлагч, хууль зүйн байнгын хорооны ахлах зөвлөх Үнэнбат бас мэдээлэл өгнө.

М.Үнэнбат: За ажлын хэсгийн микрофон за Алтанхуяг гишүүний саяын ярьж байгаа дээр нэг тодруулга хийе. Монгол улсын олон талт олон улсын гэрээний хэрэгжилтийн судлах, санал дүгнэлт гаргах үүрэгтэй ажлын хэсэг байгуулагдаад Мөнх-Оргил гишүүн ах ажлын хэсгийн ахлагчаар ажиллаж байгаа. Тэгээд таны хэлдгээр манай эрүүгийн хууль дээр энэ эрүүдэн шүүх гэдгийн тодорхойлолт нь бол хэтэрхий явцуу байна. Энэнээс болоод энэ эрүүдэн шүүх гэдгийг өөрөөр ойлгоод байна. Тийм болохоор энэ яг энэ манай нөгөө нэг дээр орсон, эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцах гээд конвенц байгаа. Хоёр мянган онд монгол улс энэ конвенцод заасны дагуу тодорхойлолтоо өөрчлөөч ээ гэдэг зөвлөмжийг бол нэгдсэн үндэсний байгууллагын экспертүүдээс байнга гаргадаг юм байна лээ. Тэгээд энэ асуудлыг эхний тайланг нь бол байнгын хороон дээр сонсоход яг энэ

зөвлөмжийн асуудал яригдсан, тэгээд энүүгээр эрүүгийн хуулийн өөрчлөлтийг оруулмаар байна гэдэг асуудлыг ажлын хэсгийн ахлагчид тавьсан. Тэгээд тухайн үед бол Нямбаатар сайд засгийн газраас хариулахдаа бол одоо өргөн барих гэж байгаа эрүүгийн хууль дээр яг энэ эрүүдэн шүүхтэй холбоотой асуудлын тодорхойлолтыг бол энэ конвенцод нийцүүлж орж ирж байгаа гэдэг хариултыг бол өгч байсан. Тэгэхээр одоо өргөн барих хууль дээр бол энэ асуудал орж ирэх байх. Тэгээд яг ороод ирэх үед нь бол ажлын хэсэг дээр ярьж байгаад яг энэ монгол улсын нэгдүгээр оросын гэрээний дагуу энэ тодорхойлолт ямар байна, энэ асуудлаар тодорхойлолтыг нь илүү өргөтгөөд яг сая таны хэлдгээр нэр төр зөвхөн тэр нөгөө нэг бие махбодын биш тэр чинь маш өргөн байгаа тэрүүгээр нь бол хуульчилна гэсэн.

Ц.Мөнхцэцэг: за Улсын Их Хурлын гишүүн Сандаг-Очир нэр дэвшигчээс асуулт асууна.

Ц.Сандаг-Очир: За за, хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүнд нэр дэвшигч Дондов нэр дэвшигчийн материалтай танилцлаа. Ерөнхийдөө бол энэ шаардлага шалгуурыг үндсэндээ хангаж байгаа юм байна. Энэ одоо ажлын хэсгийн гишүүдийн саналаар үзэж байна. Олон жил бас өмгөөлөл, тэр дундаа хүний эрх мөн одоо тэр хүн худалдаалах наймаалах гэмт хэргийн чиглэлээр тэр тодорхой ажлууд хийж Ном бичиж, судалгааны ажлууд хийсэн бас туршлагатай юм байна. Тийм учраас би зүгээр хүний эрхийн зөрчлийн асуудлаар сүүлийн үед бас улсын их хурал дахь олонхын бүлэг нэлээд анхаарал хандуулж ажиллаж байгаа. Тэр дундаа одоо шүүхийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг баталсан. Хүний эрхийг хамгаалагчийн одоо анхдагч хуулийг баталсан, хэрэгжиж эхэлчихсэн явж байна. За мөн хувь хүний мэдээллийг хамгаалах тухай хууль гээд, энэ зөрчлийн хууль дээр гээд, ингээд хууль талаасаа хүний эрхийн зөрчил байгаа, гажиг гажуудлыг гэдэг юм уу, алдааг засах чиглэлээр ингээд ажиллаж байгаа боловч яг амьдрал дээрээ бас одоо хүний эрхийн зөрчил бас байсаар байна. Нийгэмд бас одоо ийм хандлага, хардлага байгаа. Тэгээд та бас одоо өмгөөлөгч хүний хувьд, хуульч хүний хувьд, ер нь энэ хүний эрхийн зөрчил яг юундаа байна вэ? Тэгээд хууль эрх зүйг нь ингээд засаад сайжруулаад байхад одоо хүний эрхийн зөвшөөрөл байсаар байгаа нь одоо бас асуудлын гол гогцоо нь юундаа байна вэ гэж үздэг вэ? Хэрвээ одоо хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүнээр сонгодог бол та ер нь юунд түлхүү анхаарал хандуулж, хууль эрх зүй тал дээр нь одоо анхаарал хандуулж ажиллах вэ гэдэг хувь хүний хувьд байр суурийг чинь сонсьёо гэж ингэж бодож байна. Хоёр дахь асуулт их хурлын гишүүн Энхбаяр, Пүрэвдорж бид гурвын хувьд бас эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах талаар хууль өргөн бариад ингээд явж байгаа хуулийн гол үзэл баримтлал бол энэ. Шүүхийн гэм буруугийн шатнаас шүүх хуралдааны одоо шатнаас хэргийг буцаадаггүй байх ийм одоо гол үзэл баримтлал байгаа яг та хуульч хүний хувьд, өмгөөлөгч хүний хувьд энэ хууль ингээд хэлэлцэгдээд батлагдвал энэ чиглэл дээр хүний эрхийн зөрчил аль талаасаа харвал одоо буурах вэ? Аль талаас нь харвал бас хүний эрхийг хүнийг одоо эрхийг зөрчих, за мөн одоо хэлмэгдүүлэх ийм асуудал бас үүсэх ийм одоо кэйс байна уу үгүй юу? Та юу гэж бодож байгаа вэ? Энэ хуулийн үзэл баримтлалыг олон жил одоо өмгөөлөл хийсэн хүний хувьд, хуульч хүний хувьд гэдэг ийм нэг

хоёр асуултыг асууя аа, хувийнхаа байр суурийг хэлж өгөөч ээ гэж. За сүүлийн үед зүгээр гишүүд, ажлын хэсгийн гишүүдээс, ер нь бол ингээд сүүлийн үед их хурал дээр сонсгол хийдэг болсон. Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөл, эрүүл мэндийн даатгалын үндэсний зөвлөл, шүүхийн ерөнхий зөвлөл, одоо сахилгын хорооны гишүүдийг, за ингээд хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүдийг тэгээд нээлттэй сонсголоор ингэж хэлэлцэж за ажлын хэсэг гаргадаг шинжээч нарыг гаргадаг, дүгнэлт гаргадаг. Ингээд энэ одоо нэр бүхий энэ одоо зөвлөл, хороонуудад, ер нь үнэхээр хариуцлагатай шийдвэр гаргадаг юм байна. Үнэхээр хариуцлагатай шийдвэр гардаг учраас энд сонгогдож томилогдож байгаа улсууд үнэхээр хариуцлагатай, ёс зүйтэй одоо хараат бусаар мэргэжлийн түвшинд ажиллах ийм л улсуудыг сонгож олж ингэж томилох асуудал байгаа юм л даа. Тэгээд яг үнэхээр одоо манай энэ гишүүд, ажлын хэсгийнхэн үнэхээр энэ хараат бусаар дүгнэлт гаргах тэр нөхцөл бололцоо байна уу, үгүй юу.

Ц.Мөнхцэцэг: За нэр дэвшигч Дондов хоёрдугаар микрофон?

С.Дондов: За баярлалаа. Сандаг-Очир гишүүний асуултад хариулъя. За үнэхээр манайд хууль тогтоомжийн хувьд хууль тогтоомжууд үнэхээр олон сайхан батлагдаад ингээд хэрэгжилт нь төдийлөн хангалтгүй байна. Тэгэхээр зэрэг хүний эрхийн зөрчлийн асуудал бол түгээмэл. Хүний эрхийн зөрчил бол юунаас ч эхлээд л асуудал болж ингэж гардаг. За тэгэхээр бидний хамгийн түрүүнд анхаарах асуудал бол хүмүүсээ соён гэгээрүүлэх хэрэгтэй. Хүний эрхийн асуудал гэж ер нь юу юм бэ. Хүний эрхээр хүний эрхийг зөрчихгүй байхын тулд яах ёстой вэ? За мөн одоо шинээр гарч байгаа хууль тогтоомжуудад ямар хууль тогтоомжууд байна вэ? Энэ хууль тогтоомжуудыг мэдэж, одоо ухаарсан, тэр талаараа одоо мэдээлэл авсан хүмүүс монголчууд бол харьцангуй би саруул ухаантай гэж боддог. Тийм учраас батлагдаж гарсан хууль тогтоомжуудыг мэдэх, тэдний соён гэгээрүүлэх, мэдлэгжүүлэх асуудал бол хамгийн чухал гэж боддог. Тийм учраас энийг хүний эрхийн үндэсний комиссын чиг үүргийн нэг чухал хэсэг бол урьдчилан сэргийлэх, хүний эрхийн мэдээллээр хангах ийм чухал ажил байгаа. Тэгэхээр зэрэг энд би хууль тогтоомжуудыг хэрэгжүүлэх мөн соён гэгээрүүлэх асуудал бол хамгийн чухал. Тийм учраас би хүний эрхийн үндэсний комисст хэрвээ томилогдон очвол хүмүүсийн хүний эрхийн мэдлэгийг сайжруулах, хүний эрхийн мэдрэмж, хандлагыг сайжруулах энэ асуудал дээр илүү түлхүү анхаарна гэж ингэж бодож байна. За хоёр дахь асуудал дээр эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд заасан. Одоо процессын эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх явах үйл явцад гарч байгаа бэрхшээл, энэ асуудал дээр юу гэж боддог вэ? Гэж ингэж асууж байна. Тэгэхээр зэрэг урьд эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх үйл явцад бол урьдчилсан хэлэлцүүлэг гэм буруугийн хурал хоёр бол тун чухал үйл явц. За энэ урьдчилсан хэлэлцүүлгийн асуудал сүүлийн эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд тодорхой зохицуулагдаж ирснээр урьдчилсан хэлэлцүүлгийн асуудалдаа бол хохирол төлүүлэх, мөрдөн байцаалтын шатанд хангалттай хийгдээгүй байгаа зүйлүүдийг дахин нотлуулах гэх мэтийн одоо гэм буруугийн хурал дээр яригдахгүй байна, тэрийг хэрвээ үнэхээр шаардлагатай байгаа бол тэнд хийх ажлуудыг урьдчилсан хэлэлцүүлгийн үед хийдэг. За гэтэл гэм буруугийн хурал дээр оччихоод тухайн хүмүүсийг гэм буруутай байна. Одоо энэ гэхдээ энэ бүрэн нотлогдоогүй

байна. Үүнийг одоо нотлоод ир гэдэг агуулгаар бол мөрдөн байцаалтын шатанд нэлээн буцаадаг. За ингээд мөрдөн байцаалтын шатанд буцсан хэрэг бол судалгаанаас харахад бол төдийлөн олноороо эргэж дахин шүүх дээр бол ирээд шийдэгдэх нь бас ховор байдаг. Тийм учраас энэ хүний эрхийн гол зарчим болох хүний гэм буруутай нь шүүхээр тогтоогдохоос өмнө хэнийг ч гэмт хэрэгтэн гэж үзэж болохгүй гэсэн гол зарчмыг баримтлаад шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлэг дээр тухайн асуудлыг одоо шүүх нөхөн хийж болох боломжтой зүйлүүдийг бол нөхөн хийгээд явдаг харин түүнээс биш энэ асуудлыг нь тодруулаад ир заавал одоо ингээд шүүхээр хоёр дахь удаагаа заавал асуудлыг шийдэх шийтгэмээр байна гэсэн энэ хандлагаар одоо хандаж болохгүй. Энэ нь үнэхээр хүний эрхийн том зөрчил гэж би хардаг. Хуульч хүний хувьд бол за урьдчилсан хэлэлцүүлгийн хувьд хуульчид ихэнхдээ хохирол төлүүлэх дутуу хийгдсэн зүйлүүдийг дахин одоо гүйцээлгэх гэх мэтийн ийм эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд заасан энэ үйл ажиллагаануудыг бол хуульчид маш нарийн мэдрэмжтэйгээр, гаргаж ингэж сурч ажиллаж байна гэж боддог. Харин гэм буруугийн шатан дээр дахиад тухайн асуудал урьдчилсан хэлэлцүүлгийн нэгэн адил яригдаад дахиад мөрдөн байцаалтад буцах асуудлыг бол би тийм хангалттай хүний эрхийн байдлыг дээдэлсэн ийм үйл явдлаа гэж ингэж үзэхгүй байгаа, баярлалаа Сандаг-Очир гишүүн ажлын хэсэг хариулна ажлын хэсгийн дөрөвдүгээр микрофон баярлалаа.

О.Мөнхсайхан: Тэгэхээр ажлын хэсэг маш өндөр хариуцлага хүлээж байгаа, тэгэхээр хараат бус ажиллаж чадаж байгаа юу гэсэн ийм асуулт байна аа. Тэгэхээр энэ бол яах аргагүй одоо анхаарч байх ёстой. Хуулийнхаа зохицуулалт, журмынхаа зохицуулалт дээр ажлын хэсэг хараат бусаар шударгаар төвийг сахиж ажиллах тэр хуулийн зохицуулалтыг бол ямагт шинэчилж, сайжруулж байх ёстой. Нөгөө талаас бол тэр байгаа зохицуулалтыг, бас хэрэглэж явах зөв хэрэглэх нь бол саяын зорилгод хүрэхэд бол тустай. Тэгэхээр одоогийн хууль тогтоомжоор бол хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүнийг болон эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүнийг сонгон шалгаруулах журмыг хууль зүйн байнгын хороо хоёр мянга, хорин оны гурван сард баталсан. За тэр журмаар бол ер нь энэ ажлын хэсэг хараат бусаар, үр нөлөөтэй ажиллах энэ анхны ийм суурь зохицуулалтуудыг бас нэлээн гайгүй тавьж өгсөн гэж бол харж байгаа юм. За яагаад вэ гэхээр энэ ажлын хэсэгт бол парламентад олонх цөөнхийн төлөөлөл, бие дааж одоо ажилладаг төрийн байгууллагууд шүүхийн ерөнхий зөвлөл, төрийн албаны зөвлөлийн төлөөлөл, за тэгээд яг иргэний нийгмийн, хүний эрхийн одоо байгууллагууд, тэ хүний эрхийн форум, хэвлэл мэдээллийн зөвлөлийн төлөөллүүд орохоор зохицуулсан нь тэнцвэрийг хангах талаасаа бол нэлээн гайгүй болсон. Цаашдаа бид нар сайжруулахдаа Алтанхуяг гишүүний хэлж байгаа зүйл байна шүү дээ, яг цөөнхийн төлөөлөл мөн үү, үгүй юу гээд. Яваандаа магадгүй цөөнхийн бүлэг нь өөрөө хуралдаж байгаад тэр хүнээ явуулдаг ч байдаг юм уу, төрийн албаны зөв зөвлөл, шүүхийн ерөнхий зөвлөл бол бас заримдаа хуралдаанаараа шийддэг, заримдаа бас ерөнхий практикаараа явж байгаа. Тэгэхээр энийг цаашаа нарийвчлах юм бол байж магадгүй. За ингээд тал талын байгууллагуудаас санал оруулаад ирэхээр хууль зүйн байнгын хороо маань бас нэлээн нухацтай хэлэлцэж байгаад тухайн санал оруулж ирж байгаа хүн нь сая гишүүний хэлдэг яг өндөр хариуцлагыг даах хүн үү, үгүй юу гэдгийг нь бас хэлэлцэж татгалздаг ийм бас

жишиг байгаа тэ. Жишээлбэл шүүхийн ерөнхий зөвлөл дээр сонгон шалгаруулалт явж байхад бол ажлын хэсэг байгуулахад хууль зүйн байнгын хороо нэг байгууллагын нэр дэвшигч дээр гурван удаа, хоёр удаа татгалзаад, гурав дахь дээр нь илүү хүлээн зөвшөөрөгдсөн хүнийг нь жишээлбэл томилж байсан. Тэгэхээр томилохдоо бол бас энийг анхаарч байгаа. За томилогдсон хүмүүс дээр одоогийн журмаар бол яах вэ гэхээр хараат бусаар шударгаар ажиллана аа, зүй бус нөлөөнд орохгүй ээ, энд мэдсэн нууцыг задруулахгүй гэх мэтчилэн зүйлүүдийг бичсэн ийм баталгааг гаргаж гарын үсэг зурж байгаа юм. За тэгээд одоо ажиллаад яах вэ гэхээр хэрвээ саяынхаа баталгаан дээрээ заасан хууль журам дээр хориглосон зүйлүүдийг хийх юм бол хууль зүйн байнгын хороо бас тухайн ажлын хэсгийн гишүүнийг эгүүлэн татах ийм механизм бол хууль журмаар байж байгаа юм. За энэ комиссын гишүүнийг сонгон шалгаруулах журам дээр заагаагүй ч өгсөн практикаараа нөгөө конвеншн гэж хэлдэг тогтсон зүйл нь юу вэ гэхээр гишүүн хараат бусаар саналаа өгөх боломжийг ажлын хэсэг бүрдүүлэх нэг юмыг одоо хэвшүүлсэн нь юу вэ гэхээр нөгөө нууц санал хураалт байгаа юм. Өөрөөр хэлбэл ажлын хэсгийн гишүүд маш их судална хэлэлцэнэ, зөвлөлдөнө, бичгийн материалыг нь уншина аа тэгээд яг саналаа өгөхдөө нууцаар санал хураах ийм практик болбол сүүлийн хоёр жил тогтсон. Дараа нь энэ сайн жишиг болбол нөгөө ерөнхий зөвлөл, сахилгын хорооны гишүүнийг сонгон шалгаруулах ажлын хэсэг дээр бүр хууль журамдаа ингээд тусаад орчихсон байх жишээтэй. Тэгэхээр энэ болбол ямар нэгэн нөлөөллөөс саармагжуулах ийм сайн жишиг. Тэгэхээр практикаараа ингээд засаж сайжруулаад саяынх шиг нууц санал хураалт шиг ингээд одоо чадахаараа болбол ажлын хэсэг чармайж ажиллаж байгаа гэж ойлгож байгаа. Аа зүгээр яг энэ ажлын хэсгийн хувьд болбол миний хувьд ажлын хэсгийн гишүүд маш хариуцлагатай, нухацтай хандсан. Аа илтгэгч гишүүд өөрөө өөрсдийнхөө хариуцсан хүмүүсийг нэлээн сайн судалж аа нэр дэвшигч болгон дээр арваас хорин хүнтэй ярилцлага хийж одоо тайлангууд.

Ц.Сандаг-Очир: За үнэхээр ажлын хэсгийн гишүүд хараат бусаар ажилласан бол сайн байна. Нэр дэвшигчдийг хэн гэдгийг одоо бид нар хууль зүйн байнгын хороон дээр огт мэдэхгүй учраас яг одоо ажлын хэсгийн дүгнэлтийг үндэслэж одоо санал өгөх эрхээ эдлэх гээд байгаа юм. Тийм учраас та бүхний гаргасан энэ дүгнэлт бол бид бүхнийг санал өгөхөд маш их чухал тэгээд та бүхэн үндсэндээ үнэхээр одоо есүүлээ. Зуун хувь одоо энэ хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүний шаардлага шалгуурыг хангасан, хараат бусаар ажиллах, монгол улсын хүний эрхийн зөрчлийг бууруулах, хууль эрх зүйг нь сайжруулах тал дээр үнэхээр одоо ажилласан дадлага туршлага, эзэмшсэн, мэргэжил боловсрол нь хангаж байгаа гэж үзэж байгаа бол одоо миний хувьд бол энэ нэр дэвшигчийг дэмжихэд одоо ямар нэгэн асуудалгүй гэж үзэж байгаа юм. Гэхдээ бид бүхэн бас хардах ийм эрх бий. Их хурлын гишүүд хуучин, одоо бид нар чинь хэн нэг даргын карманы гэдэг юм уу, эсвэл одоо нутаг усны гэдэг юм уу, их дээд сургуулийн найз нөхдийн гэдэг юм уу ийм улсуудыг оруулж ирээд л тэр мэргэжил боловсрол, ур чадварыг нь гэдэггүйгээр өөр байдлаар сонгож явсны л хар гааль ингээд энийг засаж залруулъя гээд л ингэж байгаа юм. Тэгээд энэ хандлагаас л одоо хэр өөрчлөгдөхөөс. Цаашдаа энэ монгол улсын хүний эрхийн асуудал ийн хөгжил харагдана гэж харж байгаа. Тийм учраас та бүхний гаргаж байгаа шийдвэр бол

үнэхээр хариуцлагатай шийдвэр байгаа гэдгийг одоо хэлэх ёстой. Тэгээд үнэхээр одоо орж ирж байгаа нэр дэвшигч ч гэсэн цаашдаа сонгогдоод явбал энэ хүний эрх дээр хүний эрхийн зөрчлийн асуудал дээр одоо үнэхээр ахиц дэвшил, өөрчлөлт гарах ёстой. Би бол хувьдаа иргэдийн боловсролын түвшнийг дээшлүүлэх, тэр битгий хэл одоо ерөнхий боловсролын суурь хичээлийн хөтөлбөрт энэ хүний эрхийн асуудал, зөрчлийн асуудлыг бүр кэйстэй нь оруулж ярьдаг байх, хүүхдүүд эрхээ эдлэх, одоо эдэлж чадахгүй байгаа эрх нь юу байгаа юм гэдгийг бүр тэр арван жилээс нь зааж сургах асуудал дээр л одоо голчлон одоо анхаарч ажиллах ёстой юм болов уу гэж би хувьд бол харж байгаа. Тэгээд өнөөдрийн манай сургалтын хөтөлбөрүүд дээр энэ чиглэлийн одоо хичээл бас их дутмаг орж байгаа гэж ингэж ойлгож байгаа. Тийм учраас одоо шинээр нэр дэвшиж байгаа нэр дэвшигчийг, бас цаашдаа сонгогдоод ажиллуулна энэ чиглэлээр иргэдийн боловсролыг нэмэгдүүлэх чиглэл дээр одоо бас онцгой анхаарал хандуулж ажиллаарай гэдгээ бас одоо хувь хүнийхээ хүсэж байна. Тэгээд танд одоо бас ажлын амжилт хүсье ээ баярлалаа.

Ц.Мөнхцэцэг: За улсын их хурлын гишүүн Цогтбаатар нэр дэвшүүлсэн асуулт асууна. За үүний дараа манай сонсголд оролцож байгаа оролцогчид маань мөн нэр лэгчээс асуулт тавих боломжтой байгаа.

Д.Цогтбаатар: За тэгэхлээр ажлын хэсгээс нэг асуулт асууна аа. Энэ тайланг би хараад сууж байна л даа. Тэгээд наймдугаар хэсэг нь хэвлүүлсэн бүтээл болон олон нийтэд өгсөн мэдэгдэл гэнэ ээ. Мэдээлэл тэгэхлээр хэвлүүлсэн бүтээл гэж ер нь юуг хэлдэг юм бэ? Та нар юуг ойлгож энд оруулав?

Ц.Мөнхцэцэг: Ажлын хэсэг за дөрөвдүгээр микрофон за мөн ажлын хэсгийн ахлагч үнэнбат дараа хариулна.

О.Мөнхсайхан: За энэ тайлан бол нөгөө нэр дэвшигчийн одоо хүсэлт гаргах анкет дээр тулгуурлаж гарсан, бас нэг ийм нэр дэвшигчээс авч байгаа анкетын нэг бүрдүүлбэр байгаа юм. Энэ хэвлүүлсэн бүтээл болон олон нийтэд өгсөн мэдээлэл гээд энэ бол нөгөө хууль зүйн байнгын хорооноос баталсан журмын хавсралтаар нэр дэвшигчийн анкет бас ийм хүснэгт байгаа. Төстэй адилхан төстэй хүснэгт тэрэн дээр байж байгаа нэг бүрдүүлбэр байгаа. Тэгэхээр энэ маань одоо ерөнхийдөө хоёр төрлийн зүйл байгаа тэр байнгын хорооны журмын хавсралт ийм зохицуулалтыг ойлгож байгаа юм. Нэгдүгээрт бол бичиж тэ цаасаар юм уу, цахимаар хэвлүүлсэн ном, өгүүлэл, нийтлэл одоо зэрэг аа одоо материал аа нөгөө талаас олон нийтэд өгсөн мэдээлэл гэдэг маань болбол ярилцлага тэ аа бусад одоо байгаа тэр мэдээллүүдийг ойлгож байгаа. За тэгээд энэ тухайн нэр дэвшигчийн хувьд болбол өөрөө яг энэнтэй холбоотой зүйлүүдээ бас анкетаараар гаргаж өгдөг. За дээрээс нь ажлын хэсэг журмынхаа дагуу болбол нэмэлтээр бас ер нь болбол энэ хүн маань өө өнгөрсөн хугацаанд хүний эрхийн чиглэлээр юм хум хэвлүүлж байсан юм уу, аа ярилцлага өгч байсан юм уу, мэдээлэл өгч байсан юм уу гэдгийг нь нөгөө илтгэгч, жишүүр нь бас судалж ингэж одоо гаргаж ирдэг. Ийм байдлаар болбол ажлын хэсэг ажиллаж байгаа.

Ц.Мөнхцэцэг: За ажлын хэсэг Үнэнбат.

М.Үнэнбат: За Цогтбаатар гишүүний асуултад би сая нэмэлт байдлаар хариулъя? Хүний эрхийн үндэсний комиссын тухай хууль дээр комиссын гишүүний шалгуур гэж байгаа, энэ дээр болохоор гучин таван настай, хууль зүйн дүрэм мэргэшилтэй, хүний эрхийг хангах, хамгаалах чиглэлээр ажилласан туршлагатай байх гэсэн ийм гурван зохицуулалт байгаа. Тэрнийгээ, түрүүний ярьсан хоёр мянга, хорин оны ноль дөрөв дүгээр тогтоол гээд байнгын хорооны журам байгаа. Энэ журмаар бол дэлгэрүүлээд хууль зүйн өндөр мэргэшилтэй гэдгээ яаж батлах юм, оролцогч маань яаж батлах юм гэдгийг нь нэг талаас нь өөрөөр нь батлуулах гээд байгаа зүйл байгаа юм. Тэгэхээр тэр хэвлүүлсэн бүтээл гээд таны саяын асуулт дээр бид нар бол яг энэ чиглэлээр хүний эрхийг хангах, хамгаалах чиглэлээр тухайн нэр оролцогч маань яг юу хий хэвлүүлсэн бүтээл байж болно. Ном сонин сэтгүүл юу байдаг юм тэр өөр. Би бол энэ чиглэлээр ажилласан туршлага байгаа. Би энийгээ энүүгээрээ баталж харуулж байгаа юм гэдгийг тэр бол тухайн хүнд байхгүй байж болно, байхгүй бол байхгүй гээд л биччихнэ. Тэгээд тэрнийг нь хараад оролцогчдынхоо яг энэ жилийнх нь туршлагыг нь харах үүднээс ийм анкетын яг түрүүний журмын хад талд байгаа анкетын дагуу бөглөж ирүүлэх ёстой. Тэгээд бид нар хэвлүүлсэн бүтээл гэдгийг бол тэгж л ойлгож энэ дээр яг өөр яг энэ хүний эрхийг хангах, хамгаалах чиглэлээрээ ямар ажилласан туршлага байна, энэ талаар судалж судалж, барьж хэвлүүлж байсан зөвлөгөө байна гэдэг энийгээ харах үүднээс л одоо нэг ёсондоо нөгөө оролцогч нь нэр дэвш хүн хүнийгээ иргэд олон нийтэд энэ талынх нь туршлагыг харуулах гэж л ингэж явсан. Журмын зохицуулалтын орон байдаг, анкет байгаа, тэгээд тэрний дагуу л бөглөж ирүүлэх ёстой л гэсэн.

Ц.Мөнхцэцэг: За улсын их хурлын гишүүн Цогтбаатар асуултаа үргэлүүлнэ.

Д.Цогтбаатар: Ямар зориулалтаар ийм заалт байгаа юм бэ гэж асуугаагүй шүү дээ. Бүтээл гэж та нар юуг ойлгож байгаа юм бэ гээд асуугаад байхгүй юу. Энэ монголд байж байгаа. Зөвхөн энэ тайлан дээр гарч байгаа биш, угаасаа монголд байж байгаад л байдал, нөхцөл байдал энэ байхгүй юу. Та нар хэвлүүлсэн бүтээл гэхлээр? Эрүүл ухаанаар хүн ойлгохоор, академик шинж чанартай тодорхой асуудлаар судалгаа хийгээд хэвлүүлсэн, мэргэжлийн аль нэг сэтгүүлд юм уу аль нэг юунд одоо бусад өөр хэлбэрээр хэвлүүлж гаргасан судалгааны ажлыг бүтээл гэж нэрлэнэ та нар энийг ингээд хар даа. Одоо энэ чинь хүний эрхийн комиссын тухай асуудал ярьж байгаа болохлоор гаднынхан чинь энийг уншина шүү дээ. Тэгээд хэвлүүлсэн ажил гэхлээр та нар энд зүгээр л энд тэнд төсөл дээр нөгөө юу бичсэн үнэлгээ юмнуудыг оруулчихсан байгаад байгаа юм. Энд бүтээл гэж нэрлэхэд. Зүгээр л би яагаад энэ дээр анхаарсан гэхлээр эргэн хараад нөгөө энэ ишлэл чинь би дараа нь эргээд олж болох номын санд орж суугаад юм уу энүүгээрээ хайгаад олж болох заалтуудыг оруулж өгсөн. Ишлэлийн нэг ч шаардлага хангаагүй зүйлийг Улсын их хурал та нар оруулж ирчхээд бүтээл гээд нэрлээд энд сууж бай, энд нэг ч эрсдэл алга байна. Би энийг хаанаас олох юм, яаж унших юм танилцъя гэвэл тэгэхлээр хэрэв ийм юм хийж байгаа бол энэ дээрээ энэ юмнуудаа оруулж байх ёстой байхгүй бол байхгүй, заавал байх албагүй шүү дээ.

Аа түүнээс биднийг хуурах гэж байгаа юм шиг юм уу эс үгүй бол улсын их хурлын гишүүд энэ бүтээл юун бүтээл, юу бүтээл бишийг ялгахгүй гэж бодож байгаа юм шиг ингэж хандаж болохгүй. Нэгдүгээрт бид монгол улс өөрсдөө академик судалгаанд ингэж хандаж болохгүй. Тэгэхлээр энэ дээр бол энэ ажлын хэсэг онцгой анхаарах хэрэгтэй. Хүнийг эвгүй байдалд хийгээд байж хэрэггүй байхгүй бол байхгүй шүү дээ. Тэгэхлээр энийг та нар бодолцоорой. За нэр дэвшигчээс нэг зүйл асуумаар байна. Хүний эрхийн төлөө та ажлаасаа татгалзаж чадах уу?

Ц.Мөнхцэцэг: За нэр дэвшигч Дондов хоёрдугаар микрофон.

С.Дондов: хүний эрхийн чиглэлээр л ажиллаж байгаа. Миний одоогийн хийж байгаа ажил ч гэсэн хүний эрхийн ажил. Тийм учраас би олон жил энэ ажлаар мэргэшээд. Ингээд ажилласан учраас хүний эрхийн төлөө бол би өөрийнхөө ажлаас ямар нэгэн хувийн ажилаа ч юм хүн татгалзаад ажиллах бүрэн боломжтой л гэж бодож байна. Улсын их хурлын гишүүн Цогтбаатар юу миний асуулт одоо хийж байгаа ажлаасаа биш яг үнэн. Би тодорхой асуух ёстой. Та энэ хэлэлцүүлгийн дараа хүний эрхийн комисст очоод, тэгээд энэ яг эрүү шүүлтийн асуудал хариуцсан гишүүнээр очлоо гэж бодъё энэнээс. Та татгалзаж чадах уу гэж байхгүй юу? За нэр дэвшигчийн хоёрдугаар микрофон энэ ажлаа хийхдээ өмнө хийж байсан ажлаасаа мэдээж би хуулиар одоо бид татгалзах ёстой. Цогтбаатар гишүүний микрофоныг өгье. Та хүний эрхийн комиссын гишүүн болчихоод амаргүй асуултууд асуудлууд гарч ирж болно оо. Тэгээд таныг дарамтална аа ажилгүй болгоно шүү, инээ тэрээ гээд наадах чинь тийм амар ажил биш. Тийм ч учраас урьд өмнө нь бас тэр болгон дуугараад байх хэцүү байсан, яагаад гэвэл тийм хэмжээний хамгаалалт, эрх зүйн зохицуулалт юмнууд чинь байхгүй байгаад байх үед энэ хүний эрхийн комиссын нийгэмд эзлэх байр суурь чинь өнөөдрийн түвшиндээ гарч ирээгүй. Хүлээн зөвшөөрөлтийн түвшин. Тэр одоо өнөөгийн түвшиндээ хүрээгүй байгаа үед бол хүмүүст тодорхой болгоомжлол төрдөг байсан.

Д.Цогтбаатар: Аа тэгэхлээр энэ дээр миний асуугаад байгаа чинь та наад ажил дээрээ оччихсон байхад сүүлдээ энэнтэйгээ зууралдаад хүний эрхийн зөрчил байгаад байхад эвлэрээд тэр ажлаа хадгалж үлдэх гээд суугаад байх юм биш биз дээ? Татгалзаж чадах уу гэж асуугаад байгаа юм.

Ц.Мөнхцэцэг: Нэр дэвшигч дондов, хоёрдугаар микрофон.

С.Дондов: За баярлалаа. Ер нь бол шударга ёсыг тогтоох асуудал бол тухайн хүн өөрийнхөө хэмжээнд чадах хэмжээнийхээ юмыг хийгээд чадахгүй, хэр хэмжээнийхээ юмыг шударгаар татгалзаж чаддаг байх. Ийм соуст одоо тэр хүнд үнэт зүйл байх ёстой. Хэрвээ би үнэхээр хүний эрхийн асуудлаар ажиллах үнэхээр одоо хүчин биеийн хүчин чадал, миний сэтгэл зүйн байдал, бусад бүх зүйлүүдэд төвөгтэй. Ийм хүндрэлтэй ийм тохиолдол нь цаашид комиссын үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд ийм төвөгтэй байдал хэрвээ тохиолдох юм бол би шударгаар татгалзах ийм боломжтой гэж бодож байна. За хоёрдугаарт бол ер нь хүний эрхийн хамгаалагчийн ажил гэдэг бол байнга эрсдэл дунд байнга дарамтан дунд байна. Байнга төвөгтэй байдлуудыг бол би туулж бас ажиллаж байсан хүний хувьд бол

энэ дээр би боломж хэмжээндээ хүртэл ажиллах ийм чадвар бол надад бий гэж ингэж хариулах байна, баярлалаа

Д.Цогтбаатар: тэгэхлээр яг л энэ зан чанар танд хэрэг болно. Ямар ч даргад хэнд ч байсан үгүй гэж хэлж чаддаг байх ёстой. Наад ажил дээрээ бол очиж байгаа бол, яагаад гэвэл та энэ улсад байгаа бидний хамгаалах ёстой төр гэдэг юм. Өөрөө ухамсартайгаар хамгаалах ёстой хамгийн үнэт зүйл нь манаачаар очиж байгаа юм даа. Зарим тохиолдолд танаас цааш хамгаалах Институц үлдэхгүй ч байж магадгүй. Яагаад гэвэл энэ шүүх аа одоо юу? Хууль хэрэгжүүлэх байгууллагуудад янз бүрийн улс төрийн нөлөөлөл яваад, хүний эрх зөрчигдөөд шат шатандаа зөрчигдөөд хүрч ирээд аргаа барсан хүн та нар дээр ирж магадгүй. Ялангуяа таны энэ аа хариуцах асуудал. Эрүү шүүлт гэдэг бол юс ков жинс байхгүй юу, за ямар ч байсан өөрөөр хэлбэл хүний эрхийн комисс дээр таны энэ ингээд нэр дэвшээд явж байгаа чинь та хамгийн эцсийн хамгаалах тэр хүн нь байж магадгүй. Мэдээж би системдээ итгэж байгаа. Шат шатандаа хамгаалаад л явна, тэгэхдээ тэгэлгүй танай дээр очих юм маш их байгаа шүү дээ, энэ нийгэмд. Аа таны зөрчилдөх хамгийн том хүмүүс чинь юу байх вэ гэхээр дандаа төрийн албан тушаалтнууд байна. Яагаад гэвэл тан дээр очих дээрээ тулна гэдэг бол өөрөөр хэлбэл хүний эрхийн комисс дээр очих дээрээ тулна гэдэг бол системийн олон шатны байгууллагууд ажилласангүй гэсэн үг шүү дээ. Тэгэхлээр энэ дээр та хэнд ч үгүй гэж хэлж чаддаг байх ёстой. Аа болохгүй бол ажлаа өгнө өө, гуйгаад байх юм байхгүй ээ, би харин гарч байгаад энэ хүний эрхийн асуудал ингэж зөрчигдсөн гэдгийг чинь ярина шүү гэж ингэж хэлж чаддаг байж байж одоо наад байгууллага чинь танай дээр очиж байгаа хүн болгон дээр энэ юу чинь аа шаардлага тавигдах болно. Тэгэхлээр энийг та аягүй сайн анхаараарай гэж хэлмээр байна. За миний дараагийн асуулт авлига ба хүний эрх. Энэ сэдвээр та бодож байсан уу? Нэг ер нь авлига хүний эрхийг яг яаж зөрчөөд, энэ дээр таны бодож байгаагаар дараа дараагийн хийх ямар алхмууд зайлшгүй шаардлагатай байгаа вэ?

Ц.Мөнхцэцэг: Нэр дэвшигч Дондов хоёрдугаар микрофон.

С.Дондов: За авлигын асуудал бол хүний эрхийг зөрчих одоо суурь асуудлын нэг гэж ингэж бодож байгаа юм. Тэгэхээр зэрэг авлига, авлига, албан тушаалын гэмт хэрэг гэж ингэж олон жил ингэж ярьдаг, гэхдээ энэ талаар яг бодитой, өнөөдөр хариуцлага тооцоод, хамгийн гол нь тэр авлига гэсэн энэ асуудлыг хүний эрхийн зөрчил, болголгүй гэмт хэрэг болголгүй тэрийг мэдээллээр хангах тэр хүмүүсийг одоо багаас нь эхэлж одоо энэ гэмт хэргийн хор уршгийг ойлгуулах асуудал бол тун чухал аа. Тийм учраас ер нь цаашид авлигаас урьдчилан сэргийлэх за авлигад өртсөн тохиолдолд одоо хариуцлагыг оновчтой, шударгаар одоо оногдуулах энэ асуудал дээр бол түлхүү. Хүний эрхийн үндэсний комисс бол анхаарах ёстой гэж ингэж бодож байна аа.

Ц.Мөнхцэцэг: Баярлалаа за, улсын их хурлын гишүүн Цогтбаатар

Д.Цогтбаатар: за тэгэхлээр энэ дээр, би таныг ер нь хүний эрхийн комиссыг ч

гэсэн бүр сэдэвчлээд онцгой анхаарч ажиллаарай гэж хүсмээр байгаа юм. Яагаад гэхлээр? Хүний эрхийн зөрчлийн хамгийн ноцтой юм юу вэ? Гэхлээр сенсаци тарьж байгаа нэг хоёр асуудал биш шүү. Цаг тутам, хүн болгон дээр олон давтамжтай завсаргүйгээр гарч байгаа зөрчлүүд бол хүний эрхийн хамгийн ноцтой зөрчил. Тэгээд тэрний хамгийн ноцтой шинж чанар нь юу вэ? Гэхлээр, харагдахгүй, хэрэгжиж байгаа юм. Тийм учраас энэ бол авлига гэдэг бол энэ нийгэмд байгаа хүний эрхийн зөрчлийн хамгийн том харагдахгүй, хамгийн том энэ юу сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа зөрчил шүү. Та сая яг одоо ингээд хариулж байхдаа ингэж байна шүү дээ, авлига, хүний эрхийн зөрчил болголтгүйгээр, бид нар ингээд явах ёстой гээд, тэгэхлээр хүний эрхийн зөрчил болохгүй, авлига байж болох ч юм шиг, та юм ярих гэж байна шүү дээ, тийм байхгүй юу. Авлига өөрөө шууд хүний эрхийн зөрчил, авлига өөрөө хүний эрхийн бүх төрлийн байж болох эрхийн зөрчил байхгүй, улс төрийн эрх, эдийн засгийн эрх, нийгмийн эрх, энэ бүх эрхүүд нэг үйлдэл төрийн нэг хууль бус үйлдэлд алхмаар зөрчигдөөд байгаа юм. Тэгэхлээр энэ дээр бол бүр яг онцгой анхаарч энэ чинь энэ нийгэмд ерөөсөө байж болохгүй. Энэ дээр авлига гэдэг чинь хүний эрхийг бүх төрлөөр нь ингээд зөрчөөд байгаа гэдэг, энэ юман дээр бол маш сайн анхаарч ажиллаж, тэгээд хүний эрхийн комиссоос тэгэхлээр танай өөрийн байр суурийг авлигатай тэмцэх газартай хамтарч тэр сургалт эд нараа хийж судалгаагаа хийгээд энэ авлига чинь зүгээр нэг өөрөө гэмт хэрэг байгаад зогсохгүй хүний эрхийн суурь одоо зарчмуудыг ингээд зөрчөөд байгаа юм аа гэдэг

Энэ хэмжигдэхүүнийг бүх асуудалд оруулж өгөх хэрэгтэй байгаа шүү. Тэгэхлээр энийг та нэг сайн бодож бас ажиллаарай гэж хүсмээр байна. Дөрөв дэх асуулт. Та түрүүн тэр соён гэгээрүүлэх тухай яриад байна л даа. Тэгэхлээр миний нэг асуулт үгүй ээ, тэгээд соён гэгээрээгүй, өөрийнхөө эрхийг мэдэхгүй байгаа хүнд хүний эрх үйлчлэхгүй гэсэн үг юм. Өөрөөр хэлбэл хүний эрх хэрэгжихэд заавал тэрийгээ мэддэг байх шаардлага байгаад байна уу?

С.Дондов: За мэдээж соён гэгээрүүлэх асуудал бол өргөн агуулгатай. За гэхдээ нийгмийн бүтэц, хүмүүсийн маань янз байдал бол олон. Тийм учраас тухайн хүмүүсийн онцлог байдалд тохирсон энэ аргаар бол одоо хүний эрхийг аа хүний эрхийн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах энэ асуудал бол хамгийн чухал. Тийм учраас ямар нэгэн байдлаар соён гэгээрээгүй мэдээгүй байгаа тэр хүнийг тэр хүнд хүний эрх хамаагүй ээ гэж хэлж болохгүй ээ. Тийм учраас хүний эрхийн үндэсний комиссын гол үүргийн нэг болбол хүмүүсийг мэдээд хүний эрхийн чиглэлийн мэдлэг мэдээллээр хангах, түүнийг одоо соён гэгээрүүлэх асуудал юм гэсэн энэ агуулгыг би хэлж ярьсан. Тэрнээс биш нийгэмд байгаа олон бүлгүүд олон янз байдалд бид нарт тохируулан тэр хүмүүсийн эрхийн байдлыг нь сайжруулах, хүний эрхийн байдлыг нь дордуулахгүй байх тал дээр бол олон улсын гэрээ конвенц болон үндсэн монгол улсын үндсэн хууль, бусад хууль тогтоомжуудыг удирдлага болгон ажиллах болно оо. Баярлалаа.

Д.Цогтбаатар: тэгэхлээр соён гэгээрүүлэх дээр би танд нэг ийм зүйл хэлмээр байна. Зөв соён гэгээрүүлэх мэдээж чухал. Тэгэхдээ хэнийг хамгийн түрүүнд соён гэгээрүүлэх ёстой вэ? Гэхлээр, заримдаа бүр мэдээд албаар мэдэхгүй байгаа мэдэхгүй дүр эсгэх нь өөрсдөд нь ашигтай байгаа субъект тоглогчид. Энэ нийгэмд хэн байх вэ гэхээр төр л байх байхгүй юу. Тэд нар хүний эрхийг зөрчвөл ямар

хариуцлага хүлээх вэ гэдгийг маш сайн мэддэг байх ёстой, мэддэггүй байж болохгүй. Лекс эгнерын ном экс кеса гэдэг тийм биз? Римийн үеэс одоо мөрдөгдөж ирсэн максин зарчим, тэгэхлээр төрд бол энэ хамаатай, соён гэгээрүүлэх ёстой. Иргэдэд хэчнээн соён гэгээрүүлээд, бүх иргэд тэрийг бүр нарийн мэднэ гэж бол байхгүй. Аа гэхдээ энэ зогсолтгүй хийгдэх ёстой зүгээр энэ асуудлыг би ярихлаар, яагаад энэ дээр яг тан дээр энэ онцгойлж асуусан гэхлээр зүгээр соён гэгээрүүлнэ, тэгэхгүй бол энэ болохгүй байна гэж байгаа бол энэ байна шүү дээ. Багш хүн та ажил дээрээ очихлоор юу хийх вэ? Гэхлээр, би хүүхдэд хичээлээ заана гэж байгаатай адилхан байхгүй юу. Энэ тэртэй тэргүй хийгдэх ёстой асуудал. Та яриагүй байсан ч байнга л хийгдэж байна. Зөвхөн энэ дээр ач холбогдлыг өгнө гэж байгаа бол юу ч хийхгүй гэсэн үг. Энэ аягүй гоё тайлбар соён гэгээрүүлэх ажил хүрээгүй учраас аа бүгдэд нь энэ мэдээлэл хүрээгүй байгаад байгаа учраас энэ зөрчигдөөд байна аа гэх юм бол энэ зөвтгөл биш шүү дээ. Хүний эрх гэдгийн тогтолцооны онцлог юу вэ? Гэхлээр, энгийн иргэд эрхээ мэдэхгүй байхад нь ч эрхийг нь бүрэн хэмжээнд нь зуун хувь хамгаалж өгдөг. Төр олон нийт, төрийн бус байгууллагууд, хүний эрх хамгаалагчид, энэ систем чинь өөрөө бүхэлдээ нийлээд тэр мэдэхгүй байгаа хүнийг зуун хувь хамгаалж өгөхийг хүний эрхийн тогтолцоо гэж байгаа юм. Тэгэхлээр тэр хүн соён гэгээрээгүй мэдэхгүй ч байж болно, эрх нь баталгаатай хамгаалагдсан байх ёстой. Тэгэхлээр энэ дээр бас их онцгой анхаарч ажиллаарай төрийнхнийг өөрийнхөө үүргийг хариуцлагыг эн тэргүүнд мэддэг болох дээр анхаарч ажиллаарай л гэж хэлмээр байна. За баярлалаа.

Ц.Мөнхцэцэг: Хүний эрхийн үндэсний комиссын нэр дэвшигч Дондов маань одоо хүний эрх хамгаалагчийн асуудал хариуцсан комиссын орон тооны гишүүн нэр дэвшиж байгаа. За тэгэхээр хүний эрх хамгаалагчийн үйл ажиллагаа бол маш нарийн бөгөөд мэргэжлийн за дээр нь одоо тухайн нөхцөл байдалд хүний эрх зөрчигдсөн үү, үгүй юу гэдэг дээр хяналт тавьдаг ийм ажил байгаа. За тэгэхээр энэ сүүлийн хоёр жил одоо жагсаал цуглаантай холбоотойгоор бас нэлээд асуудал өрнөж байна. За тавин замаар жагсаал цуглаан хийж байгаа тодорхой, одоо иргэдийг баривчилсан, захиргааны одоо шийтгэл оногдуулсан, ийм одоо хэргүүд нэлээн гарсан. За энэ асуудлаар манай хууль зүйн байнгын хороо хүний эрхийн дэд хороо сонсгол хийсэн. За тэгэхээр таны хувьд одоо энэ жагсаал цуглааны хийх журмын тухай хуульд одоо цаашид ямар өөрчлөлт оруулах нь зүйтэй гэж үздэг вэ? Тухайлбал бас ингээд зохицуулагдаагүй тодорхой бас ийм одоо жагсаал цуглааны асуудлууд байна. За жишээлбэл одоо аяндаа үүссэн буюу одоо өөрсдөө зарлаж төвлөөгүй ийм одоо цуглаанд оролцсон хүн захиргааны шийтгэл авсан байдаг. За мөн тухайн жагсаал цуглаанд оролцогчдын нэр барьж хүчирхийлэл, одоо үйлдэх, хүчирхийлэл уриалах шинжтэй ийм үйлүүд мэр сэр гарч байгаа. За тэгэхээр хүний эрх хамгаалагч болбол яг одоо тайван замаар хүний эрхийн төлөө тэмцэж байгаа одоо хүмүүсийг хүчирхийллийн одоо үйл хэрэг хийж байгаа нөхдүүдээс ялгах ийм маш чухал заалт байгаа. Тэгээд энэ тал дээр одоо таны байр суурь нэг ямар байр суурьтай байдаг вэ гэдгийг тодруулъя. За нэр дэвшигч Дондов, хоёрдугаар микрофон.

С.Дондов: За баярлалаа. Мөнхцэцэг гишүүний асуултад хариулъя. За ер нь жагсаал цуглааны тухай хуулийг бол улс орон бүрт одоо тодорхой оновчтой

зохицуулсан, ийм зохицуулалт бол зайлшгүй шаардлагатай ийм хүний эрхийн хамгийн суурь эрхийг хөнддөг ийм чухал үйл явдал аа. Саяхан ч гэсэн манай монгол улсад залуучуудын хөдөлгөөн аа залуучуудын аяндаа үүссэн энэ жагсаал цуглааны үеэр бол хүний эрхийн форумын ажилтнууд бол маш анхааралтай хандаж, тэнд ажиглалт хийж, хүний эрхийн хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн холбогдох зүйл заалтуудыг бол жагсаж байгаа залуучуудад тараах, за мөн цагдаа нарт холбогдол бүхий заалт бүхий хуулийн юуг бол хэвлэж тараах гэх мэтээр бол ажилласан. За ер нь жагсаал цуглааны тухай хуульд бол манайд өмнө нь зөвшөөрөх зөвшөөрөл заавал авах ёстой байсан гэдгийг сүүлд нь одоо бүртгэгдсэн цаг үеэс эхлээд нэг хоногийн дараа бол одоо бас жагсаж цуглах гэж байгаа хүмүүсийн удирдлага, төрийн бус байгууллага, намын ч юм уу, тэр хүмүүсээ зохион байгуулж байгаа энэ хүмүүстэй бол бас ярилцаж тохиролцох, энэ юуг бол жагсаал цуглааны тухай хуулиар зохицуулсан. За гэхдээ ер нь бол аяндаа цугласан энэ жагсаал бол хэн ч үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх энэ эрх бол одоо суурь эрх ээ, за мөн одоо итгэл үнэмшилтэй байхын гол хэлбэр бол өөрийнхөө үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлж, санаа бодлоо тодорхой ярьж, төр засагтаа дэвшүүлж байх явдал бол улс орны хөгжилд үнэтэй хувь нэмэр болдог ийм чухал зүйл ээ. Тийм учраас жагсаал цуглааны тухай хууль бол манай монгол улсын хууль бол тодорхой хэмжээнд бас хуучин төдийлөн одоо сайн нэмэлт өөрчлөлтүүд орсон ч гэсэн цаашид засаж сайжруулах, олон улсын стандартуудад нийцүүлэх, за мөн одоо үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлж байгаа хүмүүсийн эрх ашгийг хамгаалах, за мөн одоо хүчирхийлэл дарамтгүй айлган сүрдүүлэлгүй, гэм зэмгүй байгаа хүмүүсийг одоо баривчилж хорихгүй байх, цагдаа нар хүч хэрэглэхгүй байх, аль болохоор тайван жагсаж байгаа аа цуглааныг бол анхааралтай сонсож, тэдний одоо тавьж байгаа асуудлууд тэр нь төрийн бодлогод тодорхой хэмжээгээр нөлөөлж байх уу? Байх бол тэр асуудал дээр нь анхаарах гэх мэтийн энэ зүйл, заалтууд бол их чухал аа. За миний хувьд бол анхаарах нэг зүйл. Цэгцэл, сугалааны тухай хуульд юу байдаг вэ гээд. Тэгэхээр зэрэг өөрсдийнхөө жагсаал цуглаан хийх тухайгаа мэдэгдээд л, тэгээд л тэр мэдэгдсэнээр тэр үйл ажиллагаанаас заавал хариу авалгүйгээр, жагсаал цуглаан, хэвийн тайван жагсаал цуглаан үргэлжлээд явах ийм боломжтой. Тийм учраас энэ асуудлыг бол бас нарийн, жагсаж цуглах хүмүүст үзэл бодлоо илэрхийлэх хүмүүст илүү ойлгомжтой байдлаар зохицуулбал илүү үр дүнтэй гэж ингэж боддог оо, баярлалаа.

Ц.Мөнхцэцэг: хоёрдугаар асуулт нь, за та бол энэ ажлын байран дахь бэлгийн дарамтын асуудлаар бас өмгөөлж тодорхой судалгааны болон хүний эрхийн чиглэлийн нөлөөллийн ажлууд хийж ирсэн байна. За тэгэхээр өнөөдөр бол хөдөлмөрийн тухай хууль дээр бас тодорхой хэмжээний дэвшилттэй хэд хэдэн заалт бол орсон байгаа. Ажлын байрны бэлгийн дарамтыг илрүүлэх, хариуцлага ноогдуулах тухай. За одоо энэ улсын их хурлаас удахгүй шүүгэл хүлээгчийн тухай хуулийг хууль зүйн яам бол өргөн барина. Тийм учраас хууль зүйн байнгын хороо бол хэлэлцэнэ. За тэгэхээр шүгэл үлээгчийн тухай хуульд ажлын байрны бэлгийн дарамттай холбоотой ямар бас орхигдсон заалтууд байвал нэмж нэмж оруулж болох вэ? За ер нь бол ажлын байрны бэлгийн дарамтын асуудлын ихэнх хэргүүд огт илэрдэггүй, удаан хугацаанд үргэлжлээд явчихсан. За хохирогч бол ажлаасаа гарах, сэтгэл санааны дарамтад орох байдлаар ингээд дарагдаад өнгөрчихдөг өө.

Энэ тал дээр та хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүн бол ямар шинэлэг ажлыг санаачлан хийх төлөвлөгөөтэй байгаа вэ? За нэр дэвшигч Дондов. Хоёрдугаар микрофон.

С.Дондов: За баярлалаа. Ажлын байрны бэлгийн дарамтын асуудал бол манай монгол улсад өнөөгийн байдлаар хөдөлмөрийн тухай хуулийн долоодугаар зүйл дээр зохицуулагдана. Түүнээс өмнө бол зөрчлийн тухай хуулийн зургаа, хорин зургаад бол ажлын байрны бэлгийн дарамт үлдсэн тохиолдолд зөрчлийн хариуцлага хүлээхээр хуулиар зохицуулагдаж өгсөн. Гэвч өнөөдрийг хүртэл ажлын байрны бэлгийн дарамтад өртсөн хохирогч нарын эрх зүйн байдал бол байнга дордсоор байна аа. Тухайн зөрчлийн асуудлаар үйлдэгдэх зөрчлийн асуудлаа шийдвэрлүүлэх гэж явж байтал хөөн хэлэлцэх хугацаа нь дуусаж байна аа. Тийм учраас нэгдүгээрт хөөн хэлэлцэх хугацаа бол богино байна, за хоёрдугаарт бол ажлын байрны бэлгийн дарамтад өртсөн эмэгтэйчүүдийн эрхийн байдал бол туйлын хүнд байна. Тэднийг мөрдөн байцаалтын шатанд байцаалт авахдаа хүртэл гурван мөрдөгч нэг өрөөнд зэрэг суучхаад дотроо за орж ирээд ярь гээд ингэдэг. За энэ асуудал жоохон асуудалтай юм аа. Хувь хүний нууцтай холбоотой юм аа. Тийм учраас арай өөр өрөөнд оруулаад асуулт асуугаад юу яачих боломж байна уу гээд. Тэгэхээр зэрэг энэ тал дээр нь одоо мэдлэг мэдрэмжгүй мөрдөгчид болбол бас төдийлөн анхаарал тавьж, асуудлыг одоо хуулийн хүрээнд хийхгүй байна аа. За хоёрдугаарт болбол ажлын байрны бэлгийн дарамтад аа үйлдсэн хүмүүсийн хариуцлага төдийлөн оновчтой биш байна аа. Тийм учраас энийг ажлын байрны бэлгийн дарамт бол өөрөө маш их хор хохиролтой, тухайн хүнийг ажлын байргүй болгодог, хэдийгээр шүүхээр эргүүлээд шийдээд явсан ч гэсэн эргээд ажилдаа орох боломжгүй болгодог. Ийм хүндрэлтэй, хортой сэтгэл санаа, эд наталын хувьд хохирол учруулдаг. Ийм төвөгтэй хэрэг учраас энийг бол би хуульчийнхаа хувьд бол эрүүгийн хуулиар бол зохицуулах хууль зүйн бүрэн боломжтой гэж ингэж үздэг. Өмнө нь бол манай хоёр мянга арван таван оны эрүүгийн хуульд бол ажлын байрны бэлгийн дарамт эрүүгийн хуулиар хуульчлагдсан байсан. За түүнийг бол одоо болиулаад, зөрчлийн хуулиар бол шийдэхээр ингэж болоод зөрчлийн хуулийн дагуу болбол одоо өнөөдрийн байдлаар төдийлөн тийм үр дүнтэй шийдэгдсэн кейсүүд болбол тун ховор байна аа. Тийм учраас ажлын байрны бэлгийн дарамтын асуудлыг болбол зөв, одоо хуульчилж, хариуцлагыг оновчтой оногдуулах асуудал бол чухал аа гэж ингэж бодож байгаа юм. За хоёрдугаарт бол хөдөлмөрийн тухай хуулиар болбол ажил олгогч өөрийнхөө одоо бодлогын бичиг баримтуудад л ажлын байрны бэлгийн дарамтын талаар бол тодорхой зүйл заалтуудыг оруулах ёстой. Хөдөлмөрийн гэрээнд болбол тодорхой зүйл заалтыг оруулж өгсөн байх шаардлагатай. За энэ шаардлагын хүрээнд бол бид монголын эмэгтэйчүүдийн сангийн дэмжлэгээр жендерийн үндэсний хороо, хөдөлмөр нийгмийн хамгааллын яамтай хамтраад ажлын байрны бэлгийн дарамтад өртсөн аа ажлын байрны ажлын байрны бэлгийн дарамтаас урьдчилан сэргийлэх за өртсөн тохиолдолд одоо хянан шийдвэрлэх энэ процессыг одоо аа тодорхойлсон ийм журмыг болбол одоо бас гаргаад ингээд баталсан. За энэ ажлын хэсэгт бол би бас биечлэн оролцож ингэж ажилласан. Тийм учраас хөдөлмөрийн хуулийг биелүүлэх, хэрэгжүүлэх, энэ үйл явцад бол ажлын байрны бэлгийн дарамтад дарамтын талаар одоо урьдчилан сэргийлэх, за мөн одоо хуульд заасан тодорхой

шаардлагуудыг хангах, ажлын байрны бэлгийн дарамтаас урьдчилан сэргийлэхийн тулд яах ёстой юм, тэр хүмүүст мэдлэг мэдээллийг хэрхэн яаж өгөх юм гэх мэтийн энэ шатдараалсан үйл ажиллагаануудыг болбол одоо хөдөлмөрийн хуулиар аж ахуйн нэгж байгууллагууд, төрийн байгууллагууд болбол одоо гүйцэтгэх ийм үүрэгтэй, тэр үүргээ бол биелүүлэх ёстой гэж ингэж бодож байна аа, баярлалаа.

За энэ ажлын байрны бэлгийн дарамтыг одоо үйлдэж байгаа этгээд бол ихэнхдээ дарга, захирал, за эсвэл багш гэдэг юм уу тухайн хохирогчоос эрх зүйн хувьд энэ давуу байдалтай субъектүүд байдаг. За тухайлбал мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төв, за их дээд сургуулиудад багш нар оюутнуудыг дарамтлах, шалгалтын болон бусад нөхцөлд бэлгийн дарамт үзүүлж за удаа дараагийн бас үйлдлүүдийг хийсэн тухай гомдол бол мэр сэр ирдэг ээ. Харамсалтай нь тухайн их дээд сургуулиуд, мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төвийн багш нарын ёс зүйн хороо, ёс зүйн зөвлөл бол энэ асуудлыг төдийлөн шийддэггүй аа тухайн дарамт үзүүлэгчийг ажлаас халсан ажлын тодорхой арга хэмжээ авсан кэйс тун бага байдаг. За гэтэл оюутны холбоодоос эмэгтэй оюутнуудаас бол энэ тухай гомдол асар их ирдэг ээ. За таны энэ чиглэлээр өмгөөлөл үзүүлж байх хугацаанд их дээд сургууль мэргэжээ сургалт, үйлдвэрийн төвийн багш нартай холбоотой ийм ажлын байрны бэлгийн дарамтын гомдол ирж байв уу? Цаашид ийм гомдол ирвэл яаж тэмцэх вэ? За нэр дэвшигч дундуу хоёрдугаар микрофон за гомдлууд бол ирж байсан, за энд бол яг мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн багш нарын одоо энэ аа учруулсан ийм хохирол бүхий ийм ажлын байрны бэлгийн дарамтын асуудал бол өнөөдөр надад хараахан ирээгүй байна аа, за харин төрийн албаны ажилтан, мөн өөрийнх нь удирдлага, за мөн аа зэрэгт хамтарч ажиллаж байсан гэх мэтийн ийм кейсүүд бол тодорхой асуудлын дагуу хуулийн хүрээнд бол шийдэгдсэн. За зарим аа кэйсүүд болбол бас тодорхой хэмжээнд шийдэгдэж амжилттай шийдэгдэж чадаагүй, хугацаа хэтэрсэн гэдэг үндэслэлээр хөөн хэлэлцэх хугацаа нь одоо дуусаад ингээд хэрэгсэхгүй болсон ийм тохиолдлууд бол байгаа. Тэгэхээр зэрэг цаашид ер нь яаж анхаарах ёстой вэ? Энэ аа сургуулийн багш нар, мэргэжил сургалтын үйлдвэрийн сургуулийн багш нар, их дээд сургуулийн багш нар ч гэх юм уу, насанд тухайн хүүхдүүдийн онцлогийг хараад харгалзаад үзэх юм болбол бас насанд хүрээгүй хүүхдүүд ч энд байх боломж магадлал бол өндөр. Тийм учраас энэнээс урьдчилан сэргийлэх за мөн тэр хариуцлагыг оновчтой оногдуулах энэ асуудал болбол туйлын чухал аа гэж ингэж бодож байна аа. Баярлалаа.

Ц.Мөнхцэцэг: за баярлалаа за одоо нэр дэвшигчийн сонголд оролцож байгаа мань оролцогчдын төлөөллөөс нэр дэвшигчээс асуух асуулттай хүмүүс за уянгаа нэр өгсөн байна. За нэг номерын микрофон.

Б.Уянга: за баярлалаа та бүхэнд энэ өдрийн мэндийг дэвшүүлье ээ. За нэр дэвшигчид хоёр асуулт байна нэгдүгээрт хил хязгааргүй сурвалжлагчид гээд байгууллагаас гаргасан дэлхийн хэвлэлийн эрх чөлөөний индексээр монгол улс өмнөх оныхоосоо хоёр хорин хоёр байраар ухарч 90-д жагссан байна аа. Тэгэхээр одоо хэвлэлийн эрх чөлөө мэдэх эрхийг хангах чиглэлээр та хэрхэн ажиллах вэ? Зарим мэргэжлийн үйл ажиллагааг нь тооцвол сэтгүүлч нь хүний эрх хамгаалагчид багтдаг тэгэхээр өөрөөр хэлбэл, сэтгүүлч нь бусдын эрх, эрх чөлөөг хамгаалах чиглэлээр ажиллах явцад өөрийнх нь эрх зөрчигдөхөд хүрдэг. Тэгэхээр сэтгүүлчийн

ийм нөхцөл байдлыг дээшлүүлэх чиглэлээр та хэрхэн ажиллах вэ?

Хоёрдугаар асуулт нь хүний эрхийн үндэсний комиссын хараат бус бие даасан байдлыг та хэрхэн үнэлж дүгнэж байна вэ? Хэрвээ хараат бус байдал нь хангагдаагүй гэж үзвэл яг яаж дээшлүүлэх вэ? Тодорхой судалсан олон улсын жишиг эсвэл ийм санал байна уу? Баярлалаа

Ц.Мөнхцэцэг: за баярлалаа. Нэр дэвшигч Дондов хоёрдугаар микрофон.

С.Дондов: Уянгын асуултад хариулъя. За ер нь бол мэдэх эрхийг хэрэгжүүлж байгаа хэвлэл мэдээллийн ажилтнуудын эрхийг хамгаалах, тэдэнд тэр бол хүний эрхийн, бас гол зүтгэлтнүүд гэж ингэж хэвлэл мэдээллийн ажилтнуудыг бол үздэг. Тийм учраас тэдний хууль тогтоомж, тэдний эрх ашгийг хамгаалсан хууль тогтоомжууд бол маш тодорхой байх ёстой. Тэдний гүтгэх, доромжлох гэсэн энэ зүйл заалтыг бас тодорхой хуулиудад ингэж оруулж эрүүгийн хуулиар ингэж оруулж хариуцлага оногдуулах энэ явдал бол бас хүний эрхийн байдлыг нь, сэтгүүлчдийн хүний эрхийн байдлыг бол бас дордуулсан зүйл ээ гэж ингэж хүний эрхийн ажилтны хувьд бол би бас үздэг ээ. За ингээд бусдын эрх, эрх чөлөөг хамгаалж хамгаалах явцдаа бол бас өөрсдийнх нь эрх зөрчигддөг өө. Энэ тохиолдолд яавал зүгээр вэ, одоо хэрхэн ажиллах вэ гэж ингэж асууж байна аа. Тэгэхээр зэрэг сэтгүүлч бол хүний эрхийн хамгаалагч, яалт ч үгүй хүний эрхийн хамгаалагчийн асуудлаа ажлаа гүйцэтгээд явж байхдаа хүний эрхийн хамгаалагчийн эрх ашиг нь зөрчигдсөн тохиолдолд хүний эрхийн хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн дагуу зөрчил байх үед нь хүний эрхийн үндэсний комисс магадгүй түүнээс дээш, гэмт хэргийн шинжтэй байх юм болбол эрүү гэмт хэргийн хууль хяналтын байгууллагад шийдэж, хандаж шийдүүлэх ийм бүрэн боломжтой гэж ингэж бодож байна. Хүний эрхийн хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулиар бол хүний эрхийн хамгаалагчийн эрсдэлийн үнэлгээ хийгээд хүний эрхийн хамгаалагчдын хороо ажлын хэсгээрээ ярилцаад, тухайн хүн, хүний эрсдэлийг бол тодорхой хэмжээнд үнэлж, энд бол юу өгөх, үнэлэлт дүгнэлт өгөх ийм боломжтой, за хоёр дахь асуулт бол аа хүний эрхийн үндэсний комиссын бие даасан хараат бус байдлыг юу гэж ойлгож байна вэ? Энэ байдлыг сайжруулахын тулд та яах вэ? Гэж асуулаа гэж ойлгосон. За хүний эрхийн үндэсний комисс бол өөрөө хүний эрхийн үндэсний комиссын тухай хууль, хүний эрхийн хамгаалагчийн тухай олон улсын тунхаглал зэргээр бол бие даасан хараат бус хүний эрхийн үндэсний комисс бол төрөөс хэдийгээс, санхүүжлэгч гэлээ гэсэн хараат бусаар үйл ажиллагаагаа явуулж өөрийнхөө хүний эрхийн байдлыг аа тэр жилдээ ямар байна вэ гэдгээрээ өөрсдийн гаргасан, жил бүр гаргаж байгаа хүний эрхийн төлөв байдлын тайландаа бол тусгаж өгөх ёстой. За түрүүн бид нар бас ярьсан. Хүний эрхийн үндэсний комиссын аа төсөв аа хангалттай үйл ажиллагаагаа явуулахад нь таарсан тохирсон ийм үр нөлөөтэй байх ёстой гэсэн энэ асуудал талаар хэлэх байна аа.

Ц.Мөнхцэцэг: Баярлалаа за. Оролцогч Уянгад дахиж тодруулах асуулт байгаа юу? За баярлалаа. За. Ингээд хүний эрхийн үндэсний комисст нэр дэвшигчээс байнгын хорооны гишүүд болон оролцогчид асуулт асууж, хариулт авч дууслаа. За одоо нэр дэвшигчтэй холбогдуулан үг хэлэх байнгын хорооны гишүүдийн нэрсийг авъя. За үг

хэлэх гишүүн алга байна. За нэр дэвшихтэй холбогдуулан одоо үг хэлэх оролцогчдын төлөөлөл байвал нэрийг авъя. За оролцогч за нэг номерын микрофон оролцогч пүрэвсүрэн.

Л.Пүрэвсүрэн: Сайн байцаана уу? Би ажлын хэсгийн түрүүний сонголд бол их идэвхтэй оролцсон оролцогч байна аа. Тэгээд анд сангийн ан сан гэж мэдэх бол одоо бас төрийн бус байгууллагын хуулийг бол одоо боловсруулахад их чухал үүрэг гүйцэтгэсэн. Төрийн бус байгууллагыг санхүү зохион байгуулалтын хувьд дэмжих сан байсан. Улсын зөвлөгөөнийг зохион байгуулсан хэлэлцүүлсэн төслийг ийм байгууллагын гүйцэтгэх захирал байсан Пүрэвсүрэн гэж хүн байна аа, тэгээд хүний эрхийн чиглэлээр бол миний гол, боловсрол бол шинед олон улсын хүний эрх ба дипломат ёс гэсэн семинарт оролцож байсан олон улсын хүний эрхийн албанаас зохион байгуулсан, сонгогдож оролцож байсан. Аа мөн хоёр мянгаас хоёр мянга, хоёр онд английн сексийн их сургуульд олон улсын хүний эрхийн онол практик гэсэн мастерын сургалтад хамрагдаж чэмин сколаршипт хамрагдаж байсан хүн юм аа. За тэгэхээр би Дондовын хувьд бол ер нь бол их туршлагатай нэр дэвшигч гэж бодож байна. Аа дундаас асуух асуултаа бол би түрүүний ажлын хэсгийн сонголд бол асуух зүйлийг асуучихсан учраас бол надад бол одоо асуух зүйл байхгүй. Тэгэхдээ сая бол сэтгүүлч хүн, хүний эрхийн хамгаалагч гэдэгтэй бол би санал нийлэхгүй байна. Энэ дээр бол манайх сэтгүүлчид янз бүр шүү. Худалдагдсан, сэтгүүлчид байна. Ректчин, сэтгүүлчид байна. Тийм учраас бүгд хүний эрхийг хамгаалагч биш шүү гэж чөлөөт хэвлэл сонины хэвлэх үйлдвэрийн анхны захирлын хувьд Дондовт захимаар байна аа. Ер нь бол ямар сэтгүүлч нь жинхэнэ сэтгүүлч вэ гэдгийг надаас ер нь зөвлөхөд бараг болно доо. Яагаад гэвэл би захиалгат сэтгүүл зүй монголд ямар байгаа талаар бол? Хувийн зүгээс, ер нь бол судалгаа хийчихсэн байгаа. За аа ер нь зарим эр их хурлын гишүүд Алтанхуяг одоо Сандаг-Очир гишүүд бол бас хардалттай байна, бас зөв л дөө, яагаад гэвэл бас нэлээн сайн, сонголт байхын тулд олон хүн байх ёстой энэ тэр гэсэн тийм байр суурь илэрхийлж л байна л даа. Тэгэхдээ бол би энэ ажлын хэсгийн Үнэнбат даргын бол энэ дээр бол их мэргэжлийн өндөр ур чадвартай ажилласан гэж үнэлж хэлмээр байна аа. Яагаад гэвэл түрүүний сонгон шалгаруулах урлалаас бол үнэхээр энэ хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүн дэвшээсэй гэсэн хүн бол хоёр хүн бол хоёулаа гараад ирчихсэн байна. Аа тэгээд бусад ажлын хэсгийн Мөнхсайхан нарын одоо мэдээллээс үзэхэд бол их нарийн. Одоо мэргэжлийн өндөр түвшинд бол бас судалж ажилласан нь бол харагдаж байна аа. Энд одоо улсын их хурлын гишүүддээ хандаж хэлэхэд энэ Дондовыг хүний эрхийн үндэсний комиссын хүний эрхийг хамгаалагч хамгаалагчийн эрхийг хамгаалах тийм асуудал хариуцсан гишүүн одоо дэмжихийг би хүсэж байна аа, баярлалаа.

Ц.Мөнхцэцэг: за баярлалаа. Хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүн, нэр дэвшигч дондовтой их томилгооны сонсол явагдаж, дууслаа оролцсон ажлын хэсэг, за иргэдийн төлөөлөл за мөн байнгын хорооны гишүүдэд талархал илэрхийллээ.

2-Р ХЭСЭГ

ЭРҮҮ ШҮҮЛТЭЭС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ АСУУДАЛ ЭРХЭЛСЭН ГИШҮҮНД НЭР ДЭВШИГЧ Я.ЦЭЛМЭНТЭЙ ХИЙСЭН СОНСГОЛЫН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

Ц.Мөнхцэцэг: Хүний эрхийн үндэсний комиссын эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүн, нэр дэвшигч цэлмэнтэй хийх томилгооны сонсгол эхэлж байна. За ингээд нэр дэвшигч цэлмэнгийн товч танилцуулъя та бүхэнд танилцуулъя.

Д/д	Шалгуур үзүүлэлт	Мэдээлэл
1	Нэр Овог, эцэг, эхийн нэр, өөрийн нэр,	Найман овогт Ядамжавын Цэлмэн
3	Төрсөн огноо Төрсөн газар	1981 онд Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг 2-р амаржих газар
4	Боловсрол Дээд боловсрол эзэмшсэн сургууль тус бүрийг сүүлд төгссөн сургуулиас нь эхлэн жагсаан бичнэ. Сургууль тус бүрд суралцсан хугацаа, авсан зэрэг, огноог бичнэ.	<ul style="list-style-type: none"> • 2021.12.10 ДХИС-ийг түшиглэсэн докторын зэрэг хамгаалуулах зөвлөлийн хурлаар Хууль зүйн ухааны доктор • 2016-2018 онд Дотоод Хэргийн Их Сургууль, Хууль сахиулах удирдлагын академи Магистр • 2006 онд Цагдаагийн академи эрх зүйч
5	Ажил эрхлэлт Их дээд сургууль төгссөнөөс хойш ажилласан төрийн байгууллага, аж ахуйн нэгж, төрийн бус байгууллага болон бусад байгууллагыг хамгийн сүүлийнхээс нь эхлэн жагсаан бичнэ. Ажил олгогчийн нэр, хаяг, утас, цахим хуудас болон ажлын байрны нэрийг бичнэ.	<ul style="list-style-type: none"> • 2012 оноос Дотоод Хэргийн Их Сургуулийн Цагдаагийн Сургуулийн Эрүүгийн процессын эрх зүйн тэнхимд багш, ахлах багш, Дэд профессор • 2008-2012 онд Сүхбаатар дүүргийн цагдаагийн газрын Мөрдөн байцаах 2 дугаар тасагт Мөрдөн байцаагч • 2008 онд Завхан аймгийн Тосонцэнгэл сум дахь сум дундын цагдаагийн хэлтсийн Мөрдөн байцаах тасагт Мөрдөн байцаагч • 2008 онд Завхан аймгийн Цагдаагийн газрын Мөрдөн байцаах тасагт Мөрдөн байцаагч

Я.Цэлмэн: Намайг Ядамжавын Цэлмэн гэдэг. За 2001 онд арван жилийн гучин хоёрдугаар сургуулийг төгссөн, хоёр мянга зургаан онд цагдаагийн академийн академийг эрх зүйч мэргэжлээр оксарын цэрэгтэй төгссөн. За хоёр мянга хоёр онд, хоёр мянга арван хоёр онд гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирол, түүнийг нөхөн төлүүлэх асуудал сэдвээр магистрын хууль эрх зүйн мэргэжлийн зэрэг хамгаалсан. За хоёр мянга арван найман онд их дээд сургуулийн багшийн хөгжлийг дэмжих асуудал сэдвээр удирдахуйн ухааны магистрын зэргийг хамгаалсан. Хоёр мянга хорин нэгэн оны арван хоёр сарын арванд за хуулийн этгээдийн үйлдсэн гэмт хэргийн нотолгоо осол дээр докторын зэрэг горилж хамгаалсан байгаа. За ажилласан туршлагын хувьд бол хоёр мянга долоон онд улсын хэмжээнд зохион байгуулагдсан мэргэшсэн мөрдөн байцаагчийн сонгон шалгаруулалтад оролцож тэнцэж бэлтгэгдэн за цагдаагийн байгууллагын мөрдөн байцаах холбоонд орж ажилласан байгаа. За ингээд завхан аймгийн цагдаагийн газар, завхан аймгийн цусан цэргэн сум дах сумын цагдаагийн тасаг, сүхбаатар дүүргийн цагдаагийн хэлтэс тус тус мөрдөн байцаагчаар ажиллаж байгаад хоёр мянга арван хоёр оноос өнөөдрийг хүртэл дотоод хэргийн их сургуулийн эрүүгийн процессын эрх зүйн тэнхимд багш, ахлах багш, дэд профессороор ажиллаж байна. За эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүн нэр дэвшсэн гол зорилго маань за миний хийж байсан энэ судалгааны ажлууд аа эрхэлж байсан ажлуудаас олж авсан туршлага. За үүнтэй холбоотой хийсэн одоо бичсэн бүтээл. За судалж байсан судалгааны ажлуудтай бол холбогд туйлын холбоотой байсан. За тухайлах юм бол хоёр мянга арван гурван оноос өөрийн сонсогч шавь нарын хамт энэ олон улсын байгууллага, онгоц сумын тухай судалгааг хийж илтгэл өгүүлэл нийтлүүлэхээс эхэлж, энэ байгууллагын талаар энэ байх ёстой асуудал монгол улсад бий болох ёстой зүйл энэ. Одоо ийм байгууллага гэдэг утгаар нь ойлгож аа бас судалж ирсэн байгаа. За ингээд энэ асуудал бол монгол улсад аа эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал бол энэ хоёр мянга хорин оны хүний эрхийн комиссын хуульд шинээр тусгагдаж орж ирж байна. Энэхүү одоо бие даасан эрхэлсэн ийм гишүүний зохицуулалт бий болсон нь өөрөө бол маш чухал. Одоо энэ маш чухал ийм үйл явдал гэж ингэж харсан, за ингээд аа нэр дэвших ийм боломж олдсонд бол маш их баяртай байгаа.

За би энэ эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүнд нэр дэвших юм бол хийж хэрэгжүүлэх бол тодорхой ийм ажлууд бол байгаа гэж. Энэ өөрөө бол аа төлөвлөсөн аа энэ талаар бас танилцуулгаа хүргүүлсэн байгаа. За энийгээ товчлон танилцуулах юм бол монгол улсын үндсэн хууль, за олон улсын гэрээнд заасны дагуу бол одоо тэдгээрийн чиг үүргийг гэлтгүй биелүүлж ажиллуулахаас гадна хүний эрхийн үндэсний комиссын тухай хуульд заасан энэ гучин гуравдугаар зүйлд заасан эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны чиг үүргийг хэлбэртгүй биелүүлнэ ээ гэж ингэж үйл ажиллагаагаа бол

богино, дунд, урт хугацаанд ангилан хийхээр бол төлөвлөсөн. За хэрвээ томилогдох юм бол дараах ажлуудыг хийж хэрэгжүүлэхээр төлөвлөөд байна. За эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний ажиллагааг бэхжүүлэх нэгжийг бол богино хугацаанд туршлагажуулж аа мэргэшүүлэх ажлыг зохион байгуулах дотоод зохион байгуулалтын асуудлыг шийдвэрлэх за журмуудыг боловсруулах за нэгжийн ажилтнуудын ур чадвар, мэргэжлийн мэдлэгийн хувьд олон төрлөөр мэргэшсэн алба хаагч нараа бүрдүүлэх ярилцлага хийх за газар дээр нь очиж танилцах процесс эрүү шүүлт тулгасан зүй бус харьцааг нь нотлох аливаа шинж тэмдгийг тодорхойлох за эрсдэлийг тогтоох ур чадвар эзэмшүүлэх за ажлын арга зүйг боловсруулах тухайн институт, тулгарч буй бэрхшээл за хүний эрх, эрх чөлөөг хязгаарласан нийгмийн эмзэг хэсэгт хэрхэн нөлөөлж байгаа байдлыг цогцоор нь тодорхойлох, за уулзалт, хийхтэй холбоотой арга зүйг эзэмшүүлэх энэ сургалтуудыг даруй зохион байгуулна. За эрүү шүүлтийн нөхцөл байдлыг тогтоох одоо суурь олон харсан богино хугацаанд бүрэн хийж, энэ нөхцөл байдлыг ямар байгааг монгол улсын хэмжээнд гаргаж ирье гэсэн ийм зорилттой байна. За судалгааны дүнд үндэслэн аливаа хэлбэрээр хүний эрх, эрх чөлөөг хязгаарлах аа эсвэл тухайн этгээдийн өөрийн хүсэлтээр гарч явах боломжгүй, бүх газарт эрүү шүүлт гарч болзошгүй тогтолцооны шалтгаан нөхцөлийг судлах зорилгоор бол тогтмол хяналт шинжилгээг бол хийж за үр дүнг бол нийтэд мэдээлэх, за илэрсэн зөрчлийг арилгуулах хэмжээг арга хэмжээг бол хуулийн хүрээнд даруй авч хэрэгжүүлж байх болно. За эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар шийдэх буюу хүн нэрийг дор хүний нэр төрийг доромжлон харьцахаас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор энэ хорих байгууллага, цагдан хорих анги, за төр болон албан саад болох газар, сэтгэцийн эрүүл мэндийн төв, хүүхдийн хөгжлийн, хүүхдийн болон хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн болон ахмадын асрамжийн газар, за сургуулийн дотуур байр, албадын эмчилгээний байр, дүрвэгсдийн байр, цэргийн сахилгын байр, хилийн шалган нэвтрүүлэх, боомтыг түр саатуулах болон хамгаалах бариуд гэсэн энэ хуульд заасан үндэслэл, хуульд зааж өгсөн. Энэ байгууллага газруудад хараат бус хяналт шинжилгээний механизмыг бол даруй бүрдүүлэх чиглэлээр бол онцгойлон анхаарал ажиллана. За эрүү шүүлтийн хор аюул, эрүү шүүлтээс ангид байх эрхийг олон нийтэд тайлбарлан таниулах, иргэдэд сурталчлах, соён гэгээрүүлэх, за цогц сургалтын хөтөлбөрийг боловсруулж богино хугацаанд бол хэрэгжүүлье гэсэн ийм төлөвлөгөөтэй байгаа. За төрийн албан хаагч нарт зориулсан богино, дунд, урт хугацааны энэ хөтөлбөрийг бол хийж аа хэрэгжүүлж за энэ станбулын протоколд нийцүүлэн боловсруулах за хуульч, хууль сахиулагч сахиулагчдаас гадна энэ эмнэлгийн мэргэжилтэн, бусад холбогдох ажилтнуудыг сургах дээр бол онцгой анхааръя гэсэн ийм төлөвлөгөөтэй байна. За үндэсний урьдчилан сэргийлэх байгууллагын хараат бус байдлыг бэхжүүлэх, хяналт шинжилгээ, төлөвлөлт, үзлэг, тайлан зөвлөмж, санал хүргүүлэх ажиллагаануудыг хөндлөнгийн нөлөөлөлгүй хийж хэрэгжүүлэх ийм төлөвлөгөөтэй байна. За нэгдсэн үндэсний байгууллагын эрүү гийн шүүхийн эсрэг хорооноос өгсөн зөвлөмжийг хэрэгжүүлэх ажлыг бол хуулийн хүрээнд зохион байгуулах а. Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх дэд хороо болон нэгдсэн үндэсний байгууллагын хүний эрхийн механизмууд, за дотоодын төрийн болон төрийн бус байгууллага, хүний эрхийн үндэсний комисстой харилцах, хамтран ажиллах энэ аа чиглэлийг бол асуудлыг тодорхой болгоно. За системийн асуудлуудыг тодорхойлох

зөвлөмжийн хэрэгжилтийг дэмжих зорилгоор эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий хүн зүй бусаар шийтгэх, хүний нэр төрийг доромжлон, хариуцахаас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор түүнд өөр өртөж хохирсон байж болох хүний гомдол мэдээлэл нэг бүртэй холбогдуулан урьдчилан мэдэгдэлгүй, хяналт шинжилгээ хийж шалгал шалтгаан нөхцөлийг арилгуулахаар холбогдох байгууллага, албан тушаалтан, хуулийн этгээдэд зөвлөмж хүргүүлж хувь хүн, байгууллагын нууцыг хадгалах нөхцөлийг яаралтай бүрдүүлэхээр зорьж ажиллана. За монгол улсад эрүү шүүлтийг үгүй хийх, гарч болох эрсдэлийг арилгах, урьдчилан сэргийлэх цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлэх ба бусад хууль, олон улсын гэрээнд засвар үүргээ биелүүлж ажиллана аа гэсэн ийм төлөвлөгөөтэйгөөр нэр дэвшсэн байгаа.

Ц.Мөнхцэцэг: За баярлалаа. За нэр дэвшигч Ядамжав Цэлмэнгийн талаарх сонгон шалгаруулах ажлын хэсгийн тайланг ажлын хэсгийн ахлагч, хууль зүйн байнгын хорооны ахлах зөвлөх Үнэнбат танилцуулна. За ажлын хэсгийн микрофон.

С.Үнэнбат: Байнгын хорооны дарга, гишүүддээ Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүнд нэр дэвшүүлэх сонгон шалгаруулалтыг зохион байгуулсан ажлын хэсгийн тайланг танилцуулья.

Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын 12 дугаар зүйлийн 12.12 дахь хэсэгт “Комиссын гишүүнийг сонгон шалгаруулах журмыг Хууль зүйн байнгын хороо батална.” гэж заасны дагуу Хууль зүйн байнгын хорооны 2020 оны 04 дүгээр сарын 15-ны өдрийн 02 дугаар тогтоолоор “Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын болон Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүнийг сонгон шалгаруулах журам”-ыг баталсан.

Тус журмын 3 дугаар зүйлд заасны дагуу сонгон шалгаруулалтыг дараах 7 үе шатын хүрээнд зохион байгуулах зохицуулалттай. Үүнд:

1. Сонгон шалгаруулалтын зарыг нийтэд мэдээлэх;
2. Ажлын хэсэг байгуулах;
3. Нэр дэвших тухай хүсэлт гаргах;
4. Оролцогчоор бүртгэх, нийтэд мэдээлэх;
5. Оролцогчийн талаар мэдээлэл цуглуулах;
6. Томилгооны сонгол зохион байгуулах;
7. Гишүүнд нэр дэвшүүлэх.

Нэг. Сонгон шалгаруулалтын зарыг нийтэд мэдээлэх

Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.12, 32 дугаар зүйлийн 32.7 дахь хэсэг, Хууль зүйн байнгын хорооны 2020 оны 02 дугаар тогтоолоор баталсан “Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын болон Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүнийг сонгон шалгаруулах журам”-ын 7.1 дэх хэсгийг үндэслэн Хууль зүйн байнгын хорооны

2020 оны 12 дугаар сарын 04-ний өдрийн 07 дугаар тогтоолоор Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүний сонгон шалгаруулалтын хүсэлтийг 2020 оны 12 дугаар сарын 10-ны өдрөөс 2021 оны 01 дүгээр сарын 10-ны өдрийн хооронд хүлээн авахаар тогтож, нийтэд зарласан.

Хоёр.Ажлын хэсэг байгуулах

“Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын болон Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүнийг сонгон шалгаруулах журам”-д заасны дагуу Ажлын хэсгийг Хууль зүйн байнгын хорооноос санал болгосон нэг төлөөлөл, Монгол Улсын Их Хурал дахь олонхын бүлгээс санал болгосон нэг төлөөлөл, Монгол Улсын Их Хурал дахь цөөнхийн бүлгээс санал болгосон нэг төлөөлөл, хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнээс санал болгосон нэг төлөөлөл, Төрийн албаны зөвлөлөөс санал болгосон нэг төлөөлөл, Шүүхийн ерөнхий зөвлөлөөс санал болгосон нэг төлөөлөл, хүний эрхийн форумас санал болгосон нэг төлөөлөл, Монголын хэвлэл, мэдээллийн зөвлөлөөс санал болгосон нэг төлөөлөл, Монголын Өмгөөлөгчдийн Холбооноос санал болгосон нэг төлөөллөөс бүрдүүлэх ёстой.

Хууль зүйн байнгын хорооны 2021 оны 01 дүгээр сарын 22-ны өдрийн 01 дүгээр тогтоолоор Төрийн албаны зөвлөлийн гишүүн Д.Зүмбэрэллхам, Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн Гүйцэтгэх гарийн бичгийн дарга О.Амгаланбаатар, Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Б.Баасандорж, Улсын Их Хурал дахь Монгол Ардын намын бүлгийн Ажлын албаны хуулийн зөвлөх Б.Жамбал, Улсын Их Хурал дахь Ардчилсан намын бүлгийн зөвлөх Д.Батдорж, Монголын Өмгөөлөгчдийн холбооны дэд ерөнхийлөгч М.Баасанбат, “Нээлттэй Нийгэм Форум” ТББ-ын хуулийн хөтөлбөрийн менежер Б.Хишигсайхан, Хэвлэл мэдээллийн зөвлөлийн төлөөлөл, МУИС-ын Хууль зүйн сургуулийн профессор, хууль зүйн доктор О.Мөнхсайхан нарын бүрэлдэхүүнтэй Ажлын хэсгийг байгуулсан.

Сонгон шалгаруулалтын явцад Төрийн албаны зөвлөлийн гишүүн Д.Зүмбэрэллхам, Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн Гүйцэтгэх нарийн бичгийн дарга О.Амгаланбаатар, Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Б.Баасандорж нарын ажил албан тушаал өөрчлөгдсөн тул уг асуудлыг Хууль зүйн байнгын хорооны хуралдаанд танилцуулж, Хууль зүйн байнгын хорооны 2022 оны 01 дүгээр сарын 29-ний өдрийн 01 дугаар тогтоолоор Төрийн албаны зөвлөлийн гишүүн Б.Идэрчулуун, Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн гишүүн Н.Мөнгөнцэцэг, Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Төрийн захиргааны удирдлагын газрын дарга П.Хадбаатар нарыг ажлын хэсгийн гишүүнээр томилсон.

Гурав. Нэр дэвших тухай хүсэлт гаргах

Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүний сонгон шалгаруулалтад оролцох хүсэлтийг 2020 оны 12 дугаар сарын 10-ны өдрөөс 2021 оны 01 дүгээр сарын 10-ны өдрийн хооронд

хүлээн авсан.

Уг хугацаанд сонгон шалгаруулалтад оролцох хүсэлт, материалыг 6 хүн ирүүлсэн.

Дөрөв.Оролцогчоор бүртгэх нийтэд мэдээлэх

Хүсэлт гаргасан 6 иргэнийг сонгон шалгаруулалтын оролцогчоор бүртгэх, эсэх асуудлаар Ажлын хэсгийн хуралдааныг 2021 оны 02 дугаар сарын 05-ны өдөр зохион байгуулсан.

Тус хуралдаанаар сонгон шалгаруулалтад оролцох хүсэлт ирүүлсэн 6 хүнийг нэг бүрчлэн хэлэлцсэн бөгөөд Хууль зүйн байнгын хорооны 2020 оны 04 дүгээр сарын 15-ны өдрийн 02 дугаар тогтоолоор баталсан “Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын болон Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүнийг сонгон шалгаруулах журам”-д заасан шаардлагын талаар зарим нэр дэвшигчээс нарийвчлан тодруулж байж нэр дэвшигчээр бүртгэх эсэх асуудлыг шийдвэрлэх нь зүйтэй гэж Ажлын хэсгийн гишүүд санал нэгтэй үзсэн тул нэр дэвшигчээр бүртгэх асуудлыг хойшлуулсан.

Хууль зүйн байнгын хорооны ажлын албанаас ажлын хэсгээс өгсөн чиглэлийн дагуу хүсэлт гаргагч нарын зарим мэдээллийг тодруулсан. Улсаар 2021 оны 03 дугаар сарын 23-ны өдөр Ажлын хэсэг цахимаар хуралдаж хүсэлт гаргасан Я.Цэлмэн, Ч.Отгончулуун, Б.Өнөрмаа нарыг сонгон шалгаруулалтын оролцогчоор бүртгэх тухай, Ц.Баттуяа, Х.Болдмандал, П.Хишигбаяр нарыг хуулийн болон журмын шаардлага хангаагүй гэж үзэн сонгон шалгаруулалтын оролцогчоор бүртгэхээс татгалзаж энэ тухай Ажлын хэсгийн тогтоолыг баталсан болно.

Тав.Оролцогчийн талаар мэдээлэл цуглуулах

Сонгон шалгаруулалтын оролцогчоор бүртгэсэн 3 хүний мэдээллийг www.parliament.mn цахим хуудсанд байршуулсан бөгөөд журамд заасны дагуу Илтгэгч гишүүнийг томилж, оролцогчийн талаар мэдээлэл цуглуулах ажлыг зохион байгуулсан.

Илтгэгч гишүүн нь оролцогчтой ярилцлага хийх, нэмэлт мэдээлэл цуглуулах, үнэлгээ өгөхөд зайлшгүй шаардлагатай гэж үзвэл тодорхойлолт өгсөн хүнтэй биечлэн, эсхүл бусад хэлбэрээр ярилцлага хийх, олон нийтээс ирүүлсэн мэдээлэл, хийсэн томилгооны сонсголын дүн, оролцогчийн талаарх холбогдох бусад эх сурвалжаас авсан мэдээлэлд үндэслэн өөрт хуваарилагдсан оролцогч холбогдох шаардлагыг хангасан эсэх талаар мэдээлэл цуглуулж, тайлан бэлтгэх ажлыг хуульд заасан арга хэрэгсэл ашиглан бэлтгэн ажлын хэсэгт танилцуулсан болно.

Зургаа.Томилгооны сонсгол

Сонгон шалгаруулалтын оролцогч нь тухайн албан тушаалд хамгийн сайн хангах эсэхийг тодруулах зорилгоор томилгооны сонсголыг ажлын хэсгийн таваас доошгүй тооны гишүүний ирцтэйгээр зохион байгуулах журмын зохицуулалттай.

Иймд 2022 оны 02 дугаар сарын 16-ны өдөр Ажлын хэсгийн гишүүдийн 100 хувийн ирцтэй, олон нийтийн оролцоог ханган нэр дэвшигч тус бүртэй хийх нээлттэй сонсголыг зохион байгуулсан бөгөөд 14 оролцогч 2 ажиглагч оролцож асуулт асууж, санал хэлсэн болно.

Долоо.Нэр дэвшигчийг Хууль зүйн байнгын хороонд санал болгох

Ажлын хэсэг 2022 оны 04 дүгээр сарын 08-ны өдөр хуралдаж Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүний сонгон шалгаруулалтын 3 оролцогчийн илтгэгч гишүүний тайланг сонсон оролцогч тус бүрээр хэлэлцсэн.

“Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын болон Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүнийг сонгон шалгаруулах журам”-ын 10.4-д “Ажлын хэсгийн гишүүд журмын хууль болон журмын шаардлагыг хамгийн сайн хангасан нэг оролцогчийг нэр дэвшигчээр санал болгох тухай шийдвэрийг санал нэгтгэйгээр гаргана. Санал нэгтгэйгээр шийдвэрлэж чадаагүй бол хуралдаанд оролцсон гишүүний дийлэнх олонхын саналаар шийдвэрлэнэ” гэж заасныг баримтлан оролцогч Я.Цэлмэнийг хуулийн болон журмын шаардлагыг хамгийн сайн хангасан гэж үзэн Хууль зүйн байнгын хорооны хуралдаанд танилцуулсан болно.

Сонгон шалгаруулалтыг зохион байгуулсан ажлын хэсгийн тайланг танилцууллаа.

Ц.Мөнхцэцэг: За нэр дэвшихтэй холбогдуулан асуулт асуух байнгын хорооны гишүүдийн нэр савъя. За Сандаг-Очир гишүүнээр нэр тасаллаа. Бямбацогт гишүүн

С.Бямбацогт: за хүний эрхийн комиссын эрүүдэн шүүх асуудал хариуцсан гишүүний танилцуулга ажлын хэсгийн тайланг сонслоо. Тэгэхээр ерөнхийдөө бол урьд нь бас түрүүчийн асуудал дээр бас яригдаад байсан гэнэтхэн одоо ажлын хэсэг оруулаад ирлээ. Нэг гишүүн одоо оруулаад ирлээ. Өөр сонголт байхгүй юм уу? Бидний боломж бидний эрх мэдэл рүү ороод байгаа юм биш үү гэсэн асуудал яригдсан. Тэгэхээр энэ дээр бас нэмээд тодруулга хэлэх нь зөв байх гэж бодож байгаа юм. За урьд нь бол төрийн өндөр албан тушаалтан улсын их хурлын хурлаар томилогддог албан тушаалтнуудыг хэдхэн дарга нарын хүрээнд хэдхэн хүмүүс ярьж байгаад гэнэтхэн оруулж ирээд л байнгын хороо, чуулганаар томилоод л явчихдаг байсан. За энийг бид нар үндсэн хуулийн нэмэлт өөрчлөлт болон улсын их хурлын тухай бол улсын их хурлын хяналт шалгалтын тухай хуулиар өөрчилсөн аль болох тийм үү? Олон нийтийн мэдээлэл хяналт дор аль болох иргэдийн өөрсдийнх нь хүсэл сонирхолыг харгалзаж олон нийтийн оролцоо,

тэр нэр дэвших бололцоо боломжийг нь бүрдүүлж, хүн өөрөө өөрийгөө би чадна аа тийм үү? Би дэвсье ээ, би одоо үнэхээр хиймээр байна аа гэдэг. Одоо бас бололцоог нь бүрдүүлж хэн нэгэн даргын, саналаар биш иргэнийх нь өөрсдийнх нь хүсэл зоригоор нэр дэвших бололцоо боломжийг бүрдүүлсэн за сонгон шалгаруулахдаа, бас хэн хэнээсээ хараат бус байх бололцоо, боломжийг бүрдүүлж, бид бүхий л юу гэдэг юм салбар байгууллагуудын хараат бус байгууллагуудын төлөөллийг бас оролцуулж ажлын хэсэг байгуулсан. За энэ ажлын хэсэг маань хараат бусаар нэр дэвшигч нартаа тодорхой ажил ажилбаруудын ажиллагаануудыг хийж хэрэгжүүлж, үндсэндээ нь хоёр сарын хугацаанд ингэж байж орон гарсан гишүүний тоогоор нэр дэвшигчийг оруулж ирж байгаа томилгооны сонсгол өнөөдөр хийгдэж байна. Томилгооны сонсгол хийгдээд томилгооны сонсголоос хууль зүйн байнгын хороонд орон гарсан тоогоороо нэр дэвшиж оруулна аа. За мөн одоо энийг бол их хурлын гишүүд өөрсдөө эрхээ эдлээд асуултаа асуугаад, үгээ хэлээд дэмжинэ, дэмжихгүй хэлээд үндсэндээ саналаа хураалгаад дэмжихгүй бол буцна аа дэмжигдэх юм бол цаашаа томилогдоод явна, ийм процессоор явагдана. Үүний өмнө бас энэ томилгооны үед нэр дэвшигчдийн сонсгол хийж байгаа маань энэ нэр дэвшигчийг үнэхээр ажлын хэсэгт зөв шалгаруулж буруу шалгаруулж уу, үнэхээр одоо хуульд нийцэх тийм үү, тавьсан шаардлага хангагдах нь хангагдахгүй байна уу нэр дэвшигчийн бас мэдлэг боловсрол, чадвар нь ямархуу юм байна гэдгийг одоо олон нийтэд нээлттэй мэдээлэх зорилгоор энэ сонсголоо хийж байгаа тэгээд энэ сонсголын явцад үнэхээр энэ ажлын хэсэг маань шударга ажиллаж уу, үгүй юу гэдэг нь харагдана. За энэ сонсголын үр дүнгээр үндсэндээ нэр дэвшиж байгаа нь мэдлэгтэй, чадвартай хүн байна уу, шаардлага хангах уу? хангахгүй гэдгээ олон нийт болон их хурлын гишүүдээс мэдэж авна энэний эцэст нь одоо өөр юу байнгын хороонд танилцуулагдана.

Үүний үр дүнд нь харин байнгын хороон дээр чуулган дээр санал хураагдаж дэмжинэ, дэмжихгүй. Ийм байдлаар үндсэндээ бол олон нийтэд нээлттэйгээр энэ төрийн, өндөр албан тушаалтнуудыг томилдог болох ийм хууль хэрэгжиж байгаа энэ хуулийн хүрээнд ажил хийгдэж байгаа гэдгийг хэлье ээ. За ингээд би бас ажлын хэсгээс болон нэр дэвшигчээс асуулт байгаа юм аа. Тэгэхээр нөгөө нэр дэвшигч маань хүний эрхийн үндэсний комиссын эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн орон тооны гишүүн. Энэ онцлогтой ганцхан гишүүн нь яг энэ асуудал хариуцна. Урьд нь ийм орон тоо байгаагүй, энэ ажлын чиг үүрэг бол нэлээн хариуцлагатай ажил байж байгаа. Тэгэхээр энийг хийх хууль зүйн өндөр мэдлэг чадвар өөрт чинь байгаа юу? Хууль зүйн өндөр мэдлэг чадвар энэ. Одоо хамгийн том тавигдах ёстой шалгуур.

Таны энэ анкетаас харж байхад мөрдөн байцаагчаар ажиллаж байсан юм байна. Аа дээрээс нь хууль сахиулах их сургууль, дотоод хэргийн их сургууль багшилж байсан юм байна. Мөрдөн байцаагчаар ажиллахдаа хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт хийнэ. За багшилж байх хугацаандаа хийж байсан ажил чинь бол үндсэндээ гэмт хэргийн нотолгооны онол, гэмт хэргийн нотолгооны, зөвлөлийн онд криминалистикийн тактик, эрүүгийн процесс зэрэг хичээлүүдийг бас зааж байсан юм байна. Энд чинь үндсэндээ тэр таны тэр мөрдөж байсан, энэ зааж байгаа хичээлийн чинь эсрэг талд нь тэр хүний эрхийг хамгаалах, явал эрүүдэн

шүүлгэхгүй байх вэ гэдэг талд нь таныг хийх ажил онцлог байгаад байгаа юм л даа. Аа тэгэхээр таны мэргэшсэн, хууль зүйн өндөр мэдлэг чадвартай болсон гэж үзэж байгаа. Энэ асуудал чинь бол нөгөө нөгөө талд нь байгаад байгаа юм. Энэ дээр та нэг хариулт өгөөч за хоёрдугаарт нь хууль зүйн өндөр мэдэгдэл, мэдлэг чадвар гэдгийг бас юу гэж ойлгож байгаа юм. Мэргэжлээрээ тийм ном гаргаад мэргэжлээр одоо юу гэдэг юм. Шүүгч хийгээд уралдаан тэмцээнд оролцоод одоо шагнал авсныгаа. Одоо үндсэндээ бол би хууль зүйн өндөр мэдлэгтэй, чадвартай болчихлоо гэж үзэж байгаа юм уу. Ерөнхийдөө харж байхад нэг иймэрхүү л юм харагдаад байна л даа. Энэ хоёр асуултад хариулж өгөөч.

Ц.Мөнхцэцэг: За ажлын хэсэг хүний эрхийг тийм хөхүүлэн дэмжих, хамгаалах чиглэлээр эрхэлсэн ажил, хүний эрхийг хүндэлж дээдэлдэг байдал, дээр нь бас тодорхой үнэлэлт дүгнэлт хийсэн байх ёстой. Та бүхэн бас ярилцсан байх аа. Бямбацогт гишүүний микрофоныг өгье.

С.Бямбацогт: Хариуцсан илтгэгч гишүүн байгаа байх. За ажлын хэсэг бас хуралдаад бас дотроо нэр дэвшигч нартаа нэг бүрчлэн. Бас тодорхой асуулт асууж ярилцлага хийсэн байх. Энэ явцад манай ажлын хэсгийн гишүүн оролцож байгаа гишүүд энэ таван хүн, зургаан хүн сууж байна. Долоон хүнтэй билүү есөн хүнтэй нь бусад хүмүүс нь яагаад байхгүй байгаа юм. Хуралд бас оролцох ёстой шүү дээ.

Ц.Мөнхцэцэг: Эмнэлэг болон нэг эмнэлэгт ажил давхацсан байна. Хоёр гишүүн

С.Бямбацогт: Ажлын хэсэгт орж ажилласан бол бас хийсэн ажлынхаа тайланг авсан. их хуралд бас танилцуулах ёстой шүү дээ. Өөрсдөө сууж тэгээд сууж байгаа хүмүүст нь бол талархаж байна. Ажлын хэсгийн хуралдаанд оролцохгүй, ингээд хаяад явчихсан хүмүүст харамсаж байна. Бас яах гэж ажлын хэсэгт орсон юм. Тэгэхээр энэ тал дээр нэгдүгээрт нь илтгэгч гишүүн тийм үү? Хүний эрхийг хөхүйлэн дэмжих, хамгаалах чиглэлээр эрхэлсэн ажил. Хүний эрхийг дээдэлж хүндэлдэг байдал дээр нь одоо хэр зэрэг хүн бэ? Энэ эрүүдэн шүүх ажлыг хийж чадах тэгэхээр эрүүдэн шүүх, шүүхээс урьдчилан сэргийлэх, тийм хүний эрхийг хамгаалах чиглэлээр ийнхүү ажиллаж чадах хүн мөн үү, биш үү гэдэг дээр одоо нэгдүгээрт нь илтгэгч гишүүн, хариулж өгөөч. Хоёрдугаарт нь ажлын хэсгийн гишүүн болгон бас яг энэ асуултад хариулж өгөөч гишүүн болгон оролцож байгаа гишүүн болон таван хүн оролцож байгаа юм байна. Тавуулангаас би асууж байгаа юм.

Ц.Мөнхцэцэг: За нэр дэвшигч цэлмэн хоёрдугаар микрофон.

Я.Цэлмэн: За баярлалаа. Бямбацогт гишүүний асуултад хариулъя. За хууль зүйн өндөр мэдлэг, ур чадвар гэдэг асуудал энэ ямар ойлголт вэ гэж. За энэ хууль зүйн өндөр мэдлэг, ур чадвар гэдэг бол ганцхан тэр сурсан сургууль бас хамаарахгүй л дээ. Бас энэ хийсэн ажил, за түүнээс олж авсан туршлага. За мэдээж яах вэ? Албан ёсны энэ бусад шалгуурууд байдаг. За энэ шалгууруудыг бол хангасан байдал гэж ойлгож байгаа юм. За миний хувьд яагаад энэ гишүүнд нэр дэвшсэн бэ гэвэл энэ нөгөө тал энэ тал гэж. Ер нь бол хүний эрхэд бол тийм ойлголт бол бас ярих нь бол аль нэг талаараа бусдыг ингээд сэргэлдүүлэх гээд байдаг ийм

хандлага үүсгээд байдаг юм болов уу гэж бас тэр тал дээр тийм анхааралтай ханддаг. Ер нь бол эрүүгийн процессын хуулийг хүрээнд ажил хийж ирсэн. За энэ хуулийн чиглэлээр болон гэмт хэргийн нотолгооны чиглэлээр бол хичээл зааж тэр чиглэлээрээ ажиллаж одоо хууль зүйн салбарын мэргэжилтнүүдийг бэлдэж ирсэн. Энэ хугацаанд бол эрүүгийн процессын хууль гэдэг бол өөрөө эрүүгийн процесс ажиллагаа хэрэгжүүлэгчдийн тэр эрх үүргийг тодорхой болгосон, тэд нарын ажлыг одоо заасан хууль бол биш юм аа гэдгийг бол сайтар ойлгож авсан. За энэ бол өөрөө эрүүгийн процесс, ажиллагаанд оролцогчдын эрхийг хамгаалдаг ийм хууль байгаа. Өнөөдөр эрүүгийн хуулийн хорин нэгийн арван хоёр дээр бусдад эрүү шүүлт тулгах гэмт хэргийн талаар зүйлчилсэн байгаа нь өөрөө эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг гэсэн энэ бүлэг дотор явж байгаа. Үндсэндээ бол энэ бол хүн төрөлхтний эсрэг. Ялангуяа энэ эрүү шүүлт гэдэг чинь хүн төрөлхтний дэлхийн хоёрдугаар дайнаас хойш тэмцэж байгаа энэ тэмцлийн хэлбэрт тэмцлийн энэ үр дүнд гарч ирсэн ийм ойлголт, тодорхойлолт гэж үздэг. За энэ эрүү шүүлтийн асуудалтай тэмцэхэд бол энэ аа эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа явуулж байгаа энэ системийг бол өөрөө маш сайн ойлгодог ийм хүн байх ёстой юм болов уу гэсэн ийм өрийн ойлголт байдаг. Өнөөдөр ганцхан одоо бусдад хэрцгий хандаж буюу бусдын бие махбодод зовлон шаналал үүсгэсэн гэдгийг бол харж зүйлчилж, тэр чиглэлээр нь бас тодорхой хэргүүд дээр шүүхийн шийдвэр гарсан ийм кэйсүүд байгаа. Гэтэл цаана нь бол бас хүний сэтгэл санааны энэ асуудал эдгээр зүйлийг бол хэрхэн яаж нотлох вэ гэдгийг бол орхигдуулсан ийм зүйлүүд байгаад байгаа юм. Аа процессын хууль дээрээ бол эрүүгийн бусдад иш хүнлэг бус хандаж хэрцгий харьцаж, энэ авсан нотлох баримтыг бол нотлох баримтын хэмжээнд үнэлэхгүй гээд арван зургаагийн арван хоёр дээр заачихсан. За тийм учраас эдгээрийг бол тодорхой болгох зорилго зайлшгүй шаардлагатай. Ер нь бол эрүү шүүлт гэдэг маш том өргөн ойлголт байгаа. Дэлхий нийт бол тэгж үзэж байгаа. Нэгдсэн үндэсний байгууллагаас хүртэл хүний эрхийн түгээмэл тун хуулиар, за эрүүл шүүлтийн эсрэг конвенц дээр бол энэ талаар бас маш тодорхой заасан. За бид нар энэ конвенцод заасны дагуу бас энэ тодорхойлолттой өргөн хэмжээнд болгоод за үүнтэй бол тодорхой системтэйгээр бол урьдчилан сэргийлэх ажлыг хийж тэмцэх шаардлагатай гэж ингэж харж байгаа. За манай монгол улсын энэ хүний эрхийн комиссын тухай хуульд заасан эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүний чиг үүрэг дээр бол дөрвөн төрлийн чиг үүрэг байгаад байгаа юм. За энэ дотор бол тогтмол хяналт шинжилгээ хийх за энэ эрүү шүүлтээс одоо ангид байх эрхийг одоо олон нийтэд сурталчлах за эрүү шүүлт явуулж болохгүй талаар бол одоо энэ хуулийн, энэ байгууллагын салбарын ажилчдад бол аа сануулж тэдгээр сургалт явуулах, соён гэгээрүүлэх, за энэ одоо хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр эрүү шүүлтийн чиглэлээр бол хийсэн ажил болон за хэрхэн тэмцэх талаар бол олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр мэдээлэл өгөх гэсэн ийм үндсэн дөрвөн чиг үүрэг хэрэгжүүлэх байгаа за тэгэхээр энэ үндсэн дүн чиг үүргийг бол хэрэгжүүлэх боломжтой гэж үзэж бол нэр дэвшсэн байгаа. За баярлалаа.

Ц.Мөнхцэцэг: За одоо Бямбацогт гишүүний асуултад ажлын хэсгийн гишүүн хишигсайхан. Илтгэгч гишүүн хариулна. За үүний дараа бусад гишүүд хариулна аа. Ажлын хэсгийн дөрөвдүгээр микрофон.

Б.Хишигсайхан: Бямбацогт гишүүний асуултад хариулъя. Ерөнхийдөө бол илтгэгч гишүүний хувьд энэ хүний хүний эрхийн мэдлэг, ур чадварыг шалгахын тулд юу хийсэн бэ гэдгээ эхлээд хэлье ээ гэж бодож байна. Аа юуны түрүүнд яг энэ хүн яг төрд ажиллаж эхэлсэн цагаас нь эхлээд нэг ёсондоо арван дөрвөн жилийн түүхийг бол судалж үзсэн гэж хэлж болно. Хоёр мянга, найман оноос завхан аймгийн завхан аймагт хуваарилагдаж мөрдөн байцаагчаар хуваарилагдан ажилласан. Тэгээд энэ хугацаанд хамт ажиллаж байсан, одоо удирдах албан тушаал эрхэлж байсан хамтрагчид мөн одоо ингээд энэ хүний хичээл номыг нь сонсдог сонсогч, оюутнууд гэх мэтчилэн эдгээр хүмүүст нийтдээ арван зургаан хүнтэй бол ярилцлага хийсэн байгаа. Тэгээд ингээд ярилцах явцдаа бол ерөнхийдөө яг энэ салбарт ажиллаж байсан хүний хувьд хүний эрхийн мэдлэг, ур чадварыг хэрхэн шалгах вэ гээд. Тэгэхээр энэ хүн ажлаа хийхдээ хүний эрхийн асуудлыг бусдын эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэх хангаж хамгаалах, энэ чиглэл дээр хэр санал санаачилгатай ажилладаг юм бэ гэдгийг нь бол гаргаж ирэхийг зорьсон. За ингээд нийт маш олон хүн бол энэ дотоод хэргийн их сургуульд бий болгосон нэг шинэчлэлийг бол их магтаж сайшааж хэлсэн. Энэ юу вэ гэхээр сонсогчийн, шүүх гээд ийм үйл ажиллагааг бол санаа өөрөө эс солонгос улсад туршлага судалж авахад сурч ирээд тэгээд тэрийгээ бол нэвтрүүлсэн юм байна лээ. Тэгээд үүнээс өмнө бол яадаг байсан бэ гэхээр сонсогч оюутнуудын гаргасан аливаа сахилга, одоо хариуцлага алдсан зүйл дээр бол багш, удирдах ажилтнууд нь шууд шийдээд явчихдаг байсан бол сонсогчийн шүүх гээд өөрсдөө энэ асуудлыг шүүх болоод шийддэг. Тэгээд нэг тал нь өмгөөлөгч нэг тал нь энэ асуудлыг нь яллах тал болоод ингээд явдаг нэг чухал санаачилгыг өрнүүлсэн. Энэ нь бол яах вэ гэхээр яах аргагүй энэ хүнийг өөрийнхөө ажиллаж байгаа салбартаа хүний эрхийн асуудлыг бас онцгой анхаарал хандуулж оруулж ирдэг гэдгийг нь бол батлан харуулах зүйл юм байна гэж харсан. Аа нөгөө талаасаа сонсогч оюутнууд, ялангуяа дотоод хэргийн их сургуулийг төгсөж гараад буцаад яг энэ хүний эрхийн өндөр мэдлэг хандлагатай ажиллах ёстой. Энэ одоо хүмүүс байгаад байдаг. Тэгэхээр энэ оюутнуудыг хүний эрхийн чиглэл рүү нь бас нэлээн чиглүүлэх чиглэл дээр аа багш нарын хувьд бол нэлээн санал санаачилгатай ажилладаг гэдэг нь бол бас харагдсан. Тухайлах юм бол яг байцаалт ба хүний эрх, цагдан хорих, таслан сэргийлэх арга хэмжээнд хүний эрхийг хангах нь ч гэдэг юм уу эд иймэрхүү одоо асуудлууд руу сонсогч оюутнуудаа олон. Одоо улсын болон үндэсний энэ илтгэл уралдаанд оруулж амжилттай бас ингэж удирдаж чиглүүлж ажилласан гэдэг нь бол харагдаад байсан. Тэгэхээр энэ бүх зүйл дээр бол үндэслээд ямар ч байсан энэ нэр дэвшигч цэлмэн бол хүний эрхийн чиглэлээр бол бас мэдлэг ур чадвар, хандлага бол тодорхой хэмжээнд төлөвлөсөн байна аа гэж харсан тэгээд нөгөө талдаа бас энэ очиж байгаа албан тушаал нь бас нэлээн онцлогтой. Энэ бол юу вэ гэхээр эрүүдэн шүүсэн гэмт хэрэг, эрүүдэн шүүгдсэн одоо хүмүүсийн асуудал, гомдлыг хянан ши шалгах ажил бол энэ хүн хийхгүй. Энэ хүн маань харин эрүүдэн шүүж болзошгүй нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэхийн тулд тэр аливаа тэр түрүүний хэлсэн бүх газруудад байнгын тогтмол одоо хяналт шинжилгээ хийж, тэнд одоо алдаа дутагдал, зөрчил гаргуулахгүй байх дээр одоо анхаарал хандуулж тэгээд шаардлагатай санал зөвлөмжийг тухай бүрд холбогдох хүмүүст хүргүүлж энэ хүмүүсийг ажлаа хийхгүй бол тэр холбогдох хүмүүсээр нь дамжуулж хариуцлага

хүлээлгэх, тэгээд тэрнээс биш өөрөө бол дандаа зөвлөн туслах ийм чиг үүрэгтэй хүн учраас энэ одоо чиг үүрэгт бол бас зан байдлын хувьд бас таарах хүн юм байна гэж харсан.

Аа нөгөө талдаа хэр шударга вэ гэдэг нь бас чухал. Бас энэ хүний эрхийн өндөр мэдлэг, хандлага чадвартай байхад бас энэ хүний шударга, ёс зүйтэй, ёс суртахуунтай байдал бол чухал ач холбогдолтой гэж харж байгаа. Тэгээд энэ үүднээс ингээд аваад үзэхэд бол бид нар ярилцлага хийж байхад хоёр зүйлийг бол онцолж хэлмээр байгаа юм. Юу вэ гэхээр оюутан суралцагчдын хувьд бол ерөөсөө хичээлээ маш одоо тийм хариуцлагатай оролцоонд тулгуурлаж нөгөө мэдлэг одоо тэр чадвар өгөхүйц түвшинд бол заадаг гэдэг дээр бол оюутан сонсогчид бол маш ам сайтай байсан. Аа хамтран зүтгэгчдийн хувьд бол надад ямар нэгэн асуудал тулгарахад би Цэлмэн дээр очиж гуйхгүй гэж хэлсэн, яагаад гэвэл энэ хүн бол зарчимч. Тийм учраас энэ бол хүнд бол хэл өгөхгүй гэсэн за ажлын хэсгийн микрофон дөрвөн номер аливаа хуулийн ажлын хэсэг ч юм уу санал өгөх ажлын хэсэгт ороод ажиллахад хамгийн сүүлд нь тэрийг базаад сууж байдаг хүн гэдэг. Одоо дүгнэлтийг бол бас ажлын кист хамт ажиллаж байсан хүмүүс нь хэлсэн. Тэгээд энэ бүхэн дээр тулгуурлаад за нэр дэвшигч цэлмэн бол энэ ажлыг хийхэд бол хүний эрхийн чиглэлээр бол аа мэдрэмжтэй хандлагатай, ажиллах чадвартай ийм одоо боловсон хүчин байна аа гэж илтгэгч гишүүн дүгнэсэн байгаа. Баярлалаа.

Ц.Мөнхцэцэг: за баярлалаа. Одоо ажлын хэсгийн гишүүн, шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн гишүүн мөнгөнцэцэг. Бямбацогт гишүүний асуултад хариулна.

Н.Мөнгөнцэцэг: та бүхний энэ өдрийн амгаланг айлтгая би шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн гишүүн Мөнгөнцэцэг байна аа. За миний хувьд бол энэ ажлын хэсэгт орж ажиллаад, өөрийн итгэл үнэмшлийн дагуу энэ сонгогдсон хүмүүс бас өөрийн саналаа бол өгсөн. За миний хувьд хууль зүйн мэдлэг. Ийм өндөр чадвартай гэдгийг бол яг юу гэж ойлгож байна вэ гэхээр за энэ Цэлмэнгийн тухайд болохоор эрх зүйч мэргэжлийг эзэмшээд хууль зүйн ухааны магистр, докторын зэргийг бол хамгаалсан байна. Тэгэхээр мөн ажлын гараагаа бол мөрдөн байцаагчаас эхлээд багшаар одоо ажиллаж байна. Багш гэдэг хүн бол өөрийн мэдлэг чадвараа байнга дээшлүүлж байхын зэрэгцээ энэ хүн бол бас сургалт судалгааг бол байнга хийж байна. Аа тэгээд өөрийн мэдлэг чадвараа бусадтай хуваалцаж, одоо энэ хийсэн онолын түвшинд хийгдсэн энэ практик ажил энийгээ цаашид бүр туршиж аа эрх, эрүүдэн шүүхийн энэ эрхэлсэн гишүүнээр ажиллахад бол би бүрэн боломжтой гэж бол энэ хүнийг бол тодорхойлж бас хэлэхээр байна аа. За ажлын хэсгийн гишүүн хууль зүй, дотоод хэргийн яамны төрийн захиргаа удирдлагын газрын дарга хадбаатар. Ганцад гишүүний асуултад хариулна. Ажлын хэсгийн дөрөвдүгээр микрофон за та бүхэнд энэ өдрийн мэндийг хүргэе. Бямацогт гишүүний асуултад хариулъя. За эрүүдэн шүүх эсрэг, эрүүдэн шүүхийн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх гишүүнд нэр дэвшсэн цэлмэгийн хувьд за хууль зүйн мэдлэг, ур чадварын талаар болбол энүүний хэрэглэх гэж байгаа, хэрэгжүүлэх гэж байгаа ажил үүрэгтэй нь холбогдож тайлбарлах ёстой байх гэж бодож байна. За урьдчилан сэргийлэх ажил болон сургалтын байгууллага хоёр ерөнхийдөө нэг энэ хүний хийж хэрэгжүүлсэн ажил бол энэ ажлыг хийж чадна гэж миний хувьд бол үзэж байгаа. За өөрийнх нь

мэдлэг ур чадвар, тэр хүмүүстэй хийсэн ярилцлага зэргээс нь хараад үзэх юм болбол энэ ажлыг хийж чадна гэж мэдлэгийн ур чадвартай гэж үзсэн байгаа.

Ц.Мөнхцэцэг: За ажлын хэсгийн гишүүн монголын өмгөөлөгчдийн холбооны дэд ерөнхийлөгч Баасанбат дөрөв дээр микрофон.

М.Баасанбат: За та бүхэндээ энэ өдрийн мэндийг хүргэе ээ. Тэгэхээр ажлын хэсгийн зүгээс хоёр мянга, хорин оны дөрвөн сарын арван тавны өдрийн ноль хоёр дугаар, одоо хууль зүйн байнгын хорооны тогтоолоор баталсан журмыг бол баримталж ажилласан байгаа. Мэдээж энэ бид нарын ажлын хэсгийн баримтлах энэ журмын аа хоёрын нэгийн хоёр дээр хүний эрхийг хамгаалах чиглэлээр ажилласан туршлагатай гэдэг. Энэ одоо асуудал байгаа. За энэ тал дээр мэдээж сая илтгэгч гишүүн маань бол өөрийнхөө одоо судалсан нэр дэвшигчийг судлаад ажлын хэсэг дээр бүрэн танилцуулсан. За мэдээж энэ өнөөдрийн Цэлмэн гишүүний хувьд аа нэр дэвшигчийн хувьд болохоор аа мөрдөх чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг хэрэг. Хүрэл мөрдөн байцаалтын одоо үйл ажиллагаа, ажлын гараагаа эхлээд за мөн дотоод хэргийн их сургуульд энэ чиглэлээрээ одоо багшилдаг хүний хувьд нөгөө нэг талаас нь харах юм бол энэ эрүүгийн нэг ийм мөрдөх чиг үүрэгтэй байгууллагад ажиллаж байсан туршлага байна, нөгөө талдаа энэ чинь хүний эрхийг хамгаалахдаа, ингээд эсрэг талдаа байр суурьтай юм биш үү гэж харагдахаар боловч шиг. Энэ нь мөрдөх чиг үүргийн цаад талд нь бас одоо хүний эрхийг хамгаалахтай холбоотой хохирогчийн эрх ашиг бас давхар явагдаж байдаг. Тэгэхээр энэ ажлын онцлог нь бол бас нөгөө талдаа хохирогчийн эрх ашгийг хамгаалж байсан ийм ажлын туршлага байна гэж харсан нөгөө талаар энэ илтгэгч гишүүний танилцуулж байсан юмнаас би санаж байгаагаар бол тухайн ажиллаж байх хугацаандаа ямар нэгэн прокурорын сануулах шаардлага авч байгаагүй гэдэг. Ийм бас ажлын үзүүлэлтийг дурдаж байсныг санаж байна. Тэгээд энэ хүний хувьд бол бас нэг нэр дэвшигчийн хувьд энэ журамд заасан шаардлага, шалгуурыг хангасан байна гэдэг ийм байдлаар бас дүгнэлтийг өгсөн байгаа. За баярлалаа.

Ц.Мөнхцэцэг: Ажлын хэсгийн гишүүн муисийн хууль зүйн сургуулийн профессор, хууль зүйн доктор Мөнхсайхан.

О.Мөнхсайхан: Бямбацогт гишүүний асуултад хариулна. За баярлалаа. Тэгэхээр ажлын хэсэг бол юун дээр тулгуурлаж энэ сонгон шалгаруулалт хийсэн бэ гэхээр нэгдүгээрт бол нөгөө нэр дэвшигчийн ирүүлсэн анкет хавсралтууд байж байгаа. Тэдгээрийг бол бас одоо уншиж судалж харсан, за хоёрдугаарт сонсгол бол бас хийсэн. Яг ажлын хэсгийнхээ хүрээнд. Тэгэхээр тэн дээр хариулж байгаа байдал тайлбарыг бол одоо тухайн үедээ харсан. Дараа нь бичлэгийг нь нөхөж харсан. За гуравдугаарт илтгэгч гишүүн бол түрүүн Хишигсайхан гишүүн танилцууллаа нэлээн судалсан. Яг энэ хүнийг мэддэг, өмнө нь ажиллаж байсан арван зургаан хүнтэй бол ярилцлага хийж тэрнийхээ дэлгэрэнгүй танилцуулгыг бол ажлын хэсэг дээр хийж ярьсан. Аа та бүхэнд тараасан дээр бол нэлээн яг гол хэсгийг нь ингээд товчлоод орсон байж байгаа. За тэгээд ажлын хэсэг саяын эх сурвалжууд дээр тулгуурлаад нэлээн сайн зөвлөлдөж байгаад дараа нь бол нууцаар санал хураалт хурааж,

тэгээд есөн гишүүний зургаа нь бол дэмжсэн санал өгсөн буюу дийлэнх олонхын саналаар энэ нэр дэвшигч гарч ирсэн. За миний хувьд одоо юун дээр үндэслэж харж байгаа вэ гэхээр нэгдүгээрт бол энэ хүн дөрвөн жилийн мөрдөн байцаагчийн туршлага байна. Аа сүүлийн арван жил бол дотоод хэргийн их сургуульд багшилсан. Ингэхдээ бол эрүүгийн процессын эрх зүй, эрүүгийн процесст, хүний эрх гэсэн ийм хичээлүүд зааж байсан юм байна лээ. Тэгээд эрүүгийн процесс гэдэг бол өөрөө яг хүний эрхийн эрх зүй байдаг. Тэгэхээр энийг бас энэ талаас нь судалж арваад жил энэ хичээлийг заасан гэдэг нь бол бас одоо хүний эрхийг хамгаалах хөхүүлэн дэмжих, энэ хандлагыг нь тодорхой хэмжээнд илэрхийлэх юм болов уу гэж ойлгож байгаа. За хоёрдугаарт эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд гэрч, хохирогчийг хамгаалах хууль, гэр бүлийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль зэрэг яг хүний эрхтэй холбоотой хуулиуд дээр бол бас тухайлан саналаа өгч байсан байгаа юм. За тэгээд арван зургаан хүнтэй хийсэн ярилцлага дээр бол нийтлэг байдлаар илтгэгч гишүүний бичгээр бол амаар танилцуулснаар, за мөн тэр сонсголын асуултад хариулж байгаа байдлаас харахад бол хүний эрхийн мэдрэмжтэй гэж дүгнэхээр харагдсан. За энэ дотроо бол тэр сонсогчийн шүүх хурал гэдэг бас нэлээн сайн туршлага юм болов уу гэж харсан. Яагаад гэхээр манай муис ч гэсэн бусад хуулийн сургуулиуд ч гэсэн энэ жишгээр нэлээн нөгөө тэр хэдийгээр сахилгын ёс зүйн зөрчил гаргасан тэр асуудлыг хэлж, сахилгын арга хэмжээ авах асуудал ч гэсэн энэ маань өөрөө шударгаар шүүлгэх тэр эрхийг хангаж байх ёстой. Тэгэхээр энэ дээр бол бас тэр солонгосын сайн туршлагыг нэвтрүүлсэн нь өөрөө бусад сургуулиуд жишиг болох, энэ өөрөө шударгаар шүүмжлэх эрхийг магадгүй нэлээн их сургуулийн хүрээнд ч гэсэн хэрэгжүүлсэн ийм нэг хэлбэр юм уу гэж бол харж байгаа. За тэгээд ер нь бол бас бусад ингээд хийж байсан ажил тухайлах юм бол эмнэсти интернэйшнл гээд хүний эрхийн чиглэлээр ажилладаг байгууллагатай хамтарч намайг сонсооч би хүний эрхийн төлөө дуугарч байна сэдэвт ийм илтгэлийн уралдаанд бол оюутнуудаа бэлдэж оролцуулах тэ өөрөө оролцох иймэрхүү байдлаар бас зөвхөн нөгөө салбар эрх зүйн хичээлээ заах биш давхар хүний эрхийн үйл ажиллагаанд оролцож байсан нь бол энэ чиглэлийн одоо ажлыг эрхлэх боломжтой гэж үзсэн. Одоо нэг үндэслэл байгаа. Тэгээд бичгээр бас тайлан гарсан учраас эрхэм гишүүд маань харж уншсан. Дээрээс нь олон нийт болбол бас энийг харах боломжтой. Яагаад гэхээр ажлын хэсэг бол худалдангуутаа тэр долоо хоногтоо яг нэр дэвшигчийг ямар үндэслэлээр, юун дээр тулгуурлаж сонгон шалгаруулсан бэ гэдэг тайлангаа бичгээр гаргаад парламент цэг. Мн дээр ингээд тавьчихсан байж байгаа учраас энэ сонсголыг харж байгаа хүмүүс бас бүрэн үзэх ийм боломжтой.

Ц.Мөнхцэцэг: Баярлалаа за ажлын хэсгийн гишүүн, улсын их хурал дахь монгол ардын намын бүлгийн ажлын албаны ахлах зөвлөх Жамбал. Бямбацогт гишүүний асуултад хариулна. Ажлын хэсгийн дөрөвдүгээр микрофон за баярлалаа.

Б.Жамбал: Бямбацогт гишүүний асуултад хариулъя аа. За Цэлмэнгийн тухайд бол бол ерөнхийдөө хувь хүнийх нь байдлаас дүгнэж эрэх юм бол ерөнхийдөө анх ажлын гараагаа эхлэхээсээ авхуулаад хүний эрхийн чиглэлээр ажиллаж эхэлсэн байдаг. Энэ нь болохоороо зэрэг хүний эрх, аюулгүй байдал гэсэн төрийн бус байгууллагад анх ажилд орж хүний эрхийн сургалтын менежерээр ингэж ажилд

орсон байдаг. За цаашлаад дөрвөн жилийн хугацаанд эрүүгийн байцаан шийтгэх буюу эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлээд байх. Энэ ажиллагааны эрх зүйн чиглэлээр багшлах энэ ажлын эрдэм шинжилгээний ажлыг хийсэн байдаг. За энэ дээрээс ерөнхийдөө хамгийн гол дүгнэлт авах асуудал нь юу байсан бэ гэхээр зэрэг нэгдүгээрт илтгэгч гишүүн буюу Хишигсайханы гаргасан дүгнэлт, санал дүгнэлтүүд байж байгаа хоёрдугаарт гэх юм бол тухайн нэр дэвшигчийн маань ерөнхийдөө бас өөрийнх нь хувь хүнийх нь чадвар чадамж, хичээл зүтгэлийн асуудал. Энэ дээрээс харагддаг аа юу харагдах вэ гэхээр зэрэг энэ чинь сонгон шалгаруулалтын явцад байх хугацаандаа бас эрдмийн ажлаа хийж гүйцэтгэхэд эрдмийн зэрэг болгоо хамгаалсан байдаг нэгдүгээрт тэгэхээр энэ хүний эрхийн чиглэлээр явж байгаа энэ сургалт судалгаа илтгэл, уралдаан, аливаа тэмцээн юманд өөрсдийнхөө оюутан боловсон хүчнүүдийг нь бэлддэг тэр талаараа бас оюутан бас хүчингүүдээ бас сургалтын программ юмандаа бас оруулж зааж хэлдэг, ярьдаг, зөвлөдөг. Энэ байдал юмнууд нь нээлттэй. Сонсголын хугацаанд л ерөнхийдөө бол илэрхий тодорхой бас хариулж тодорхой одоо илтгэгч гишүүний өгсөн тэр санал дүгнэлт, төсөл илэрхий харагдаж байдаг юм аа. За тэгэхээр ерөнхийдөө Цэлмэгийн тухай бол хүний эрхийн чиглэлийн энэ байгууллагыг цаашид ажиллаад явах энэ ажил үйлсийг бол хийгээд явах бүрэн чадвар, чадамжтай гэж хувь гишүүний хувьд ийм дүгнэлт гаргасан байна.

Ц.Мөнхцэцэг: Баярлалаа за. Сонгон шалгаруулах ажлын хэсгийн ахлагч, хууль зүйн байнгын хорооны ахлах зөвлөх үнэнбат. Бямбацогт гишүүний асуултад хариулна. Ажлын хэсгийн микрофон

М.Үнэнбат: за Бямбацогт гишүүний асуултад хариулъя. Би түрүүн танилцуулгадаа дурдсан. Нэр дэвшигчээ тодруулах хүртэл бол нэлээдгүй их ажиллагаа хийгддэг. Тэгээд тэрний нэг нь бол илтгэгч гишүүний түрүүнд танилцуулга байдаг. Хууль зүйн байнгын хорооны хоёр мянга, хорин оны дөрөвдүгээр тогтоолоор баталсан сонгон шалгаруулалтын журам байгаа. Журмын хоёрын гурав дээр хууль зүйн өндөр мэргэшилтэй гэж юуг ойлгох вэ гэдэг талаар бол байгаа. Тэгээд за ажлын хэсгийн гишүүд бол бас нэлээд хариуцсан. Би энийг дахиад тодотгоод хэлье. Хууль зүйн өндөр мэргэжилтэй гэдэгт хууль зүйн дээд боловсролтой гэж байгаа. Энийг бол диплом болон бусад баримт баримт бичгээр нь бол харчихдаг, эрх зүйч мэргэжлээрээ арваас доошгүй жил ажилласан байхыг шаардаж байгаа. Энийг бол нийгмийн даатгал болон бусад холбогдох баримт бичгүүд дээр бол ажлын хэсгийнхэн тогтоосон хууль зүйн өндөр мэдлэг чадвартай гэдгээ мэргэжлийн үйл ажиллагаа нотлон харуулсан гэдэг дээр бол энэ дээр илтгэх гишүүн бол нэлээдгүй хариуцлагатай хандаж, яг энэ асуудлаар бол гаргаж ирж тавьдаг ажлын хэсгийн хурал дээр бол олон талаас нь ярьсан учраас энийг бол ажлын хэсгийн хурлаар бол хардаг хоёрын гурвын дөрөвд нь хараат бус, өндөр ёс зүйтэй гэдгийг ажил мэргэжлийн үйл ажиллагааг нотлон харуулсан гэдэг. Энэ бас илтгэгч гишүүний тайлангаар бас гарч ирдэг зүйл л тэгээд түрүүн бас илтгэгч байна. Нэлээд энэ талаар бол тодорхой ярьсан, мөн аа ажлын хэсэг дээр бол бид бүхэн бүр цуглуулсан нотлох баримт баримт бичгийн хүрээнд энэ асуудлыг нэлээд нухацтай ярьсан, сахилгын шийтгэлээр ажлаас халагдаж байгаагүй гэсэн ийм зохицуулалт байдаг. Энийг бас тодруулсан, энэ асуудал гараагүй, ял шийтгэл ч

байгаагүй гэсэн ийм асуудал байдаг. Энийг бас лавлагааны хүрээнд авч үзсэн. Тэгээд мөн сүүлийн таван жил улс төрийн албан тушаал болон улс төрийн үед намын удирдах албан тушаал эрхэлж байгаа гэсэн. Ийм шалгуурын хүрээнд бол ажлын хэсгүүд бол ажлын хэсгийн гишүүд тодорхой чиг үүрэгтэйгээр ажиллаж байна. Энэ зүйлүүдийг бол тодорхой гаргаж ирсэн, эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүн нь бол хууль зүйн эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэ ажиллагаа, хүний эрхийг хангах, хамгаалах чиглэлээр ажилласан туршлагатай байх гэсэн хуулийн зохицуулалттай. Энэ зохицуулалтыг хангаж байна уу үгүй юу гэдэг дээр бол ажлын хэсгийн гишүүд бол нэг бүрчлэн ярьж байгаад тэгээд ажлын хэсгийн олонхын санал авсан Цэлмэннийг бол одоо энэ эрүү шүүлтээс суралчлан сэргийлэх асуудлаар эхэлсэн гишүүний ажилд аа ажил үүргийг гүйцэтгэж болно болгох боломжтой юм гэсэн ийм саналыг бол хууль зүйн байнгын хороонд оруулж танилцуулсан байгаа. За баярлалаа.

Ц.Мөнхцэцэг: За баярлалаа. Бямбацогт гишүүний асуулт дууссан уу. За улсын их хурлын гишүүн Сандаг-Очир нэр дэвшигчээс асуулт асууна.

Ц.Сандаг-Очир: за манай ажлын хэсгийн гишүүд сайн сайн, сайн л гээд сайн хүнийг л оруулж ирж байгаа юм байна гэж ойлголоо. Энд сайн сайн гээд магтах нэг хэрэг, эцсийн ажлын үр дүн бас чухал . Өнөөдөр бид нар монгол улсад эрүүдэн шүүлт байдаг юм байна гэдгийг энэ Содномдаржаа, Чимгээ нарын хэргээс нууцаас гаргасантай холбоотойгоор олон нийтэд тавигдсан тэр бичлэгээс харсан шүү дээ. Тийм учраас нэр дэвшигч маань ер нь та бас багшаар олон жил ажилласан юм байна. Өөр ийм одоо кэйс байдгийг мэдэх үү? Монголд ер нь эрүүдэн шүүлтийн асуудал өөр. Одоо энэ Содномдаржаа Чимгээ нарын асуудлаас өөр өөр байсан. Сүүлийн одоо гучин жилийн хугацаанд гэдэг юм уу, хоёрт ажлын хэсэг нэр дэвшигч маань наян нэгэн оны залуу энэ хүний эрхлэх асуудал. Монгол улсын хүний эрхийн зөрчил, тэр дундаа одоо эрүүдэн шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх ийм асар том чухал асуудлыг хариуцах хүн наян нэгэн онд төрсөн ийм одоо хоёр мянга, найман оноос ажлын гараа эхэлсэн, арван дөрвөн жилийн ажлын одоо түүхтэй ийм хүн нэг талаас онолын мэдлэгтэй мэргэжил боловсролыг хангаж байгаа боловч ажил амьдралын туршлагын хувьд энэ хүнийг юу гэж харсан бэ, үнэхээр энэ эрхлэх асуудлыг бүрэн дүүрэн аваад явчих ажил амьдралын туршлагатай талаас нь харж үзсэн үү гэдгийг хоёрт асууя. Гуравт нэр дэвшигч энэ гүтгэлэг доромжлол гэдэг энэ асуудал энэ эрүүдэн шүүлтийн нэг хэлбэр мөн үү? Өнөөдөр манай нийгэмд одоо үндсэндээ л аливаа асуудлыг хүн бүр, хууль шүүхийн өмнө, шүүхээс л одоо гэм буруутайг тогтооно гэж байгаа боловч мөрдөн байцаалтын шатанд гэдэг юм уу сэжиглэгч эр гэдэг юм уу яллагдагчаар ингээд татагдаад явж байхад л үндсэндээ яллагчид байгаа шүү дээ. Тэр хүний нэр төр, ажил албан тушаал, албаны нэр хүнд байхгүй, гэм бурууг нь тогтоогоогүй байхад нийгмээр. Сайтуудаар сүлжээгээр ингээд та ер нь энэ гүтгэлэг энэ доромжлол гэдэг энэ асуудлыг эрүүгийн хэргийн асуудал гэж үздэг үү? Зөрчлийн асуудал байх нь зохимжтой юу? Иргэний одоо хуульдаа байх нь зохимжтой юу гэж үздэг вэ? Багшаар ажиллаж байсан хүний хувьд за мөрдөн байцаагчаар дөрвөн жил ажиллаж байсан хүний хувьд цаашдаа ер нь бас энэ асуудлыг энэ гишүүнээр томилогдвол. Энэ асуудал дээр ер нь бас хамгийн их одоо анхаарал татаж байгаа нийгэмд анхаарал татаж

байгаа асуудал энэ шүү дээ. Тэгээд зарим нэг гишүүд хууль бариад өргөн бариад энийг хасуулна нэмүүлнэ гээд л. Ингээд л янз бүрийн маргаантай асуудлууд яваад байна. Энэ дээр та ер нь ямар байр суурьтай байдаг вэ гэдгийг нэр дэвшигчээс асууя аа. За баярлалаа

Ц.Мөнхцэцэг: За нэр дэвшигч Цэлмэн хоёрдугаар микрофон.

Я.Цэлмэн: За баярлалаа. За өнөөдөр монгол улсад эрүүдэн шүүсэн ийм кейсүүд байна уу? Ойрын гучин жил гэж байгаа ганцхан одоо бид нар нийт олноороо одоо мэдсэн энэ Содномдаржаа Чимгээ нартай холбоотой. Энэ кэйсээс гадна олон кэйс байдаг. Сүүлийн жишээнүүд үзэх юм бол шүүх шүүхийн одоо энэ мэдээллийн санд бас иргэд нээлттэй бүртгүүлж ороод үзэх боломжтой. Цагдаагийн байгууллагын ажилтан, албан хаагч, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын албан ажилтан албан хаагч нараас бусдыг эрүүдэн шүүсэн, энэ кэйсүүд шүүхээр шийдвэрлэгдсэн байгаа. За дээрээс нь гадна маш олон одоо гомдол мэдээллүүд хүний эрхийн комисст ирдэг. За үүний бас дийлэнх хувь нь энэ эрүү шүүлттэй холбоотой гомдол эхэлж ирээд тэгээд энэ процесс ажиллагааны хүрээнд шалгагдаад, тэгээд шүүхээр шийдвэрлэгдэж байгаа нь бас их цөөхөн байгаа нь анхаарал татах асуудал гэж үздэг. За гүтгэлэг доромжлолын энэ эрүүдэн шүүлт мөн үү гэж гүтгэлэг доромжлол өөрөө хүний сэтгэл санааны хохирлыг учруулж байдаг. Тэгээд энэ нэгдсэн үндэстний байгууллага эрүүл эртээс урьдчилан сэргийлэх буюу эрүү шүүлтийн эсрэг энэ конвенцод зааснаар бол хүний яг хүнээс тайлбар мэдүүлэг авахаар төрийн байгууллагын зүгээс энэ сэтгэл санаанд нь буюу бие махбодод нь шаналгаад зовуурь үүсэх энэ асуудал өөрөө эрүүдэн шүүлт гээд ингээд заачихсан. Тэгэхээр энэ гүтгэлэг доромжлолыг өнөөдөр ер нь бол хоёулаа өөр асуудал, яг нарийн тайлбарлавал гүтгэлэг доромжил, эрүүгийн хуулийн болон иргэний эсгүй бол зөрчил үү гэдэг. Энийг бол яг аль чиглэлээр нь одоо хүнийг юунд холбогдуулж гүтгэж доромжилж байгаагаас асууж бас нарийн одоо онолын түвшинд авч үздэг л дээ. Аа гэхдээ эрүүдэн шүүлттэй холбоотой буюу энэ эрүүгийн процесс ажиллагаатай холбоотой, ялангуяа таны асуугаад байгаа дээр би бол тэгж ойлгож байна. Энэ гэмт хэрэгтэй холбогдуулан шүүхийн шийдвэр гараагүй байхад хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр дамжуулж хүнийг одоо гэмт хэрэгт үйлдсэн байна, за ингээд ийм ийм хохирол учруулсан байна, ингэсэн байна гэж одоо мэдээлж байгаа нь өөрөө энэ сэтгэл санаанд нь зовуурь үүсгэж байгаа асуудал мөн үү? Гэж энэ мөн шүү дээ. Тэгэхээр бид нар ч гэсэн энэ дээр бол тодорхой бас яг ямар мэдээлэл өгөх ёстой вэ гэдэг эрүүгийн процессын хуульдаа бол прокурорын тодорхой мэдээлэл их зөвшөөрүүлсэн хэмжээнд энэ хэргийн талаар мэдээлэл өгнө гээд ингээд заачихсан байж байдаг. Ер нь бол хэрэгт шалгагдаж байгаа хүн ганцхан өөрөө ингээд яг шударга шүүхээр шүүлгэх хэрэгтэй боловч одоо энэ хүнтэй холбоотой гэр бүл, найз нөхөд, ажлын газрын хамт олон, бусад хүмүүсийн сэтгэл санааны хохирлууд байгаад ах үүсчихдэг байхгүй юу. Тэгээд энийг эргээгээд нөгөө нөхөн төлөлтгүй асуудал бол байхгүй, энэ зохицуулалтыг сул байна. Бид нар өнөөдөр ид биед учирсан гэмтэл эрүүл мэндтэй холбоотой энэ эрүү шүүлтийн асуудлын хохирлыг төлүүлэх талаар засгийн газрын тусгай сангийн хууль дээр бол байгаа боловч сэтгэл санааны хохирлын одоо энэ тогтоох, түүнийг хэрхэн нөхөн төлүүлэх асуудал бол бас нарийн тодорхой энэ хуульд хуулийн зохицуулалтгүй

байгаад байна. За энэ дээр бол бас цаашдаа хэрвээ томилогдвол анхаарч ажиллана гэдгээ бол маш одоо тодорхой анхаарч ажиллана. За ялангуяа энэ олон улсад нэг ийм зарчим байдгийг бол манай хууль сахиулагч нар одоо мэдэж байгаа. Тэгэхдээ энэ боломжийг ашиглаад дахиад бол одоо хэлэхэд бол энэ олон улсад мирандагийн анхааруулга гэдэг ийм зүйл байгаа юм. Дэлхий нийтээрээ мэддэг, энэ бол хүнийг эрүүдэн шүүлтийн энэ процесс ажиллагааны журмыг зөрчиж хүнийг эрүү шүүлтийн хэлбэртэй байдлаар хүнд эрхийг нь эдлүүлээгүй, эдлэх ёстой эрхийг нь эдлүүлээгүй эрүү шүүлтээс ангид байх эрхийг нь эдлүүлээгүй гээр энэ аа хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа явагдсаны улмаас тухайн этгээд хэдийгээр өөрийн гэм буруутай буюу гэмт хэрэг үйлдсэнээ тайлбарлан бичиж шүүхээр орж байсан боловч аа хууль хяналтын буюу тэр мөрдөх байгууллагын ажилтны тэр одоо хууль зөрчсөн ажиллагааны бас нотлох баримт нь шүүх дээр хүчингүй болсон. Тэгээд энэ хүний эерэг одоо шүүхээс тухайн үедээ хэрэгсэхгүй ч ингэж цагаа гарч байсан тохиолдол байдаг. За энэ бол том анхааруулга. Энэ хоёр талтай ийм ойлголт байгаа юм. Нэгдүгээрт тухайн хүнийг эрүүдэн шүүж байгаа нь өөрөө тухайн хүний эрүү шүүлтээс ангид байх эрхийг зөрчиж байгаа, хоёрдугаарт тухайн гэмт хэрэгт шалгагдаж байгаа хүн шударга шүүхээр шийтгэх за энэ шүүлгэх за ингээд процессын энэ цэвэр процесс ажиллагаагаар буюу энэ хууль эрх зүйн нь шалгагдах энэ боломж тэр эрхийг нь зөрчихөөд, тэгээд нөгөө албан ёсны нотлох баримтыг нотлох баримт биш болгож, шүүхээс хэргийг рексон шийдвэрлэхийн үндэслэл болчхоод байна. За энэ нь нөгөө талаар бас нэг хохиролтой. Энэ нь юу вэ гэхээр үнэхээр эрүүгийн хуульд заасан гэмт хэрэг үйлдсэн тэр хүн гэмт хэрэг үйлдээд энэ процесс ажиллагааныхаа журмаар хуулийн дагуу шалгагдаад шийдвэрлэгдсэн бол түүний нөгөө талд хохирсон хувь хүн, иргэн одоо хуулийн этгээдийн хохирол барагдах ёстой. Гэтэл энэ асуудал ингэж дунд нь бас цалгардах асуудал байна уу гэж ингэж хардаг. Тэгэхээр энэ дээр бид нар маш чухал, ялангуяа хууль сахиулах байгууллагынхан маань энэ нотлох ажиллагаан дээр бол маш туйлын одоо анхааралтай ажиллах шаардлагатай байгаа. За энийг бол хэрвээ гишүүн бол ялангуяа энэ хэрхэн мөрдөх, ялангуяа энэ эрүү шүүлтээс тулгасан энэ хэргүүдийг хэрхэн харж үзэх талаар.

Ц.Мөнхцэцэг: Сандаг-Очир гишүүнд нэмэлт асуулт тодруулга байгаа юу? За ажлын хэсгийн гишүүн, за ажлын хэсгийн ахлагч Үнэнбат.

М.Үнэнбат: Цэлмэн 1981 нэгэн онд төрсөн, одоо дөчин нэгэн настай, тэгээд арван дөрвөн жил яг энэ хэрэг хянан, хууль зүйн салбарт ажилласан туршлагыг нь бол харгалзсан. Хоёрдугаарт хүний эрхийн үндэсний комиссын тухай хуулийг батлаад монгол улс анх удаагаа энэ эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцоог бий болгох гэж байна. Тэгээд энэ ажлыг авсан хүн яг ажил албандаа яаж хандах, цаашдаа бусад хууль хяналтын байгууллагуудтай яаж холбогдох, яаж харилцах гэдгээс шалтгаалаад энэ тогтолцоо яг энэ нэг, нэг ёсондоо хамгийн энэ эхний энэ хүнээс шалтгаална яг энэ ажил албаны туршлага харгалзсан уу гэдэг асуултад яг хариулахад бол гурван нэр дэвшигч орж ирсэн гурван нэр дэвшигч маань бол тал талын тийм хүмүүс байсан, зарим нь бүр хорь гучин жил яг энэ хууль зүйн салбарт ажиллаж байсан хүн байсан. Тэгээд ажлын хэсгийн шийдвэр бол гаргахдаа олон талаас нь ярьсан, тэгээд энэ нь нөгөө талдаа нөгөө хэтэрхий

удаан ажилласан хүмүүс маань бас нэг ийм байдаг шүү дээ гэдэг. Ийм нэг асуудалд орчих уу гэдэг болгоомжлол ажлын хэсэг дээр бол байсан. Энийг бол тодруулаад хэлье. Тэгээд ажлын хэсгийн гишүүд ярилцаж байгаад ер нь бол энэ яг шинээр үүсэж байгаа энэ тогтолцоог аваад явчих боломжтой юм аа гэж үзээд л Цэлмэгийн нэрийг бол оруулж ирсэн. Арван дөрвөн жил гэдэг бол бас нэг бас бага хугацаа бол биш байх гэж ажлын хэсэг дээр бас ярилцсан. Ийм ийм олон талын шаардлага гарч байж л Цэлмэнгийн нэрийг бол ажлын хэсэг хууль зүйн байнгын хороонд санал болгосон гэдгийг хэлье ээ.

Ц.Мөнхцэцэг: За ажлын хэсгийн гишүүдээс Сандаг-Очир гишүүний асуултад нэмэлт хариулт өгөх гишүүн байгаа юу? За байхгүй бол за илтгэгч гишүүн хишигсайхан ажлын хэсгийн дөрөвдүгээр микрофон за

Б.Хишигсайхан: Сандаг-очир гишүүний асуултад хариулъя. Нэр дэвшигчийн хувь тухайд бол арван дөрвөн жилийн ажил мэргэжлийн туршлагатай аа тэгээд нөгөө талдаа бид нар бас яг энэ ажил очиж байгаа албан тушаалынх нь онцлогыг бас харгалзаж үзсэн байгаа. Энэ нь бол юу вэ гэхээр ерөнхийдөө хорин дөрвөн цагийн туршид одоо хяналт шалгалтыг хийх ёстой, бас тэгэхээр энэ юу гэдэг юм, байнгын хяналт шалгалт, шинжилгээ үзлэгийг тэр одоо юу гэдэг юм, их хүн саатуулагдаж байгаа бүх газарт очиж хийхэд бол энэ хүний бас яг энэ залуу насны эрч хүч бол бас магадгүй нөгөө нэг маш их юу гэдэг юм хувь нэмэр оруулна гэж харсан аа нөгөө талдаа хуулийн нас бол шаардлага хангачихсан, тэгээд хуульд заасан ч нөгөө насны босгыг бол давчихсан тэгээд дээрээс нь энэ чиглэлийн бас нөгөө нэг практик ажлын болон эрдмийн одоо ажлын туршлагатай гэдэг энэ бүх зүйл нь бол очиж байгаа албан тушаалд нь бол хангалттай боломжтой гэж үзсэн байгаа. Баярлалаа.

Ц.Мөнхцэцэг: за баярлалаа. За одоо улсын их хурлын гишүүн Цогтбаатар нэр дэвшигчээс асуулт асууна.

Д.Цогтбаатар: За баярлалаа Цэлмэн багш аа. Энэ асуултад нэг тодотголоо хийхгүй бол нөгөө ташаа ойлгож болзошгүй зүйл явчихлаа шүү. Сошиалаар хийж байгаа дайралт, эрүү шүүлт байж болох уу гэдэг асуултад байж болох ч юм шиг. Тийм юу? Орчихлоо. Гэхдээ таны үгэнд цаад агуулгаараа тэр шалгуур үзүүлэлтийг нь та дурдаж байна лээ. Тэгэхлээр энэ чинь хамгийн гол нь төрийн зүгээс хийж байгаа үйлдэлд л хамаатай. Түүнээс хэвлэл мэдээлэл бусдад хамаагүй шүү дээ. Төрийн зүгээс хоёр хэлбэрт нэг нь мэдээлэл авах зорилгоор, эс үгүй бол олон түмэнд айдас түгээх, шийтгэлийн маягаар төрийн зүгээс хийх үйлдэлд, тэр нь тэгээд сэтгэл санааны зөвхөн бие махбодын биш сэтгэл санааны дарамт байх тохиолдолд энийг эрүү шүүлт байж болно гээд. Харин төрийн зүгээс энийгээ сошиалаар хийж байгаа бол энэ эрүү шүүлт байж болно, тийм ээ. Тэгэхлээр энийгээ тодотгож хэлэхгүй бол сая нөгөө мэдэхгүй хүмүүс бол сошиалаар ерөөсөө дайралт хийвэл эрүү шүүлт байж болох ч юм шиг. Тийм юу ороод явчихлаа шүү. За нэг зүйлийг би асуух гэсэн юм. Яг бас л энэнтэй ер нь холбоотой. Ингээд хүн төрөлхтөн өөрөө хөгжлийн дараа дараагийнхаа шат руу ороод явж байна. Технологи шинжлэх ухаан маш их хөгжиж байна.

Тэгэхлээр энийгээ дагаад энэ эрүү шүүлт гэдэг ойлголтод өнөөгийн бидний тооцоогүй шинэ хэлбэрүүд орж ирэх эрсдэл байна уу? Одоо яг сая ингээд л сошиал гэдэг бол нэг хэлбэр нь байж эхэлж байна шүү дээ. Тэгэхлээр энэ аргын эзэн нь хэн бэ гэдэг асуудал. Тийм ээ, аа гол шалгуур хамгийн түрүүнд тогтоох ёстой асуудлуудын нэг болж хувирч байна шүү дээ тэ? Тэгэхлээр ингээд бидний өөр тооцоолоогүй ийм шинэ шинэ хэлбэр ажиглагдаж байна аа. Таны хийсэн судалгаанд энэ дээр өвөрмөц, ийм аа юу, боломж тохиолдлууд харагдаж байна уу? Хэрэв ийм юм харагдаж байгаа бол урьдчилан сэргийлэх үүднээс бид нөгөө болчихсон хойно нь гарчихсан байна. Яагаад гэвэл эрүү шүүлт гэдэг бол хэн нэгэн хэрвээ эрүү шүүлт. Та одоо өртсөн л бол тэр бол хүний эрх, бүр ноцтой зөрчигдсөний тухай асуудал шүү дээ. Тэгэхлээр тэр бол энийг болчихсон хойно нь мэдэж биш болохоос нь урьдчилж мэдэж, таны юун дээр ч гэсэн энэ чинь урьдчилан сэргийлэх гол ажил явж байгаа шүү дээ. Тэгэхлээр энэ өнцгөөсөө энэ нөгөө бидний тооцоогүй шинэ хэлбэрүүд байна уу, үгүй юу гэдэг энэ дээр та сая хийсэн судалгаа байна уу? Өөрийнхөө ажиглалтыг хуваалцаач л гэх гэсэн юм. За баярлалаа.

Ц.Мөнхцэцэг: За нэр дэвшигч Цэлмэн хоёрдугаар микрофон за баярлалаа.

Я.Цэлмэн: Цогтбаатар гишүүний асуултад хариулъя. За таны хэлсэн зөвлөгөөний дагуу, тийм ээ, төрийн байгууллагаас явуулж байгаа олон хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл ашиглаж явуулж байгаа энэ асуудал бол эрүү шүүлтэд нь хамаарна шүү гэдгийг бол тэгж ойлгож байна. Аа энэ шинэ мэдээж нийгэм хөгжиж байгаагийн хэрээр энэ ойлголтууд хөгжиж ирж байгаа. За энийг түүхээс нь эхэлж бас товчхон ярих нь зүйтэй байх гэж бодож байна аа. Тухайлах юм бол 1 онд германы пастер бол анх энэ хүн төрөлхтөнд эрүү шүүлт гэдэг зүйлийн талаар ойлголт төрүүлээд энэ талаар ном бичиж олон нийтэд түгээж байснаас хойш өнөөдрийг хүртэл бид нар бас цөөнгүй жилийг өнгөрөөлөө. Тэгээд анх хүний эрх нэгдсэн үндэсний байгууллага байгуулагдах болсон шалтгаан энэ. Эрүү шүүлтийн асуудал бол өөрөө энэ дэлхийн хоёрдугаар дайнтай холбоотой хүнийг ялгаварлан гадуурхаж олноор нь эрүүдэн шүүж шүүсэн, энэ асуудалтай холбоотой байгаа, тэгээд анх хоригдож байгаа тэр өөрийн хүслээр гарч явах боломжгүй тэр газар хоригдож байгаа хүмүүсийн эрхийг хангах чиглэлээр анх энэ гэрээ конвенцууд заалт ойлголт байсан бол өнөөдөр хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны үед мэдүүлэг авах, тайлбар авах, энэ чиглэлээр ингэж төрөлжин явагдаж байна. За бас энэ зүйлийг тогтолцооных нь хувьд харж үзэх нь бас зүйтэй байдаг гэж би бас яг энэ чиглэлийн хийсэн судалгааныхаа хувьд харж байсан. Жишээлбэл зарим улсад бол аа нэгдсэн үндэстний байгууллагын тэр тусгай илтгэгчийн өгсөн зөвлөгөөнд бол энэ төрийн аа төрийн байгууллагаас явуулж байгаа энэ мөрдөн шалгах ажиллагаа аа шүүхийн ажиллагаа давхар аа бусад байгууллагатай хамтарч энэ системийн чиглэлтэйгээр аа нэг иргэн рүү ингэж явж байсан тохиолдол байна. За энийг бол бид нар тодорхой үндэслэлүүдээр бол ялган салгаж аа бас тогтоох боломжтой гэж би харж байгаа. Өнөөдрийн хууль эрх зүйн боломжийн хүрээнд бас би юу гэж харж байна вэ гэхээр жишээ нь зөвхөн төрийн байгууллагын албан хаагч буюу тухайн хэргийг мөрдөж байгаа мөрдөгч хяналт тавьж байгаа прокурор хоёрын мэдэж байх ёстой тэр мэдээллийг олон нийт хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр зарим сэтгүүлчийн

мэдээлснээр энэ нийтэд ил гарч байгаа нь өөрөө энэ бас системтэйгээр. Одоо энэ ийм ажиллагаа явагдах гэж байна уу гэж хардах үндэслэл болно гэж би хардаг. Тэгэхээр энэ чиглэл рүү бас анхааралтай ажиглаж энэ нөлөөллийн арга хэмжээ бас хэрэгжүүлнэ гэсэн ийм төлөвлөгөөтэй бол байгаа. За баярлалаа.

Ц.Мөнхцэцэг: Цогтбаатар гишүүн нэмэлт асуулт.

Д.Цогтбаатар: За энэ эрхлэх асуудлын хүрээнд бол ганцхан энэ эрүүгийн процесс ажиллагаатай холбоотой. За хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай холбоотой энэ эрүү шүүлтийн асуудал бас загнасан байхгүй байгаа. За дээрээс нь ялангуяа энэ өөрийн хүслээр явж гарах боломжгүй энэ газарт байгаа буюу одоо сэтгэцийн эрүүл мэндийн үндэсний төвд эмчлүүлж байгаа өндөр настны асрамжийн төвд байгаа. За хүүхдийн асрах байгууллагууд гэдэг юм уу нийгмийн халамжийн энэ байгууллагууд байгаа маш олон төрлийн ийм одоо хүмүүст хүрч ажиллах ийм ажил байгаа юм. Тэгэхээр энэ зүгээр Шинэ гэдгийг бол одоо шинэ тутам бол нөлөөлөл бий болно гэдгийг бол нэгдсэн үндэсний байгууллагын энэ зөвлөгөөн дээр байгаа аа бид нар олж тогтоох шаардлагатай. Гэхдээ мэдээж бас энэ шууд хуульд заасан шигээр биш, нөлөөллийн бусад, ялангуяа энэ нөхцөлийн энэ эрүү шүүлтүүд байж болох юм аа гэсэн энэ асуудал бол бас би тэгж хардаг, тэрийг нөхцөлтэй бас маш сайн.

Ц.Мөнхцэцэг: За нэр дэвшигч Цэлмэнээс хоёр асуулт байна. За монгол улс эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрций, хүнлэг бусаар хүний нэр төр доромжлон харьцаж шийтгэхийн эсрэг конвенцод нэгдэн орсон. За мөн конвенц, нэмэлт протокол нэгд орсон ийм улс байгаа. За энэ конвенцийн дагуу эрүүдэн шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх ийм хараат бус институт ажиллах ёстой. За монгол улсад нэгдсэн үндэсний байгууллагын шинжээчид ирж энэ конвенцын мэргэжилд хяналт тавихдаа ийм зөвлөмж өгсөн байгаа. За тэгэхээр улсын мөрдөн ерөнхий прокурорын дэргэдэх мөрдөн байцаах алт хууль татан буугдаад за эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа маань одоо авлигатай тэмцэх газар, за цагдаа гэх мэт хэд хэдэн субъектүүд хамтран хэрэгжүүлж байгаа. За тэгэхээр манай хуульчид за хүний эрхийн судлаачдын дунд ер нь эрүүдэн шүүхийн эсрэг хараат бус институтийг сэргээн байгуулах ёстой, хараат бус мөрдөн байцаах алба юм уу хэлтэс байх ёстой гэж үзэж ийм зөвлөмжүүд өгч байдаг. За энэ тал дээр таны байр суурь ямар байдаг вэ гэдгийг эхлээд асууя.

Я.Цэлмэн: баярлалаа, хуралдаан даргалагчийн асуултад хариулъя за хараат бус институтийн талаар бол манай улсад өгсөн энэ зөвлөмжүүд дотор бол дийлэнхэд нь бас энэ бие даасан мөрдөх алба байх ёстой, түүнийг татан буулгасан нь одоо аа бас энэ хуралд боллоо гэсэн ийм зөвлөмжүүд байдгийг бол олж танилцаж байсан, тухайн үедээ ч танилцаж байсан сүүлчид судалгаагаар танилцаж байсан миний хийж хэрэгжүүлэх ажлыг хуулийн хүрээнд харах юм бол урьдчилан сэргийлэх ажил байгаа. Мөрдөн байцаах алба бол нэг утгаар урьдчилан сэргийлэх боловч, бас яг тодорхой тохиолдол гарсны дараа түүнд мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулж шүүхэд шилжүүлэх ийм чиг үүрэгтэй байгууллага за улсын ерөнхий прокурорын дэргэд байсан за сүүлд хоёр мянга, арван долоон оны долоон сарын нэгнээс хойш

хэрэгжиж байгаа энэ эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулиар хуулийн дараа бол улсын ерөнхий прокурорын энэ хэрэг бүртэн, мөрдөн байцаах ажиллагаанд хяналт тавих аргачилсан заавар батлагдсан. За энэ зааврын хүрээнд бол энэ хуулийн байгууллагуудын энэ эрүү шүүлттэй холбоотой болон энэ эрүүгийн процесс, хууль зөрчсөн энэ гомдол мэдээллийг шалгах, энэ схемийг бол тойрох маягаар ингээд хийчихсэн байгаа. За яах вэ, яг тоон үзүүлэлт харах юм бол ерөнхий прокурорын дэргэдэх мөрдөн байцаах алба байх үеийн, одоо тэр хууль сахиулах байгууллагын ажилтнуудтай холбогдуулж үүсгэж байсан эрүүгийн хэрэг шийдвэрлэж байсан хэргийн тоо өнөөдрийн энэ бусад авлигатай тэмцэх газар, цагдаагийн ерөнхий газрын тусгай субъект, тагнуулын ерөнхий газрын мөрдөх байгууллагуудын хоорондоо бие биеэ шалгаж байгаа энэ хэргийн аа тоо баримттай харьцуулбал бас харьцангуй өөр байдаг. Миний өөрийн байр суурь гэх юм бол ер нь бол дэлхий нийтийг ажиглахад бол энэ хүний эрхийн чиглэлээр, ялангуяа энэ мэргэшсэн байгууллага тусдаа гарах тусмаа үр дүнтэй гэж хардаг. Аа олон улсад бол, ялангуяа энэ европын холбоонд бол европын хүний эрхийн шүүхийг байгуулаад олон жил болж байна. Энэ бүр дагнасан шүүх байгуулсан тэрийг нь маш өндөр маш олон хэргүүдийг шийдвэрлэсэн. Европын холбооны орнуудын гишүүд аа тухайн шүүхэд байж ажилладаг, одоо судалгааг нь харах юм бол маш олон төрлийн хүний эрхтэй холбоотой юлдийг шийдчихсэн байдаг юм байна. За жишээ нь америкийн тэр холбооны улсуудын ч гэдэг юм уу, тэр өөрөө их үр дүнтэй байгаад байгаа юм. Тэр юм бол цаашаа хөгжих тусмаа бол ер нь нарийсах нь зүйтэй л гэж би хардаг. Хэрвээ ийм боломж олдох юм бол, за яг энэ чиглэлээр, тэгэхдээ ер нь бол аль нэг байгууллагын дэргэд байгуулах нь бол өөрөө бас тийм зөв үү гэдэг дээр бас эргэлзээтэй байдаг. Зүгээр бие даасан хараат бус статусыг нь үнэхээр боломжтой бол бий болгоод, тэр мөрдөх албыг нь, байгууллага нь бол зүйтэй байх аа гэсэн ийм саналтай байдаг. За баярлалаа. За тэгэхээр энэ нэгдсэн үндэсний байгууллагын хүний эрхийн тусгай яллагч нар удаа дараагийн зөвлөмжид монгол улсын шүүх эрүүдэн шүүж авсан нотлох баримтыг шүүх хуралдаанд нотлох баримт болгон үндэслэдэг гэдэг ийм шүүмжлэлийг хэлдэг. Өөрөөр хэлбэл сэжигтнийг эрүүдэн шүүж авсан мэдүүлэг, нотлох баримтаар тооцдог нь монгол улсад эрүүдэн шүүх асуудал байсаар байхад одоо хүргэж байгаа гэж. Тэгэхээр энэ тал дээр таны байр суурь юу байдаг вэ? За ер нь бол эрүүдэн шүүсэн эсийг тогтоох энэ үйл ажиллагаа бол асар хэцүү. За шүүхийн энэ одоо мөрдөн байцаах шатандаа энэхүү гомдлууд маань одоо удаа дараагийн одоо судалгаанаас үзэхэд ихэнхдээ хэрэгсэл прокурор тухайн хэрэг хэрэгсэхгүй болсон гэх мэтээр.

Ц.Мөнхцэцэг: За тэгэхээр та хэрвээ хүний эрхийн үндэсний комиссын эрүүдэн шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх хараат бус гишүүн бол за мөрдөн байцаах, прокурорын гэх мэт маш олон хүчний байгууллагуудын ийм асуудал эсэргүүцэлтэй нүүр тулна. За энд одоо ингэж ажиллах сэтгэл зүрх болон одоо чин зориг хэр одоо байгаа вэ? За ер нь одоо эрүүдэн шүүх энэ үйл явцыг монгол улсын шүүхийн практикаас алга болоход хүний эрхийн үндэсний комисс юу хийж чадах вэ? За баярлалаа.

Я.Цэлмэн: Хуралдаан даргалагчийн асуултад хариулья шүүхээс нотлох баримтын хэмжээнд эрүүдэн шүүсэн, нотлох баримтыг тооцож байсан гэсэн

асуудалд бол хоёр мянга арван таван оны шинэчилсэн эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулгаар бол мөн эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд заасан эрүүгийн хэрэг шийдэх тухай хуулийн энэ арван зургаагийн арван хоёр нэгийн есдүгээр зүйл, эрүү шүүлт, хүнлэг бус харилцааны ангид ах зарчимд бол тусгайлан зааж өгсөн байгаа. Энэ дээр бол эрүү шүүлтээр, эрүү шүүлт тулгаж олж авсан тэр нотлох баримтыг шүүхэд нотлох баримтаар бол ашиглахгүй гээд тодорхой заасан. Түүн дээр үндэслэж түүнийг үл баримтаар тооцож шүүх шийдвэр гаргахгүй. Аа харин энэ нотлох баримт нь өөрөө эргээд эрүү шүүлт тулгах, гэмт хэргийг шалгах үед нотлох баримтаар ашиглаж болно гээд ингэж заасан байгаа. За энэ хуулийн байгууллагуудын энэ нийтлэг, хуулийн энэ тогтолцоотой мэдээж эрүү шүүлт тулгахгүй байх талаар энэ нөлөөллийн арга хэмжээ авч ажиллах нь ажиллана гэдгээ бол ойлгож байгаа. За сайн туршлагауд ч манай хуулийн байгууллагууд бас хэрэгжсэнийг бол мэдэж байгаа. Жишээ нь улсын ерөнхий прокурор бол эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэхийн зөвлөлийг бий болгож ажиллуулж байна. За энэ зөвлөлүүдийг бол тухайн байгууллагуудад бол байгуулах талаар бол зөвлөмж бол бичиж ажиллана. За гол нь бол бид нар энэ бас нэг харьцаа хандлагын асуудал, ер нь эрүү шүүлтийг. Одоо ингээд аа анзаарахад системтэйгээр явуулж байгаа эрүү шүүлт, тохиолдлын чанартай буюу хувь хүний энэ хууль сахиулах үйл ажиллагаанд хэрэгжүүлж байгаа энэ албан тушаалтны зан харьцааны энэ өөрийн алдаа дутагдалтай байдлаас үүсэж байгаа энэ эрүү шүүлтийн хэлбэр гэж ингэж хоёр ангилж үзэж бол болохоор байгаа юм. Тэгэхээр энэ системтэйгээр үүдэж байгаа энэ асуудлууд бол яг энэ хууль сахиулагчруу хандсан энэ ажлуудыг бол тодорхой хийх боломжтой. Жишээ нь олон улсад бол аа яг энэ хүний эрхтэй холбоотой ажилладаг, ялангуяа энэ мөрдөх чиглэлээр ажилладаг ийм. Одоо алба хаагч нараа бол тусгай сургалтад хамруулахаас гадна за шинжлэх ухаан технологийн дэвшил ашиглаж байна. Сэтгэл зүйг нь, сэтгэл зүйн байдлыг нь тогтоож байна. Бид нар өнөөдөр яг хүний эрхтэй ажиллаж байгаа энэ албан тушаалтнуудаа өнөөдөр шууд томилоод явуулж байгаа. Яг энэ дотор шалгуур, шаардлага дотор тухайн хүний сэтгэл зүйн байдлыг тогтоосон сэтгэцийн нарийн мэргэжлийн энэ дүгнэлт шаардаж байгаа юу? За ялангуяа энэ дотоод хүнтэй нь холбогдуулж, хэрвээ зөвшөөрөх боломж гарах юм бол жишээ нь эрүүгийн процессын хуульд толигороор ашиглахыг бол тухайн оролцогч этгээд зөвшөөрөх юм бол ашигладаг шиг, за энэ хуулийн байгууллагад ажиллаж байгаа энэ албан тушаалтнуудын просо полиграф төхөөрөмж ашиглаж одлоо энэ сэтгэл зүйн төлөв байдлыг нь тогтоох боломжтой юу гэдэг энэ асуудлыг ч гэсэн ийм судалъя, бас энийг ажил болгох талаар хэрэгжүүлье гэсэн ийм өөрийн бодол байдаг. Үнэхээр тэр хүн дотооддоо тэр эрүү шүүлт тулгах ийм болзошгүй ийм сэтгэл зүйн байдалтай байна уу үгүй юу гэдэг бол өөрөө туйлын онцгой анхаарах асуудал . Харин системтэйгээр эрүү шүүлт явуулж байгаа асуудалтай бол маш тийм. Одоо өргөн хүрээнд системтэй за хууль тогтоогч нарынхаа тусламжийг одоо авч ажиллана, за дээрээс нь бол мөн олон улсын байгууллага, ялангуяа нэгдсэн үндэсний байгууллага юун шүүхийн эсрэг хороо, дэд хорооноос бас тусламж зөвлөгөө авч. Ингэж монголд одоо хүний эрхийг бэхжүүлэх, ялангуяа эрүүл үүлээс ангид байх эрхийг бэхжүүлэх, эрүү шүүлтийг устгах талаар л ажиллах ийм одоо аа чин хүсэл. Одоо зориг бол надад бол байна аа, баярлалаа.

Ц.Мөнхцэцэг: за нэр дэвшигчтэй холбогдуулан байнгын хорооны гишүүд асуулт авч хариулт авч дууслаа. За одоо нэр дэвшихтэй холбогдуулан асуух асуулт оролцогч ууд байвал нэрээ өгнө үү. За оролцогчдын төлөөлөл уянгаа нэр дэвшээсэй асуулт асууна за нэгдүгээр микрофон.

Уянга: За баярлалаа Прокурорын дэргэдэх мөрдөн байцаах албатай холбоотой асуулт минь давхцсан учраас нэмж асуухгүй ээ. Нэг асуулт байна . Нэр дэвшигчид эрүүдэн шүүлт гэдгийг хамгийн энгийнээр яг яаж тодорхойлох вэ. Олон хэлбэр байдаг байх. яг хамгийн энгийнээс, хамгийн ноцтой хүртэлх ийм ийм хэлбэрүүд байдаг юм аа гээд та яг тодорхойлж хэлж өгнө үү?

Ц.Мөнхцэцэг: Баярлалаа аа нэр дэвшигч Цэлмэн хоёрдугаар микрофон.

Я.Цэлмэн: баярлалаа. Асуултад хариулъя. Эрүү шүүлт бол ерөөсөө маш богинохон хариулахад товч хариулахад, эрүү шүүлт бол хүн төрөлхтөнд байж болохгүй ийм үзэгдэл гэдгийг л нэгдсэн үндэсний болон гишүүн орнууд хүлээн зөвшөөрөөд тунхагласан. Яг энэ хүрээнд ойлгодог, ингэж ойлгоосой гэж хүсэж байна. Энэ бол хүн төрөлхтөнд байж болохгүй үзэгдэл. За баярлалаа.

Ц.Мөнхцэцэг: За нэр дэвшигчтэй холбогдуулан үг хэлэх байнгын хорооны гишүүдийн нэр авъя. За Ганбат гишүүнээр тасаллаа. Цогтбаатар гишүүн

Д.Цогтбаатар: за энэ чухал албанд өөрөө нэр дэвшээд явж байна аа. Тэгээд би зүгээр нэг зүйлийг л хэлэх гэсэн юм. Нээрээ эрүү шүүлт гээд монгол улс өнөөдөр ганцхан монгол улс биш л дээ. Хүн төрөлхтөн бас энэ эрүү шүүлтийг өнөөдөр болтол ярьсаар байгаа нь бол гутамшиг. Тэгэхдээ энэ байсаар байна. Манайх шиг жижиг оронд бол бид нар энийг таслан зогсоох боломж байгаа гэж би итгэж байгаа. Та ч тэгж итгэж ажиллах ёстой. Энэ үнэхээр юсков жин хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэргийн ангилалд орж байгаа юм. Тийм учраас та энэ төрийн албаны, ялангуяа ийм одоо үйлдэлд холбогдож болзошгүй хүмүүст юуг ойлгуулах ёстой вэ? Гэхлээр зөвхөн монгол улсын хуулийг зөрчиж байгаа зүйл биш шүү. Энд арын хаалгадаад сугараад үлдэхэд энэ дэлхийд гишгэх газаргүй болгох хэмжээний гэмт хэрэг шүү гэдгийг л төрийнхөнд ойлгуулах хэрэгтэй. Та сая энэ европын хүний эрхийн юу? Шүүхийн тухай асуудал ярьж байна. Хэд хэдэн оронд эрс эгц нь нээлттэй байгаа. Ялангуяа ийм хүний эрхийн асуудлаар хаана ч гомдол гаргаад шүүх хүлээж аваад баривчлах тогтоол гаргаад хаашаа ч явуулахгүй тэр хүнийг мөшгөн мөрдөх боломж бий бөгөөд энийг тэр хийх боломж байгаа шүү. Тийм учраас энд тийм үү, одоо үйлдэл алхам хийсэн хүнд хаана ч өршөөл байхгүй шүү гэдгийг нь сайн ойлгуулах ёстой шүү л гэдгийг захиж хэлмээр байна. За баярлалаа.

Ц.Мөнхцэцэг: Улсын их хурлын гишүүн Ганбат.

Д.Ганбат: хүний эрхийн асуудал, тэр тусмаа эрүүдэн шүүх талаар хариуцсан ийм гишүүн нь өөрөө болох л юм байна л даа. Цэлмэн гээд за хүний эрх, эрүүдэн шүүлт бол монгол улсад бол үнэхээр маш хүнд хэцүү байгаа, зүгээр ил тод эрүүдэн шүүхээс гадна тэр залхаан цээрлүүлэх гэсэн ийм үйл ажиллагаанууд нэг нам олонх

болчихсон. Энэ сүүлийн зургаан жилд бол арай хэтэрлээ шүү дээ. Тэгээд энэ хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүд гээд эндээс саналаа аваад сонгогдоод ингээд явдаг, тэгээд ерөөсөө хүний эрхийн нөхцөл байдал ерөөсөө дээшилдэггүй, хаана хэрэгтэй тэр газар ерөөсөө гарч ирдэггүй. Тэгээд тэр өрөөндөө л нуугдаад байдаг. Таныг арай ахиад тийм гишүүдийн тоог нэгээр нэмнэ гэж бодохгүй байна. За сая бол дабл стандарт гээд яриад байна шүү дээ. Үнэхээр дабл стандарт бий болчихсон. Хууль шүүхийн өмнө хүн болгон эрх тэгш гэдэг үндсэн хуулийн зарчим бол алдагдчихсан. Тэр зүгээр үндсэн хууль, цагаан цаасан дээр л бичигдсэн байгаагаас биш тунхаглалын чанартай байгаас биш. Өнөөдөр хэрэгжиж байгаа юм алга. За хамгийн сүүлийн үеийн жишээ дурдъя. Өнгөрсөн хоёр долоо хоногийн өмнө бол залуучууд тайванаар гарч ирж жагссан. Үндсэн хуульд үзэл үндсэн хуульд заасан, өөрийнхөө эрхийг эдэлсэн. Өмнө нь яадаг байсан, зөвшөөрөл авах ёстой гээд бариад аваачаад хийчихдэг байсан. Саяын жагсаалыг бол би зөвшөөрөл авсан гэж бодохгүй байна. Өөрсдөө органикаараа тайвнаараа жагсаад ингээд явчихсан. Тэрийг ер нь юу гэж үзэж байгаа вэ энэ жил жагсаал цуглаанууд цаашаа үргэлжлээд явна. Тэгээд дуртайг нь зөвшөөрөл авахгүй жагсаагаад үгийг нь хэлүүлээд болдог засгийн газар ч байдаг юм уу тэ. Хууль хяналтын байгууллага, энэ хүний эрх ингэж хандаж болохгүй ээ. Дургүйг нь болохоор тарааж байдаг, барьж аваачиж хийж байдаг, яг аав адилхан эрхтэй байх ёстой, яг аваа адилхан талбай дээр гарч ирэх тийм боломжтой байх ёстой. Тэгээд нэг нь нөгөөгөө, бас тэр талбайгаас хөөж тууж байна. Ийм байж болдог юм уу. Адилхан л монгол улсын иргэд тэн дээр хүний эрхийн комисс юу ч дуугардаггүй, тайлбар ч өгдөггүй. Ийм байдаггүй юм гэж. Засгийн газар нь ч юм хэлдэггүй. Аягүй бол бол энэ сүхбаатарын талбай чинь иргэд тэр нь болно, тэр нь болохгүй гэж хэлдэг, цаанаасаа захиалгаар явагддаг тийм тайж болох нь л дээ. Яах вэ, одоохондоо бодоод байгаа юм шиг боловч энэ цаашдаа бол маш хүнд хэцүү үр дагаврыг дагуулна аа. Одоо улсын их хурал нь ч гэсэн сонсгол хийсэн шүү дээ. Энэ хууль зүйн байнгын хорооны гишүүд байсан. Өөрсдийгөө бол хүний эрхийн мэдрэмжтэй, маш сайн гишүүн би бодоод байх шиг байгаа юм. Зүгээр л амаараа ярихаас өөр юм байхгүй. Тэр сонсголын дараа бол хуулиа өөрчлөх ёстой байсан шүү дээ. Бусад одоо хүний эрхийг дээдэлдэг улс орнуудад тэр үндсэн хуулийнхаа зүйл заалтын дагуу зүгээр л бүртгээд л гаргаж байх ёстой. Тэр өөрчлөлтийг нь хийгээгүй, одоо тэгээд эзэн биегүй жагсаалууд бий болж эхэлнэ. Цаашдаа бол цуглаанууд аа тэрийг нь ч монгол улсын ерөнхий сайд гарч ирээд баахан хамгаалалттайгаа дайнтай орон юм шиг иргэдтэйгээ уулзахдаа гадаа гарч ирээд хэлчихлээ шүү дээ. Хамтарч тэмцэнэ ээ гээд энэ ялзарсан, хууль хяналтын байгууллагатай гээд энэ одоо болохгүй, бүтэх бүтэхгүй байгаа, улсын их хурлынхантай гээд бодвол өөрөө өөртэйгөө олонхтойгоо л тэмцэх юм байлгүй. Тэгээд хийх ёстой ажлаа хийсэнгүй шүү. Одоо та очоод тэр дөрвөн зуун жаран нэгийн урьдчилсан цагдан хорих төвд шүүхээр гэм буруу нь тогтоогдоогүй хүмүүс байж байдаг. Аа би улсын их хурлын гишүүнийхээ хувьд ард түмнийхээ төлөөлж байгаа бол би ажлаа хийгээд тэнд очих эрхтэй. За тэр хорих байгууллага нь орох орохгүй л тусдаа асуудал байх. Аа тэр засаг захиргааны ажилтантай уулзах бол би эрхтэй, гэтэл одоо тэрийгээ ч мэдэхгүй хүмүүс тэнд ажиллаж байна. За яах вэ тэр Энхболд гээд хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүн байгаа, тэр бол нэлээн боломжийн ажиллаж байна гэж бодоод байгаа юм. Тэнд бол оч гэсэн газар оччихсон, тэр хүмүүстэйгээ уулзаад харайгаад

гүйгээд явж байдаг, бас асуудлыг нь шийдье барья гээд л санал хүсэлтийг нь аваад явж байна лээ. Тэгж би нэг таарсан аа хүний эрхийг хамгаалах өөр харагдахгүй байна шүү. Хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүд та одоо тэрний нэг битгий болчхоорой. Ингээд мэдээж хэрэг миний хэлж байгаа ярьж байгаатай холбогдуулаад энэ олон түмэн сайн харах байх гэдгийг анхааруулъя аа. За нэр дэвшигчид бас хандан тодорхой бас үг хэлмээр байна. За тэр хүний эрхийн үндэсний комиссын өмнөх жилүүдийн тайлан за хүний эрхийн экспертүүд төрийн бус байгууллагуудын тайланд бол эрүүдэн шүүх процесс бол нэлээд олон тохиолдол гардаг аа. Урьдчилан сэргийлэх байруудад мөрдөн байцаах, процессын явцад тухайн хоригдож байгаа иргэнийг дарамтлах, айлган сүрдүүлэх, за гэр бүлээс нь, холбоо харилцааг нь таслах, за мөн хүчирхийлэх зэрэг энэ үйлдвэрлэн ихэнхдээ камергүй орчин за нэг бол тухайн үйлдлийн үед камер, юу нь эвдэрсэн зэрэг тохиолдлоор. Одоо энэ хэргүүд бол нотлогддоггүй, за мөн мөрдөн байцаагчийн зүгээс дарамталсан, энэ үйл ажиллагаануудад, уг нь бол эрүүгийн байцаагч тухай хуулиар бол тухайн албан тушаалтан, тухайн цагдаа хүчний албан тушаалтан бол хариуцлага хүлээх ёстой. За гэтэл яг эрүүдэн шүүсэн гэдэг хэргээр ял авсан. Ийм хэрэг бол маш цөөхөн байдаг. Энэ гомдлууд бол ихэнхдээ одоо хэрэгсэхгүй болдог, ийм нөхцөл байдалд байгаа. За тийм учраас олон нийт бол энэ эрүүдэн шүүхийн эсрэг хараат бусаар ажиллах одоо комиссын гишүүнээс бол ихээхэн өндөр хүлээлттэй байгаа. За та бол энэ хүний эрхийн үндэсний комиссын тухай хуулиар болбол нэлээд өндөр онцгой эрхтэй, гишүүн гишүүнээр ажиллах болно. Хэрвээ нэр дэвшигчээр батлагдаад томилогдох юм болбол, за тийм учраас энэ иргэдийнхээ хүлээлт, за мөн энэ хүний эрхийн мэргэжилтнүүд, хүний эрхийн экспертүүдийн энэ зөвлөмжийн дагуу монгол улсад эрүүдэн шүүх гэмт хэрэг гарахгүй байхын чиглэлээр чигт ажиллах ёстой гэдгийг бол хэлмээр байна.

Ц.Мөнхцэцэг: За ингээд оролцогчдоос Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын эрүү шүүлтийн эсрэг, хараат бус гишүүн, нэр дэвшигч Цэлмэнтэй холбогдуулан үг хэлэх оролцогч байна уу? За байхгүй байна.

За ингээд хууль зүйн байнгын хорооны гишүүд Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх гишүүнд нэр дэвшигч Я.Цэлмэнтэй холбогдуулан томилгооны сонсгол хийж дууслаа. Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын хуулиар, за монгол улсад анх удаагаа Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх, хараат бус үндэсний механизмын дагуу хараат бус гишүүн томилогдох энэ томилгооны сонсгол маань амжилттай хийгдлээ. За тэр хүний эрхийн комиссын гишүүнийг нээлттэй ил тод сонгон шалгаруулж томилох асуудал бол монгол улсын парламентын түүхэн дэх хоёр дахь удаагийн бас томоохон сонсгол ингэж явагдаж байна. За сонгон шалгаруулалтыг хэн нэгнээс хараат бус мэргэжлийн байгууллагууд, хууль шүүхийн хараат бус институтад болох Төрийн албаны зөвлөл, Шүүхийн ерөнхий зөвлөл, Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, Улсын Их Хурал дахь олонх, цөөнхийн төлөөлөл, Монголын өмгөөлөгчдийн холбоо, хүний эрх хамгаалах чиглэлээр ажилладаг төрийн бус байгууллагуудын төлөөлөл, хэвлэл мэдээллийн зөвлөлийн төлөөлөл бүхий ажлын хэсэг нэлээд хэдэн сарын хугацаанд ажиллаж, 2 гишүүнийг сонгон шалгаруулж. Одоо ингээд хууль зүйн байнгын хороонд хоёр гишүүний томилгооны сонсгол хийгдлээ. За тэгэхээр Монгол Улсын Их Хурлын

чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 124.1 дэх хэсэгт заасны дагуу нэр дэвшигчийн сонголт явагдаж, нэр дэвшигчийн сонголт оролцсон, ажлын хэсэг, иргэдийн төлөөлөл, Хууль зүйн байнгын хорооны гишүүд маань нэр дэвшихтэй холбогдуулан байр сууриа илэрхийлж тухайн ажил албанд тэнцэх эсэх талаарх энэ дүгнэлтийг нээлттэй хэлэлцүүлээ. Хууль зүйн байнгын хороо дараагийн шатны асуудлаар томилгооны асуудал маань яригдана. За ингээд өнөөдрийн сонголт амжилттай оролцсон, ажлын хэсгийн гишүүд, нэр дэвшигч мөн иргэдийн төлөөлөл та бүхэнд баярлалаа. Томилгооны сонголт ингээд дууслаа.

Тэмдэглэлтэй танилцсан:
ХУРАЛДААН ДАРГАЛАГЧ
УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

 Ц.МӨНХЦЭЦЭГ

Тэмдэглэл хөтөлсөн:
БАЙНГЫН ХОРООНЫ АСУУДАЛ
ХАРИУЦСАН ХЭЛТСИЙН РЕФЕРЕНТ

 Б.ГАЛСАНБАТ